

TC. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN KENTSEL GELİŞİMİ VE ALAN İÇİN
KORUMA ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Furkan ÇEVİK

0809351037

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

AĞUSTOS 2011

TC. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN KENTSEL GELİŞİMİ VE ALAN İÇİN
KORUMA ÖNERİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Furkan ÇEVİK

0809103537

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

AĞUSTOS 2011

ÖNSÖZ

İstanbul, birçok tarihi kente göre geçtiğimiz yüzyılda çok daha hızlı dönüşümler geçirmiştir. Özellikle büyük yangınlar, hızlı kentleşme, yanlış planlama uygulamaları, başkentin değişimi tarihi kent dokusunu fazlasıyla zedelemiş ve dönüştürmüştür.

Bu tür bir gelişimin görüldüğü kent dokusundan, günümüzde ayakta kalabilmiş mevcut kültür varlıklarının tespiti ve belgelenmesi gerekmektedir. Daha önceden tespitleri ve tescilleri yapılmış kültür varlıklarının, günümüz koşullarında korunarak, gelecek nesillere aktarımının sağlanması gerekmektedir.

Bir yerleşim alanı olarak, çok zengin bir geçmişe sahip Tarihi Yarımada'da, koruma ile ilgili birçok çalışma yürütülmüş ve yürütülmeye devam etmektedir. Çalışmalar akademik ve uygulama alanlarında, tarihi çevre ve tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasının amacı, Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer almış ve İstanbul'da gerçekleşen çeşitli planlama uygulamalarından etkilenmiş olan Şehzadebaşı Bölgesi'nin ve mevcut değerlerinin korunması için öneriler geliştirmektir. Gerçekleştirilen tez çalışmasıyla, Şehzadebaşı Bölgesi'nin, fiziksel ve kültürel sürekliliğe katkıda bulunulması amaçlandığından, alanın tarihi, mimari, fiziksel, sosyal ve ekonomik özellikleri ve gelişimi incelenmiş ve ortaya konmuştur.

Tez çalışmasının hazırlanması ile ilgili katkılarından dolayı tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER'e teşekkür ederim.

AĞUSTOS, 2011

Ömer Furkan ÇEVİK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
HARİTA LİSTESİ	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT.....	xiii
1. GİRİŞ	1
2. TARİHİ YARIMADA’NIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
2.1. Osmanlı Öncesi	4
2.2. Osmanlı Dönemi	5
2.3. Cumhuriyet Dönemi.....	9
3. ŞEHZADEBAŞI BÖLGESİ’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ	12
3.1. Konum ve Yerleşim Özellikleri:	12
3.2. Fiziksel Yapı	18
3.3. Sosyoekonomik Yapı	25
3.4. Alan Kullanım Özellikleri.....	32
4. ŞEHZADEBAŞI BÖLGESİ’NİN KENTSEL GELİŞİMİ.....	37
4.1. Osmanlı Öncesi Fiziksel Gelişim.....	38
4.2. Osmanlı’da Planlama Çalışmalarına Kadar Olan Gelişim.....	44

4.3. Osmanlı Dönemi'nde Erken Planlama Çalışmaları ve Kentsel Gelişim.....	50
4.4. Cumhuriyet Dönemi'nde Planlama Çalışmaları ve Kentsel Gelişim	52
5. ÇALIŞMA ALANININ ÖZELLİKLERİ	62
5.1. Mimari Özellikler.....	63
5.1.1. Tipolojik Özellikler.....	74
5.1.2. Kullanım Özellikleri.....	81
5.1.3. Strüktürel Özellikler.....	86
5.2. Kentsel Özellikler.....	91
6. ÇALIŞMA ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ ve KORUMA ÖNERİSİ	97
7. KAYNAKÇA	118
ÖZGEÇMİŞ.....	118

KISALTMALAR LİSTESİ

A.A.E.F.A	:Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi
A.K.A	:Atatürk Kitaplığı Arşivi
İ.B.B	:İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İ.M.P.A	:İstanbul Metropolitan Planlama Arşivi
K.A.	:KUDEB Arşivi
KUDEB	:Koruma Uygulama Denetim Bürosu
M.K.A.	:Murat KIYICI Arşivi

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 3.1: Şehzadebaşı Bölgesinde Yer Alan Mahalle Nüfusları.....	29

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 2.1: Güzelleşen İstanbul (Daver, 1943)	10
Şekil 3.1: 2005 Uydu Fotoğrafi- Mahalle Dağılım Çakıştırması.....	13
Şekil 3.2: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Bozdoğan Kemerli ve Fatih Cami, 2011	14
Şekil 3.3: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Marmara Denizi ve Aksaray, 2011	15
Şekil 3.4: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Unkapanı, Haliç ve Galata, 2011	16
Şekil 3.5: 2005 Uydu Fotoğrafi Bölge Sınırları (İ.M.P.A., 2005)	17
Şekil 3.6: Osmanlı Devleti Dönemi Yangın ve Doğal Afet Etkileri (Cezar, 2000).....	18
Şekil 3.7: 10 Eylül 1509 Depreminden Etkilenen Yapılar (Finkel, 1999: 77).....	20
Şekil 3.8: 22 Mayıs 1766 Depreminden Etkilenen Yapılar (Cezar, 2000)	21
Şekil 3.9: 1914 Tarihli Alman Mavisi ile 2007 Tarihli Halihazırın Çakıştırılması	22
Şekil 3.10: 1935 Tarihli Sigorta Planı ile Halihazırın Çakıştırılması	23
Şekil 3.11: 1936 tarihli Kadastral.....	24
Şekil 3.12: Revaklar Yıkılmadan Önce Direklerarası (M.K.A.).....	25
Şekil 3.13: 1932 Yılında Şehzadebaşı (M.K.A.).....	27
Şekil 3.14: İstanbul Raylı Ulaşım Krokisi (İ.B.B.).....	28
Şekil 4.1: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 2004)	40
Şekil 4.2: 2005 Uydu Fotoğrafi'nda Byzantion	41
Şekil 4.3: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi.....	42
Şekil 4.4: Fetih ve Sonrası Anıtsal Yapıların Gelişimi	44
Şekil 4.5: Kalenderhane Cami, 2011	46
Şekil 4.6: 1935 Pervititch Planı Kalenderhane Cami ve Medrese	47
Şekil 4.7: Şehzade Mehmet Cami (A.A.E.F.A.)	48

Şekil 4.8: Revakların Yıkılmasından Önce Damat İbrahim Paşa Külliyesi ve Direklerarası (A.A.E.F.A.).....	50
Şekil 4.9: 1935 Yılı Aksonometrik Perspektif Görünüşü	55
Şekil 4.10: 1966 Hava Fotoğrafında Bölgenin Durumu	57
Şekil 4.11: 1966 Yılı Aksonometrik Perspektif Görünüşü	57
Şekil 4.12: Günümüzde Bölgenin Durumu	58
Şekil 4.13: Günümüz Aksonometrik Perspektif Görünüşü.....	58
Şekil 4.14: Kentsel Dokunun Dönüşümü.....	59
Şekil 4.15: Aksonometrik Perspektif Dönemsel Çakıştırma	60
Şekil 5.1: Şehzade Mehmet Cami Hava Fotoğrafı (KUDEB)	64
Şekil 5.2: Şehzade Mehmet Cami, 2011	65
Şekil 5.3: Şehzade Mehmet Cami (Müller-Wiener, 2001)	65
Şekil 5.4: Damat İbrahim Paşa Külliyesi (Kuban, 1995).....	66
Şekil 5.5: Damat İbrahim Paşa Külliyesi Şehzade Mehmet Cami Minaresinden Görünüş, 2011	67
Şekil 5.6: 19. y.y.da Damat İbrahim Paşa Külliyesi (KUDEB).....	67
Şekil 5.7: Kalenderhane Cami ve Medresesi (Müller-Wiener, 2001).....	68
Şekil 5.8: Kalenderhane Cami 1973 Yılındaki Durumu (Müller-Wiener, 2001)	69
Şekil 5.9: Kalenderhane Cami Yanındaki Hamamın Planı (Müller-Wiener, 2001)	69
Şekil 5.10: Kalenderhane Cami Yanındaki Hamamın Görünüşü (Müller-Wiener, 2001)	70
Şekil 5.11: Yeniçeri Kışlaları (Ünver, 1976)	70
Şekil 5.12: Bozdoğan Kemer, 2011	71
Şekil 5.13: Mülkiyet Analiz Paftası	73
Şekil 5.14: Parsel Biçimlenişi ve Plan Tipolojisi.....	77
Şekil 5.15: Çıkma ve Cephe Tipolojisi	78
Şekil 5.16: Kapı ve Pencere Tipolojisi.....	80
Şekil 5.17: Doluluk Boşluk Analiz Çalışması	82
Şekil 5.18: Bozdoğan Kemer İle Bütünleşen Yapı Örneği	83
Şekil 5.19: Şehzade Mehmet Külliyesi Tabhane	85

Şekil 5.20: Vezneciler Yurdu Güçlendirme Çalışması, 2011	87
Şekil 5.21: 202 Pafta Numaralı Yapı, 2011	88
Şekil 5.22: 204 Pafta Numaralı Yapı, 2011	88
Şekil 5.23: Strüktürel Sistem ve Malzeme Analizi	89
Şekil 5.24: Yapısal Durum Analizi	90
Şekil 5.25: Tarihi Yarımada'da Şehzadebaşı Bölgesi'nin Yerleşimi.....	91
Şekil 5.26: Şehzadebaşı Bölgesi'nin Sınırlarının Oluşumu	93
Şekil 5.27: Şehzadebaşı Bölgesi'nde Mevcut Doku ve Eğim Çizgileri.....	94
Şekil 5.28: Şehzadebaşı Bölgesi Kat Adedi Analizi	96
Şekil 6.1: Şehzade Mehmet Külliyesi'nin Bölge İçerisinde Konumlanması (KUDEB)	98
Şekil 6.2: Sentez Çalışması Değerler Paftası	99
Şekil 6.3: 208 Pafta Numaralı Tanımsız Otopark Alanı, 2011	100
Şekil 6.4: Sentez Çalışması Sorunlar Paftası	101
Şekil 6.5: Sentez Çalışması Potansiyeller Paftası	103
Şekil 6.6: Müdahale Önerisi.....	105
Şekil 6.7: Direklerarası'nda Otopark Sorunu, 2011	107
Şekil 6.8: Direklerarası Koruma Önerisi.....	108
Şekil 6.9: Direklerarası Mevcut Silüeti.....	109
Şekil 6.10: Direklerarası Restitüsyon Çalışması.....	109
Şekil 6.11: Direklerarası Öneri Silüeti	109
Şekil 6.12: Metro Çalışması, Vezneciler Kız Yurdu ve Kalenderhane Cami Hava Fotoğrafı (KUDEB, 2005)	109
Şekil 6.13: Kalenderhane Cami Çevresi Mevcut Durum.....	110
Şekil 6.14: Kalenderhane Cami Çevresi Öneri Çalışması	111
Şekil 6.15: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları.....	112
Şekil 6.16: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları.....	113
Şekil 6.17: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları.....	114

HARİTA LİSTESİ

	Sayfa No.
Harita 2.1: 1520 – 1603 Arası Yarımada Planı (Kuban, 2004: 251)	7
Harita 2.2: 15.-16. Yy. Önemli Anıt ve Yapılar (Müller-Wiener, 2001: 32).....	8
Harita 4.1: Byzantion Dönemi'nde Limanlar ve Kent	39
Harita 4.2: 450-1453 Konstantinopolis Planı.....	43
Harita 4.3: Prost Planı 1936	53
Harita 4.4: 1935 Pervititch Sigorta Planı	55

Enstitüsü : **Fen Bilimleri Enstitüsü**
Anabilim Dalı : **Mühendislik ve Mimarlık**
Programı : **Mimarlık Tarihi ve Restorasyon**
Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER**
Tez Türü ve Tarihi : **Yüksek Lisans – Ağustos 2011**

ÖZET

ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN KENTSEL GELİŞİMİ VE ALAN İÇİN KORUMA ÖNERİSİ

Ömer Furkan ÇEVİK

İstanbul kurulduğu dönemden günümüze kadar, coğrafi ve stratejik özellikleri sebebiyle önemini ve değerini korumuştur. Kentin, uzun yıllar boyunca sınırları içerisinde kaldığı Tarihi Yarımada ise, 19. Yüzyıla kadar idari işlevlerin ve buna bağlı sosyal hayatın yoğunlaştığı bölge olarak, birçok farklı tarihi ve kültürel değeri bir arada barındırmaktadır. Kültür varlıklarının büyük yoğunlukta olduğu bu alanda bulunan, tarihsel çevre değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, İstanbul'un öncelikli konuları arasındadır.

Çalışma alanı olarak seçilen ve Tarihi Yarımada'nın merkezinde yer alan Şehzadebaşı Bölgesi, Cumhuriyet Dönemi'nin çeşitli dönemlerinde önemli kentsel değişimlerden etkilenmiştir ve bugün de, bir kentsel dönüşümün içindedir. Bizans Dönemi'nde yapılan ve günümüzde Bozdoğan Kemerini olarak adlandırılan Valens Su Kemerini, 9-10. Yüzyıla tarihlenen bir Bizans Kilisesi olan Kalenderhane Cami, 16. yüzyılda Mimar Sinan'ın önemli külliyelerinden Şehzade Mehmet Külliyesi ve 18. Yüzyıla ait Damat İbrahim Paşa Külliyesi gibi önemli anıtların bulunduğu bölge, günümüz şartlarında da topografik, ekonomik ve sosyal yönlerden önemli bir alandır. Gerek 20. Yüzyıl

ortalarında yapımı gerçekleştirilen yollar, gerek alanın sınırlarına 20. Yüzyılda eklenen, bölgenin ölçeğini değiştiren Belediye, Vezneciler Yurdu ve İstanbul Üniversitesi binaları, bölgeyi, kentten kopararak yalnızlaştırmış ve daha önce burada bulunan konut işlevini zayıflatmıştır. Günümüz koşullarında, bölgede yer alan geleneksel konutlar ve camiler dışındaki külliye yapıları uygunsuz kullanım sorunlarıyla karşı karşıyadır. şehzadebaşı Bölgesi'nin günümüzdeki fiziksel koşullara ulaşma sürecinde geçirdiği aşamaların irdelenmesi ve alanın çevre niteliklerinin iyileştirilmesi için öneriler geliştirilmesi, bu tezin amacını oluşturmuştur.

Bu amaçla, bölgenin mevcut fiziki, sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koymak için şehzadebaşı Bölgesi'nde yapılan gözlemler, analizler, sosyal anket çalışmalarının verilerinden yararlanılmıştır.

Direklerarası, özellikle Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında, kentin kültür ve eğence hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Dini yapı ile eğence işlevinin yan yana bulunması, bölgeye bu dönem içerisinde çok farklı bir karakter kazandırmıştır. Direklerarası'nın da önemli bir yer tuttuğu bu inceleme ve araştırma çalışmaları sonucu, şehzadebaşı Bölgesi'nin mimari değerleri, sorunları, potansiyelleri ortaya konulmuş ve bunlara bağlı koruma önerileri geliştirilmiştir.

University : **Istanbul Kültür University**
Institute : **Institute of Sciences**
Department : **Architecture**
Literature Programme : **Restoration**
Literature Supervisor : **Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER**
Degree Awarded and Date : **MA – August 2011**

ABSTRACT

URBAN DEVELOPMENT OF SEHZADEBASI AND ITS ENVIRONMENT AND A CONSERVATION PROPOSAL FOR THE AREA

Ömer Furkan ÇEVİK

Istanbul preserved its importance and value from the day it was built until today due to its strategic properties and geopolitical status. Historical peninsula, where the city was settled within for centuries, combines many different historical values together as a result of being the administrative center, surrounded by social functions until 19th century. Conserving the historic site values of Historical Peninsula the region with the majority of cultural assets, and carrying them to future generations is one of the primary issues.

Sehzadebasi Region which was selected as the study area is located in the center of the Historical Peninsula and was subjected to significant changes due to the various planning practices in Istanbul in the Republican period and currently a part of urban transformation works. Important monuments such as, Valens Aqueduct which is presently named as Bozdogan Arch from Byzantine Period, Kalenderhane Mosque originally a Byzantine Church from 9-10th centuries, Damat Ibrahim Pasa Complex from

18th century and one of the Sinan's most important complexes Sehzadebasi Complex are located in this region.

The area where topographical, economic and social importance remains is separated from the rest of the city in 20th century by wide roads and buildings exceeding the scale of the existing urban pattern like Vezneciler Dormitory, City Hall and University buildings. Both the residential buildings and civil buildings of historic building complexes suffer from inappropriate usage. The aim of thesis is to search and review the region's stages of change until today and to develop rehabilitation for improving the environmental qualities of the area.

For this aim, inspections, analysis and social surveys were benefited for putting forth 'current' physical, social and economic structure.

Direklerarasi has made note worthy contributions to the city's cultural and entertainment life, especially in the last century of the Ottoman Empire. The region contains both religious and entertainment functions. For this reason, it has a very distinguished character, which was why it is selected as a place to be emphasied in this research. The architectural values, problems, potentials of Sehzadebasi were overviewed and used as data for developing proposals for the area.

1. GİRİŞ

Bölge, İstanbul'un Fatih ilçesinde yer almaktadır. Kuzeyinde Haliç ve Beyoğlu, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi, batısında Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Eyüp ilçeleri bulunmaktadır. Haliç ve İstanbul Boğazı'na hakimiyeti bölgenin süregelen dönemde stratejik açıdan önemini korumuştur. Bölge sınırlarına daha detaylı bakıldığında, Fatih ilçesinde bulunan bölgenin güneyinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ana Binası, batısında Atatürk Bulvarı, kuzeyinde Bozdoğan Kemerli ve İ.M.Ç. (İstanbul Manifaturacılar Çarşısı), doğusunda ise Süleymaniye Külliyesi bulunmaktadır.

Günümüzde Şehzadebaşı Bölgesi, ticari, sosyal ve eğitim amaçlı işlevleri barındırmaktadır. Ayrıca sosyal ve kültürel faaliyetler dışında, imalat işlevi de burada yer almaktadır.

Bugünkü koşullarda, özellikle Şehzade Mehmet ve Süleymaniye külliyelerinin varlığı Şehzadebaşı Bölgesi'nin turizm ve kültür etkinlikleri için odak noktası olmasını sağlamaktadır. Ayrıca Bozdoğan Sukemeri de anıtsallığı ve silüete etkisi ile alana damgasını vurmaktadır.

Şehzadebaşı Bölgesi'nde yapılan çalışmalar doğrultusunda, İstanbul ili Fatih İlçesi'ne bağlı Kalenderhane, Mollahüsrev, Süleymaniye, Kemalpaşa ve Balabanağa mahallelerinin belirli kısımlarını içeren Şehzadebaşı Bölgesi'nin, kentsel ve mimari açıdan incelenerek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu, bölgede önemli bir yere sahip olan, Şehzadebaşı Caddesi üzerinde bulunan ve Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çok önemli bir kültürel, sosyal merkez olan Direklerarası ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca geleneksel konut dokusunun sürekliliği açısından önemli bir sokak olan Kayserili Ahmet Paşa Sokak da detaylı olarak etüt edilmiştir.

Tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünü oluşturan ‘Giriş’ başlığı altında, tez çalışmasına konu olan bölgenin genel özellikleri, sınırları, gelişimi ve bu gelişimlere bağlı sorunun tanımlanması ve çalışmanın içeriğinin özetlenmesine yer verilmiştir. İkinci bölüm olan ‘Bölgenin Tarihsel Gelişimi’nde, bölgenin Osmanlı Dönemi öncesinden Byzantion’dan başlayarak, Konstantinopolis, Osmanlı İstanbul’u, Cumhuriyet Dönemi İstanbul’u ve günümüze kadar geçirdiği evreler konu edilmiştir.

Üçüncü bölüm olan ‘Şehzadebaşı Bölgesi’nin Genel Özellikleri’nde seçilen çalışma alanı “Şehzadebaşı Bölgesi”nin özelliklerinden bahsedilmiştir. Bu başlık altında, bölgenin konumu ve bölge yerleşim özellikleri, fiziksel özellikleri, ekonomik özellikleri ve sosyal durum konuları yer almıştır. ‘Şehzadebaşı Bölgesi’nin Kentsel Gelişimi’ başlığını taşıyan dördüncü bölümde, çalışma alanının kentsel bazda ne tür değişimler ve süreçlerden geçtiği, Osmanlı Öncesi, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet dönemi olarak üç bölümde incelenmektedir. Beşinci bölüm, yapılan çalışmalar kapsamında ‘Çalışma Alanının Özellikleri’ başlığını taşımaktadır. Bu bölümde bölgede güncel olarak gerçekleştirilen analiz çalışmaları, sosyal anketler ve tipoloji çalışmaları doğrultusunda alanın mimari özellikleri, yapısal özellikleri, kullanım özellikleri ve kentsel özellikleri incelenmiştir.

Tez çalışmasının altıncı ve son başlığı ‘Çalışma Alanının Değerlendirilmesi ve Koruma Önerisi’dir. Bu bölümde, diğer başlıklar kapsamında yapılan incelemeler sonucu ‘Bölgenin değerlendirilmesi, güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konmuş ve bu doğrultuda alan için, başta seçilen bölgeler olmak üzere koruma önerisi geliştirilmiştir. Günümüzde çok fazla özelliğini yitirmiş durumda olan Şehzadebaşı Caddesi üzerindeki Damat İbrahim Paşa Külliyesi’ne gelir amaçlı yapılmış Direklerarası ve daha iç kısımda ve günümüz çalışmaları ile daha iyi korunmuş durumda olan Kayserili Ahmet Paşa Sokağı için koruma ve sağlıklılaştırma önerileri geliştirilmiştir. Özellikle 19. yüzyıl Osmanlı İstanbul’unda hem sosyal hem de kültürel öneme sahip Direklerarası’nın tarihsel, sosyal ve fiziksel yönlerden gelişimi ve günümüzde ne tür bir yapıya sahip olduğu ele alınmıştır. Geçmişten günümüze nizamnameler, imar planları, koruma amaçlı imar planları ile gelişen süreç aktarılmıştır. Bu süreçle beraber İstanbul’da köklü bir değişime

sebepl olan bulvarların açılması ve bu bulvarlara bağlantı yollarının yapılmasının bölge üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

2. TARİHİ YARIMADA'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Osmanlı Öncesi

Tarihi Yarımada'nın Osmanlı öncesi tarihsel gelişimi, geçtiğimiz birkaç yıl içerisinde gerçekleştirilen Marmaray kazılarında ortaya çıktığı gibi Prehistorik Dönem'e kadar uzamaktadır. Şehzadebaşı Bölgesi'nde ise, Valens Kemerı ve Kalenderhane Cami gibi anıtların varlığı dışında, pek fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

Byzantion'un varlığını gösteren ilk arkeolojik kalıntılara, Sarayburnu'nda yapılan araştırmalar ve çalışmalar sonucu ulaşılmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 2). Byzantion olarak bilinen dönemde Megara Kolonisi, Anadolu ve Avrupa yakasında varlığını sürdürmüş ve bu koloninin Anadolu kısmı ağırlıklı olarak ticaret ve balıkçılıkla uğraşmıştır. Megara kolonisinin Avrupa yakasında oluşturduğu köyler Byzantion'un temelini oluşturmuştur. Megara Kolonisi olarak kurulan Byzantion'dan günümüze anıt isimleri ve tarihler dışında hiçbir veri ulaşamamıştır.

Byzantion Kenti'nin balıkçılık ve deniz ticareti ilişkilerinin güçlülüğüne bağlı olarak deniz yolu ulaşımı ve deniz gücü çok gelişmiştir. Bu dönemde Byzantion'un limanlarının, kent ekonomisinde çok önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. Kentin limanları, Prosforion, Neorion, Bukaleon, Elevation, Heptaskalion, Kontaskalion limanları olarak sıralanmıştır (Müller-Wiener, 2001, 56-63). Kentin iki ana limanı olan Neorion ve Prosforion Limanları'ndan Neorion'un girişi dalgakıran ve kulelerle çevrelenmiştir (Kuban, 2004: 21).

İmparator Valens (364-378) 368-378 yılları arasında Valens Kemerı bugünkü adı ile Bozdoğan Kemerı'ni yaptırmıştır.

Sultan Yıldırım Bayezid, Boğaz geçişini kontrol altına almak için Anadolu Hisarı'nı, Fatih Sultan Mehmet Rumeli Hisarı'nı dört ay gibi kısa sürede yaptırmıştır. 29 Mayıs 1453'te şehir Türklerin eline geçtiğinde bir harabe görünümünde olan kent için yeni bir çağ başlamıştır. (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003)

2.2. Osmanlı Dönemi

İstanbul'un fethi ve şehrin Osmanlı Devleti'nin hükümdarlığı altına girmesi, şehirde fiziki, sosyal, ekonomik, dini gibi birçok yönden değişim ve gelişimlere sebep olmuştur. Yeni bir kültür, farklı anlayışlar doğrultusunda şehir fiziksel ve sosyal yönlerden yeniden şekillenmeye başlamıştır. 14. y.y sonunda I. Bayezid Dönemi'nde ilk mahalleler kurulmuştur (Kuban, 2004: 185). Osmanlı'da fetih sonrası İstanbul'unun sosyal yapısına bakıldığında, aile ve cami, daha geniş kavramda ise, külliye, çarşı ve saray ön plana çıkmaktadır. Sosyal yapının oluşmasında adı geçen mahalle ve cami, mescit arasında sıkı bir bağ vardır. Mahallelerin kurulması sonrasında açılan mescitler, çoğu zaman mahallenin kurucusunun ismini taşımaktadır. Bazı durumlarda ise cami isminin mahalle ismini etkilediği de görülmüştür. Ufak cami ve mescitlerin, isimleri mahalle ile ilişkili olurken, daha büyük Şehzade Mehmet, Süleymaniye gibi Sultan camileri daha geniş alanlara isimlerini vermişlerdir.

Fetih sonrası sosyal ve fiziki yönden ilk büyük değişiklik, İstanbul'un en büyük kilisesi olan Ayasofya'nın camiye çevrilmesi olmuştur (Kuban, 2004: 185). 1463-1470 yılları arasında ilk Osmanlı Dönemi izlerini taşıyan eser Fatih Külliyesi yaptırılmıştır (Yerasimos, 1999: 213). Ayrıca şehirde Eski Saray (Sarayı Atik) ve Yeni Saray (Sarayı Cedid) yapıları yapılmıştır.

Osmanlı Devleti dönemi İstanbul'unda 1480'li yıllarda nüfus 65 bin – 80 bin arasına kadar yükselmiştir. Nüfusun etnik yapılarına göre dağılımına bakıldığında %58'i Türk, %23'ü Rum ve %19'luk kısımda diğerlerinden oluşmaktaydı. Bu nüfus ilerleyen yıllarda fazla artış gösterse de, etnik yapıyı fazla etkilememiştir. 1550'li yıllara bakıldığında, nüfus 400 bin-500 bin civarlarına kadar çıkmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003). Etnik yapı açısından bu oranlarda büyük bir değişiklik görülmemiştir.

Bu da yapının ve sürecin ilerlemesine rağmen, İstanbul'da yaşayan kişi yapısının çok fazla değişmediğini gösterir.

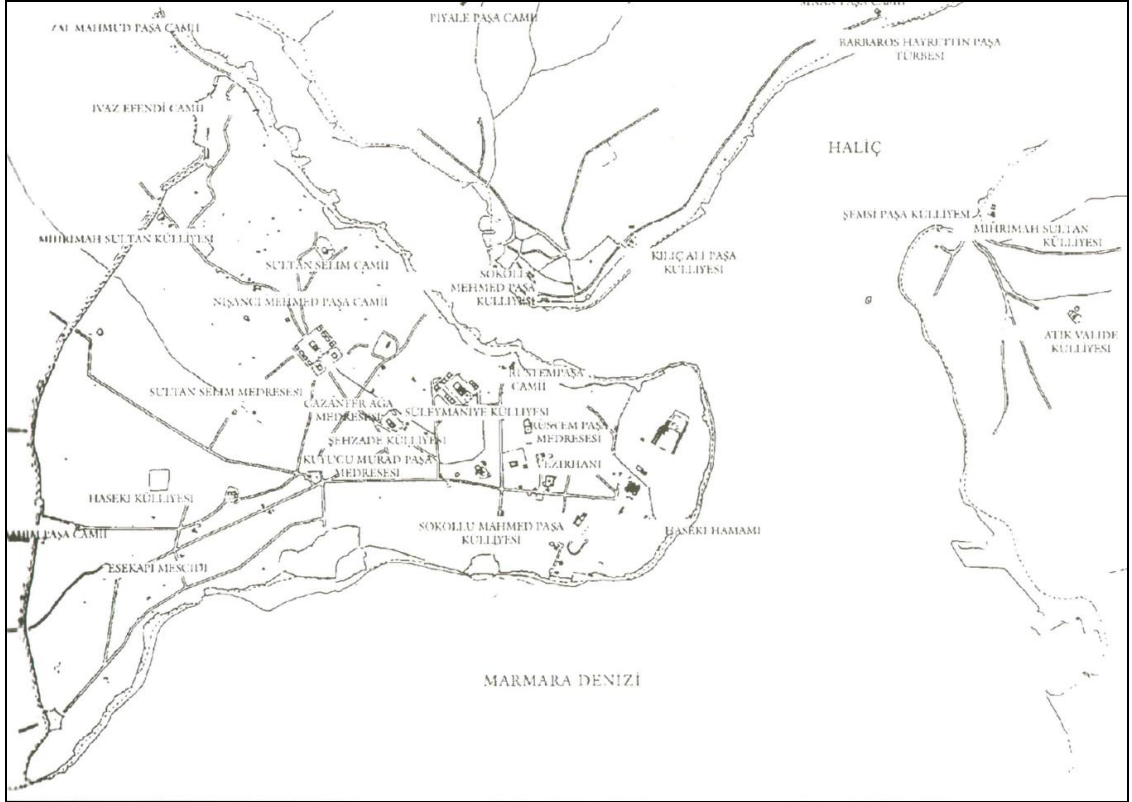
Osmanlı'da, şehrin gelişiminde önemli bir faktör, vakıf anlayışının olmasıdır. 7. y.y itibarıyla etkinliğini sürdüren vakıf sistemi, varlıklı kişilerin kazandığı paranın bir bölümünü, insanların hayrına olacak şekilde bağışlaması ile yürüyen bir bağışlama sistemidir. Vakıf sistemi işleyiş biçimi ve içeriği ile birçok konuda şehrin gelişimini etkilemiştir. Bu dönemde İstanbul'da külliyeler ön plana çıkmıştır. İstanbul önemli bir ticaret merkezi olduğu için ticaret ve konaklama ile ilgili yapılara da önem verilmiştir. Şehirde yapılaşma 1509 yılına kadar büyük bir hızla devam etmiştir. Ancak 10 Eylül 1509 yılındaki (Kıyamet-i Sugra) büyük deprem şehri çok ağır biçimde etkilemiştir. Fatih Cami, Beyazıt Cami, Arcadius Sütunu, surlar ve saraylarda çok büyük hasar meydana gelmiştir (Finkel, 1999: 77). Sivil mimarlık örnekleri de bu depremden fazlasıyla etkilenmiş ve birçok yapı yıkılmıştır. Deprem sonrası çıkan yangınlar da şehrin fiziki dokusunu önemli ölçüde etkilemiştir.

Şehirde çıkan yangın ve depremler sonrası yeni yapılaşmada, padişah ve saraya bağlı olan Hassa Mimarları Ocağı çok önemlidir (Madran, 2002). Mimarbaşı kontrolü altında kireççi başı, ambar müdürü, mimar-i sani, tamirat müdürü ve her türlü iş için yeterli usta ve işçi grubu ile şehre etkileri önemlidir. Devlet yapıları yanında, vakıf yapıları, azınlık yapıları ve İstanbul'un şehirciliği ile ilgili çalışmışlardır (Turan, 1963).

16.y.y'da inşa edilen Süleymaniye Cami ve Külliyesi (1520-1566), kent için büyük önem taşımaktadır (Harita 2.1). Külliye içerisinde cami, medrese, mektep, hamam, tabhane, darüşşifa, türbe, imaret, kervansaray ve arasta yapıları yer almaktadır (Cezar, 2002: 125). Ayrıca, Şehzade Mehmet Külliyesi (1543), Sultan I. Ahmet Cami ve Külliyesi (1609-1617), Yeni Valide Cami (1597-1663) (Harita 2.2) gibi eserler ve daha birçok irili ufaklı eser yapılmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 1-16). Fatih Sultan Mehmet tarafından başlatılan su ile ilgili çalışmalar, diğer padişahlar tarafından da devam ettirilmiştir. Osmanlı döneminde su ile ilgili yapılan önemli binalar, hem su ihtiyacını karşılayan hem de sosyal hayatı doğrudan etkileyen hamamlardır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 16).

19. yüzyıl başından itibaren şehrin gelişmesi ve sur sınırlarının dışına çıkması şehrin Beyoğlu tarafına taşmasına sebep olmuştur. Kentin Beyoğlu'na doğru gelişimi sonucu kayıklarla ulaşım yetersiz kalmış, başka ulaşım yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bunun sonucunda II. Mahmut devrinde Azapkapı – Unkapanı Köprüsü, 1845 yılında ise, Valide Sultan tarafından ise Karaköy- Eminönü Köprüsü yaptırılmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 1-19).

Şehrin Kuzey'e doğru gelişimi, ticari limanlarla ilgili tercihleri de doğrudan etkilemiştir. Bunun sonucunda 1893'te Galata, 1902'de Sirkeci ve 1904 yılında Haydarpaşa limanları inşa edilmiştir.

Harita 2.1: 1520 – 1603 Arası Yarımada Planı (Kuban, 2004: 251)

1. Hamamlar	e. Aya Sofya Camii	K. Değerdar Camii
A. Aya Sofya Hamamı	f. Balaban Ağa Mescidi	L. Dragman Camii
B. Çardaklı Hamamı	g. Bediülm Camii	M. Fahi Camii
C. Çimil Hamamı	h. Esokapı Mescidi	N. Fındıklı Camii
D. Gedikpaşa Hamamı	i. Eski İmarat Camii	O. Fıruz Ağa Camii
E. Mahmut Paşa Hamamı	k. Fenerli İsa Camii	P. Hacı Evhad Camii
F. Tarsakale Hamamı	l. Gül Camii	Q. Hadim İbrahim Paşa Camii
2. Hırsalar	m. İbrahim Camii	R. Haseki Camii
A. Yedikule	n. Kalenderhane Camii	S. İsaik Paşa Camii
3. Ticaret	o. Konye Camii	T. İskale Camii
A. Balıkcıpaşa Hanı	p. Kısık Camii	U. İskender Paşa Camii
B. Elip Hanı	q. Koca Mustafa Paşa Camii	V. İzzet Elendi Camii
C. Galata Bozuntisi ve Rüstem Paşa Hanı	r. Küçük Aya Sofya Camii	W. Kılıç Ali Paşa Camii
D. Kapalı Çarşı	s. Sancakdar Mescidi	X. Mahmud Paşa Camii
E. Kırkgözet Hanı	t. Sinan Paşa Mescidi	Y. Mehmed Ağa Camii
F. Sınkay Hanı	u. Seyit Murad Mescidi	Z. Moşin Paşa Camii
G. Tophane	v. Seyit Süleyman Mescidi	a. Mihrihan Camii
4. Kibiteler	w. Toklu Dede Mescidi	b. Murad Paşa Camii
A. Hag. Demetrios Karanata	x. Zeyrek Kilise Camii	c. Niğancı Mehmed Paşa Camii
B. Hag. Georgios Kyriakou	5. Medreseler	d. Piyale Paşa Camii
C. Hag. İsaiah en Trulo	A. Gıvhar Sultan Medresesi	e. Rüstem Paşa Camii
D. Hag. Menas	B. Rüstem Paşa Medresesi	f. Rum Mehmed Paşa Camii
E. Sair Benoit	C. Semiz Ali Paşa Medresesi	g. Sinan Paşa Camii
F. Sair Nicolo	D. Sultan Selim Medresesi	h. Sokollu Mehmed Paşa Camii
G. Sainte Marie de Constantinople	E. Camiler	i. Süleymaniye Camii
H. Sulu Manastır	A. Ağrı Paşa Camii	k. Sultan Selim Camii
I. Theodoros Mikhiliotissa	B. Ajık Ali Paşa Camii (Çemberitaşı)	l. Şehzade Camii
K. Theodoros Pammakaristos	C. Akı Ali Paşa Camii (Zincirlikuyu)	m. Timurtaş Mescidi
Camiiye çevrimin eski kibieler	D. Akı İbrahim Paşa Camii	n. Topkapı Camii
a. Azem Ağa	E. Anzaklı Camii	o. Yivneçe Selim Mescidi
b. Atik Mustafa Paşa Camii	F. Balat Camii	p. Yüvük Er-Sinan Mescidi
c. Arap Camii	G. Bilal Paşa Camii	7. Saraylar
(E. Anıtlıhanı)	H. Bayezid Camii	A. Eski Saray
	I. Burmalı Mescidi	B. İbrahim Paşa Sarayı
	J. Davut Paşa Camii	

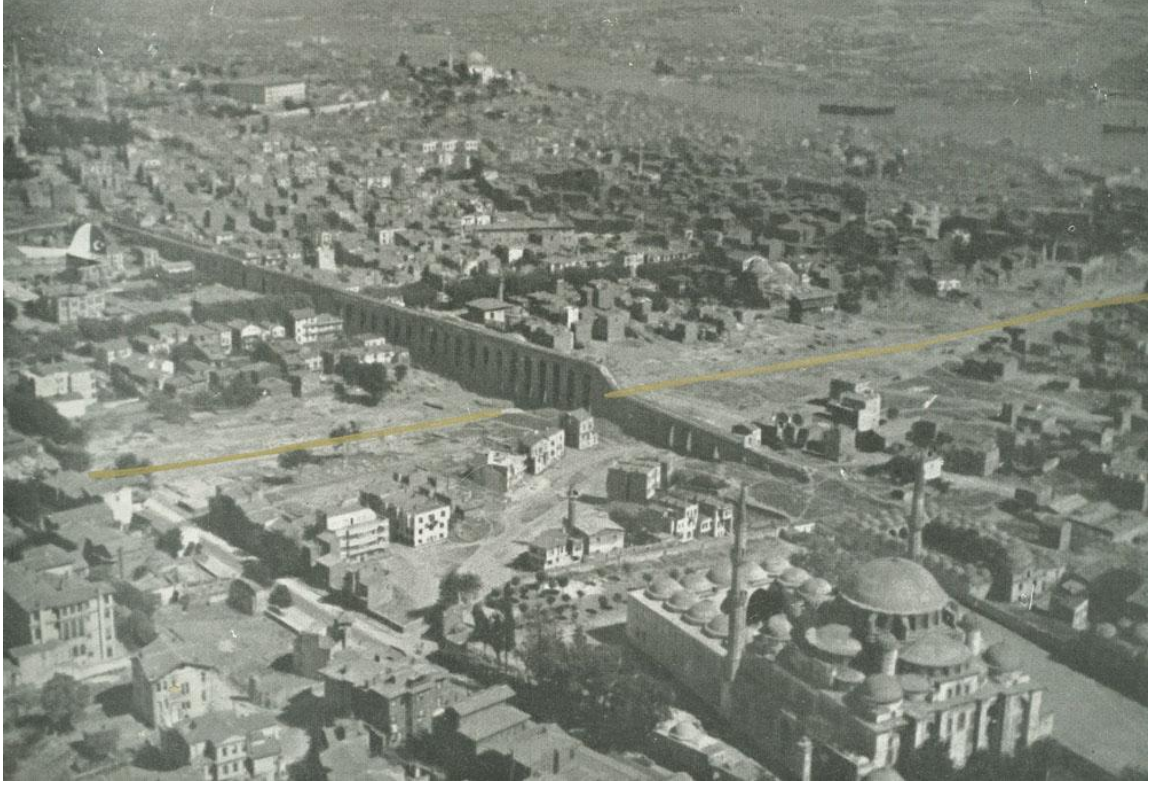
Harita 2.2: 15.-16. y.y. Önemli Anıt ve Yapılar (Müller-Wiener, 2001: 32)

2.3. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Döneminde ilk İstanbul'u planlama çalışmaları 1933 yılında üç şehir plancısı Alfred Agache, H. Lambert ve Elgötz tarafından gerçekleştirilmiştir (Kuban, 2004: 384). Planlar kapsamında, İstiklal Caddesi'nin ticaret, Topkapı'nın ağır sanayi, Beyazıt'ın yönetim, Sultanahmet ve Taksim'in kültür bölgeleri olması ve Karaköy-Eminönü, Unkapanı- Azapkapı, Eyüp- Söğütözü arasında da bir köprü yapımı öngörülmüştür. Bu öneriler zaman içinde uzun vadede uygulanmıştır. Plandaki diğer önemli bir nokta ise, Tarihi Yarımada'da silüeti korumak amaçlı denizden kırk metre yükseklikten geçen bir düzlem üzerinde 9.50 m.den yüksek yapılanmaya izin verilmeme şartıdır. Bu sayede silüetin kısmen de olsa korunması sağlanmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 1-22).

Elgötz planı sonrası Prost Planı da İstanbul için önemli bir yere sahiptir. 1936 yılında İstanbul'a davet edilen ve on dört yıl İstanbul'da kalan Prost, İstanbul, Galata, Beyoğlu ve Üsküdar için ayrı ayrı planlar hazırlamıştır. 1939'da yürürlüğe giren plan yirmi yıl kadar etkisini korumuştur ve bazı maddeleri günümüzde de geçerlidir.

Cumhuriyet Dönemi'nin başından itibaren toplumsal ve sosyal yönlerden Batı ülkelerinden etkilenme süreci beraberinde şehircilik anlayışında büyük değişiklikleri de getirmiştir. Bu dönemde plancıların çalışmaları ile yeni bulvarlar açılmış, çok geniş kapsamlı altyapı çalışmaları yapılmıştır (Şekil 2.1). Bu çalışmalar doğrultusunda kamusal işlevlerin de yerleri belirlenmiştir.

Şekil 2.1: Güzelleşen İstanbul (Daver, 1943)

19. yy itibariyle, idari ve eğitim yapıları gibi kapsamlı ve kalıcı yapılarda, kubbeli örtülerden uzaklaşarak, kırma çatıya geçilmesi, şehirdeki değişimlerin ilk göstergelerindendir. Osmanlı öncesi silüeti kilise yapıları belirlerken, özellikle Osmanlı'da Kanuni Sultan Süleyman dönemi itibariyle silüeti camiler belirlemeye başlamıştır. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde başlayan çalışmalar ile bu silüete kırma çatılı yapıların da eklenildiği görülmektedir.

Osmanlı Dönemi'nde başlayan ve Cumhuriyet Dönemi'nde de devam eden Avrupa ve diğer birçok yerden İstanbul'a göç şehrin kompozit demografik yapısında katkıda bulunmuştur. Bu kozmopolit yapı yüzyıllar boyunca süregelmiş olup günümüzde de devam etmektedir.

1950'li yıllarda ise, Anadolu kentlerinden şehre göç hızlanmaya başlamıştır. Göçün hızlanmasına bağlı olarak, Tarihi Yarımada'da yer alan bazı konut alanlarında imalathane ve ticaret işlevleri yaygınlaşmaya başlamış, bu bölgedeki kullanıcı profili çok değişmiştir. 1955-1956 yıllarında Unkapanı- Eminönü arasındaki sahil yolu

açılırken Balık Pazarı yıktırılmıştır. Atatürk Bulvarı'nın açılması ve yoğunluk artışına bağlı betonarme yapıların çoğalması, Fatih'in tarihi dokusu ile beraber sosyal yapının da neredeyse tamamen değişimine sebep olmuştur.

Gelişen bu süreç içerisinde 1951 tarihli Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulması anıt korumada önemli bir rol oynamıştır. Tarihi yapıların envanterinin çıkarılması, tescil edilmesi ve denetimi, bu kurulun yetki ve sorumlulukları olarak tanımlanmıştır. 1968 yılı itibariyle GEEAYK, sit alanlarını inceleme ile ilgili bir araştırmayı öngörmüş, 1973 tarihli 1710 sayılı Eski Eserler Yasası ile daha geniş kapsamlı olan sit alanlarının tescili ile ilgili yasal süreç başlamıştır (<http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-23807/1950den-gunumuze.html>).

3. ŞEHZADEBAŞI BÖLGESİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

3.1. Konum ve Yerleşim Özellikleri:

Tarihi yarımada sınırları Fatih ve Eminönü ilçeleri içinde kalmakta iken son değişiklik ile 2008 yılında Eminönü ilçesi de Fatih ilçesine bağlanmıştır. Kuzeyinde Haliç ve Beyoğlu, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi, batısında ise Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Eyüp ilçeleri bulunan ve surlarla çevrilmiş Tarihi Yarımada 1562 hektarlık alanı kapsamaktadır (Şekil 3.1). Bu alanda toplam olarak 102 mahalle yer almaktadır (İ.B.B).

Şehzadebaşı Bölgesi Fatih ve Eminönü ilçelerinin kesişim noktasında, ancak Eminönü ilçesi sınırları içinde bulunmaktadır. Halen de, Fatih ilçesinde yer almakta ve güneyinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ana Binası, batısında Atatürk Bulvarı, kuzeyinde Bozdoğan Kemerli ve İMÇ (İstanbul Manifaturacılar Çarşısı), doğusunda ise Süleymaniye Külliyesi ile sınırlanmaktadır. Bu sınırlar içinde Kalenderhane, Mollahüsrev, Süleymaniye, Kemalpaşa ve Balabanağa mahalleleri bulunmaktadır.

Şehzadebaşı Bölgesi, çevresinde önemli bir idari yapı olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehzade Mehmet Cami, diğer dini yapıları ve ticaret işleviyle günümüzde Tarihi Yarımada'da önemli bir yere sahiptir. Tarihi Yarımada'ya Galata yönünden bakıldığında silüette en belirgin olan yapılar Bozdoğan Su Kemerli ve Şehzade Mehmet Cami'dir. Yapıldığı dönemde, Beyazıt ve Fatih Cami dışında hiç yüksek yapı bulunmayan bir alanda, caminin ortasında inşa edilen Şehzade Mehmet Cami, günümüzde de aynı özellikleri ile tarihi yarımada silüetinde önemli bir yere sahiptir (Şekil 3.2).

Şekil 3.1: 2005 Uydu Fotoğrafı- Mahalle Dağılım Çakıştırması

Şekil 3.2: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Bozdoğan Kemer ve Fatih Cami, 2011

Tarihi süreç içerisinde, birçok yangın ve deprem geçiren bölgenin yeniden yapılanmasında, organik yerleşim özellikleri korunduğu gözlemlenmektedir. Bu çerçevede, Şehzadebaşı Caddesi ve paralelindeki Cemal Yener Tosyalı Caddesi, bölge için ana aksları oluşturmakta ve bu akslar arasındaki bağlantı yollarıyla desteklenmektedir. Bölgeyi neredeyse ortadan ikiye bölen Bozdoğan Kemer, gerek İstanbul’da, gerekse de Şehzadebaşı Bölgesi’nde önemli bir yere sahiptir. Ulaşımı yer yer imkansız hale getiren kemer, günümüzde bulunduğu noktalarda bir ayırıcı niteliğindedir. Kemerin bazı bölümlerde, bu şekilde geçirgenliğini kaybetmesinin sebebi ise, yasadışı yapılaşmadır. Günümüzde Bozdoğan Kemerine bitişik olarak yapılan, cephelerini kemere dayamış olan yapılar, Kemer’in geçirgenliğini yok etmiştir. Ancak yine de, Bozdoğan Kemer, Atatürk Bulvarı üzerinde, Sahil Yolu ile Unkapanı ve Beyoğlu arasında çok önemli birleştirici bir geçiş özelliği göstermektedir (Şekil 3.3).

Minaresine çıkıldığında konumu ve hakimiyeti daha net anlaşılan bölgenin diğer önemli anıtsal yapısı olan Şehzade Mehmet Cami, Tarihi Yarımada'nın önemli bir kısmından, Haliç, Marmara Denizi ve Sahil kesiminden görülebilmektedir (Şekil 3.4).

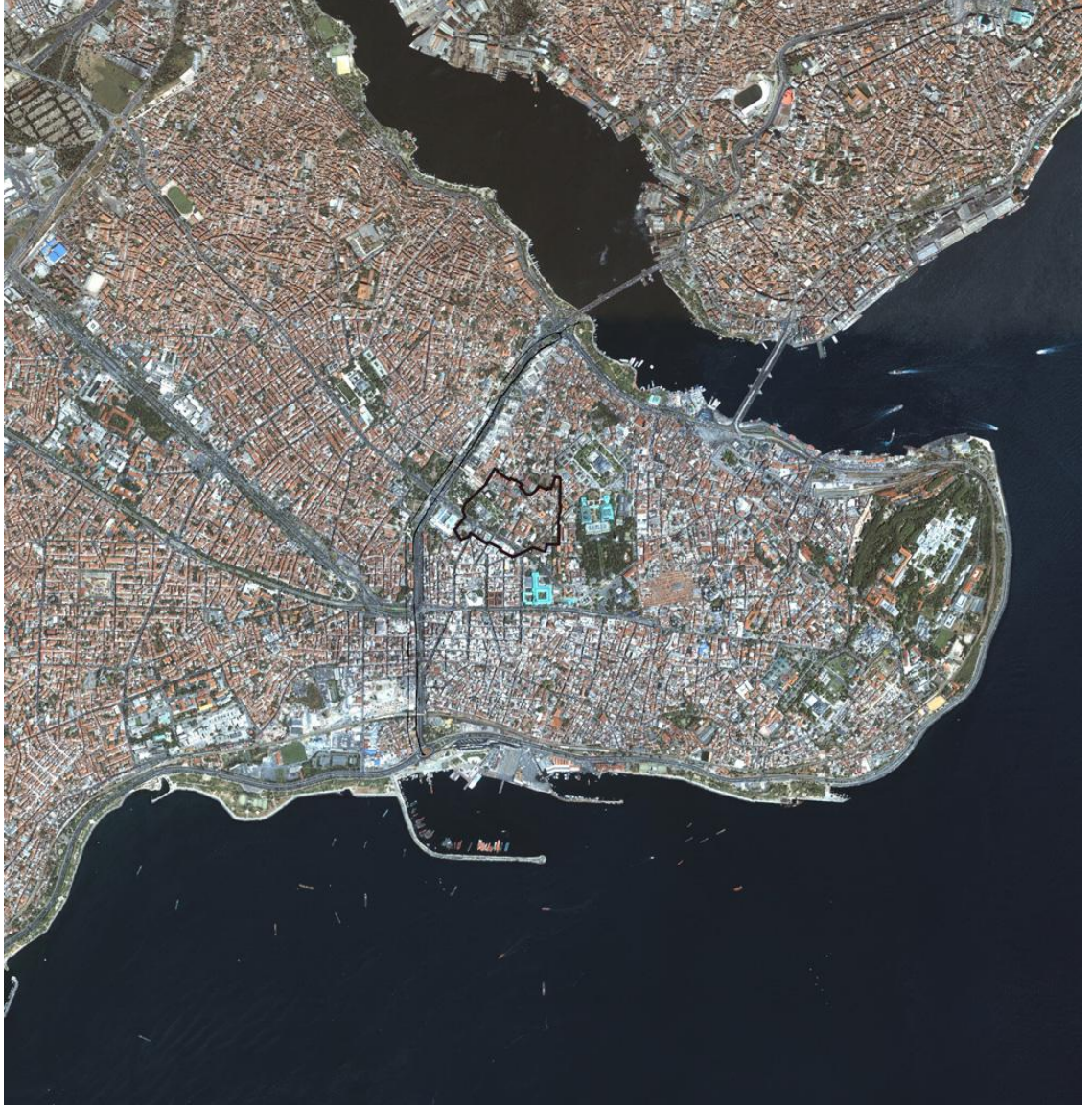

Şekil 3.3: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Marmara Denizi ve Aksaray, 2011

Şekil 3.4: Şehzade Mehmet Cami minaresinden Unkapanı, Haliç ve Galata, 2011

Bölgede en önemli ulaşım aksı, Cumhuriyet döneminde (1941) açılan ve Unkapanı ile Sahil Yolu bağlantısını sağlayan Atatürk Bulvarı'dır. Ayrıca Fevzi Paşa Caddesi – Şehzadebaşı Caddesi ve Vezneciler Caddesi de Edirnekapı'dan Eminönü'ne doğru uzanan önemli bir akstır. Bu önemli caddelerin kesişim noktasında bulunan Şehzade Bölgesi, ulaşım yönünden çok önemli bir bağlantı noktası konumundadır (Şekil 3.5). Yapılan çalışmalar sonucu metro ağının bölgeden geçecek olması, bölgeye ulaşımı kolaylaştıracaktır. Şehzadebaşı Caddesi ve Onaltı Mart Şehitleri Caddesi'nin kesişim noktasında bir istasyonun inşaatı devam etmektedir. Bu hattın Yenikapı'da son bulması ve bu noktadan yapılacak aktarmalar ile İstanbul içerisinde birçok bölgeye ulaşım sağlanması planlanmaktadır.

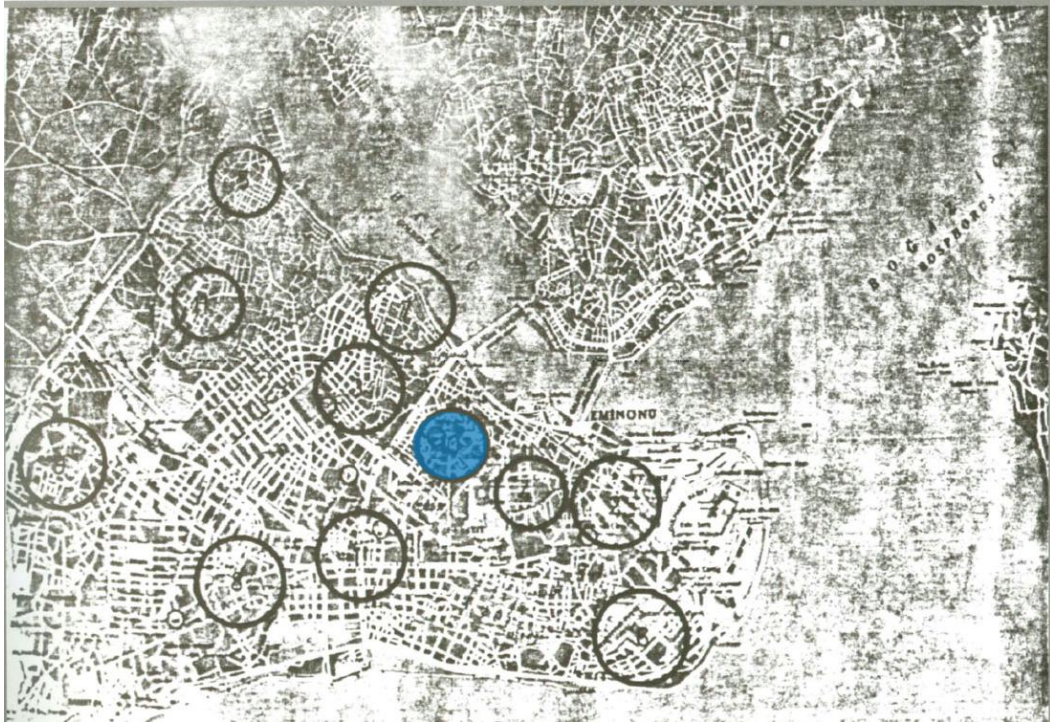

Şekil 3.5: 2005 Uydu Fotoğrafi Bölge Sınırları (İ.M.P.A., 2005)

3.2. Fiziksel Yapı

Bölgede fiziksel yapının gelişimi ve değişmesinde en büyük etkenler, doğal afetler ve bu afetlere karşı alınan tedbirler olmuştur. Süreç içerisinde olan depremler ve yangınlar, fiziki yapıyı çok fazla etkilememiştir.

Özellikle, şehrin genel olarak bütününe ilgilendiren ve Tarihi Yarımada'da büyük tahribatlara neden olan “harik-i azim” ve “harik-i kebir” yangınları bunlar arasında en önemlileridir (Şekil 3.6).

Şekil 3.6: Osmanlı Devleti Dönemi Yangın ve Doğal Afet Etkileri (Cezar, 2000)

Tarihi Yarımada'da Şehzadebaşı Bölgesi'ni etkileyen yangınlara bakıldığında =

1633 yılında Cibali'de çıkan yangında, şehrin beşte biri yanmıştır. Yangında Cibali'den Unkapanı'na, Saraçhane'ye kadar birçok kısım yangından etkilenmiştir (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 25). 24 Temmuz 1660'da Haliç Ayazma kapısı dışında çıkan yangın kıyıda Unkapanı'na kadar olan bölge ile Süleymaniye, Şehzade Mehmet ve Sultan Beyazıt camilerininin Haliç'e bakan kısımlarındaki evler,

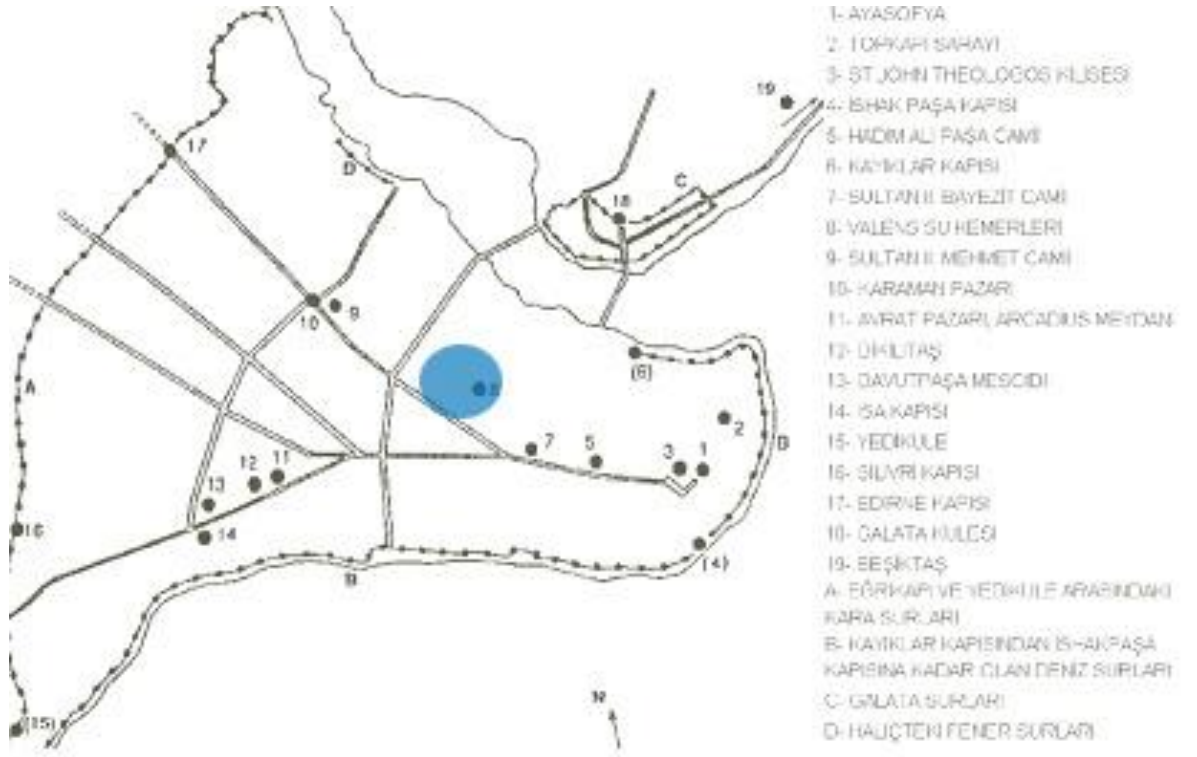
Şehzadebaşı'ndaki yeniçeri odaları, Kumkapı, Samatya, Kadirga, Cerrahpaşa semtleri yanmıştır. 5 Nisan 1683'te İstanbul'da, Haliç kıyısında odun kapısında başlayan yangında Ayazma Kapısı ve Süleymaniye'ye kadar olan bölgede binden fazla ev yanmıştır (Cezar, 2002: 423).

5 Eylül 1693'te Haliç'te Ayazağa kapısı dışında çıkan yangın Şehzade Mehmet Cami civarını da etkilemiştir. 17 Temmuz 1718 gecesi Cibali'de çıkan yangın poyraz rüzgarının da etkisiyle 27 saat sürmüştür ve sahil kesimi Unkapanı'na kadar ve Süleymaniye, Şehzade civarları yanmıştır (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 26). Yangında 51000 ev, 2200'ün üzerinde dükkan, 171 cami yanmıştır. 6 Temmuz 1756 gecesi Cibali yangınında Süleymaniye, Şehzade Mehmet Cami, Vefa Meydanı, Saraçhane, Aksaray etkilenmiştir. 31 Ağustos 1833'deki Cibali yangınında da Şehzadebaşı bölgesi etkilenmiştir (Cezar, 2002: 423).

Tarihi Yarımada konumu itibariyle Kuzey Anadolu fay hattının hemen kuzeyinde yer almaktadır. Bu nedenle Tarihi Yarımada birinci derece deprem kuşağında bulunmaktadır. Bölgenin depremlerden fazlasıyla etkilenmesinin en önemli nedeni de budur.

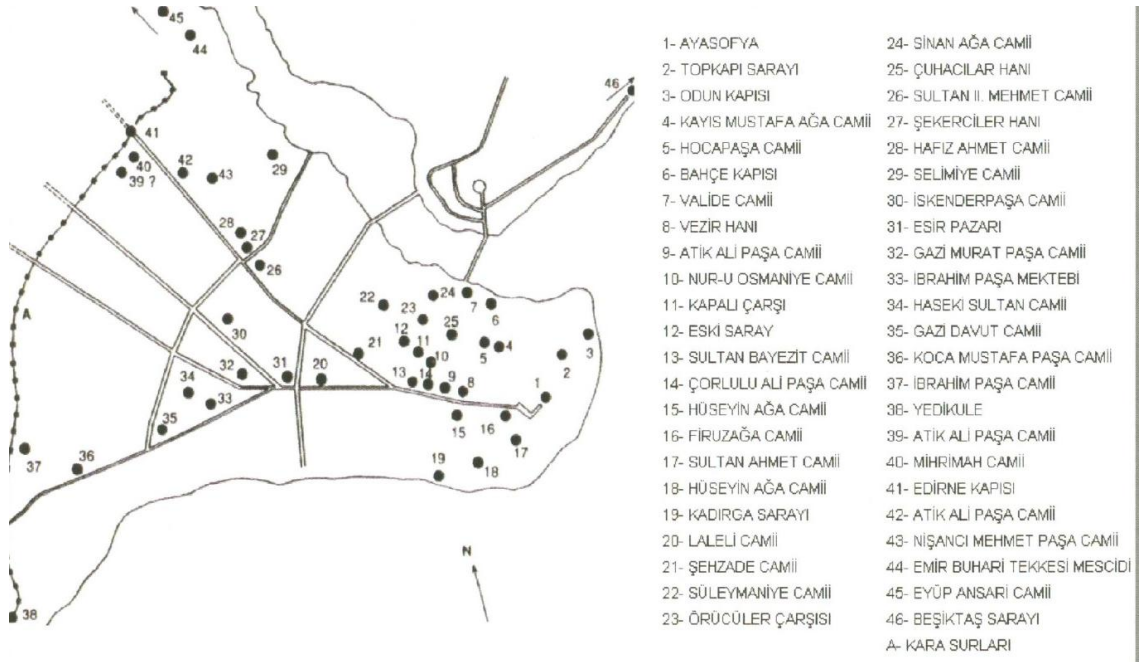
Şehzadebaşı Bölgesini etkileyen depremlere bakıldığında =

10 Eylül 1509 Depremi (Kıyamet-i Sığra) deprem Marmara Denizi'nde meydana gelmiştir. Ve dönemdeki bütün sur içi yapıları bu depremden etkilenmiştir (Şekil 3.7). Şehzadebaşı'ndaki Bozdoğan Su Kemeri de bu deprem sonucu yıkılmıştır (Finkel, 1999: 77).

Şekil 3.7: 10 Eylül 1509 Depreminden Etkilenen Yapılar (Finkel, 1999: 77)

22 Mayıs 1766 Depremi Marmara Denizi'nin doğusunda olan yıkıcı bir depremdir (Şekil 3.8). Şehzade Mehmet Cami, bu depremi hafif hasarlarla atlattmıştır (Sabırlı, 1999: 84).

Şekil 3.8: 22 Mayıs 1766 Depreminden Etkilenen Yapılar (Cezar, 2000)

1894 Depremi özellikle büyük camileri etkilemiştir. Bu deprem ve yangınların etkisi sonucunda, Şehzadebaşı bölgesine bakıldığında özellikle anıtsal yapıların korunmuşluk durumunun iyi olduğu görülmektedir. Sivil mimarlık örnekleri yönünden ise, durum anıtsal yapılar kadar iyi değildir. Bu yapıların daha çok orta derecede korunduğu görülmektedir. Yapıların büyük bir kısmı da etkenlere bağlı olarak tamamen kaybolmuş ve yerlerine yeni yapılar yapılmıştır (Özün, 1999: 87).

Günümüz koşullarında bölgedeki mevcut kat yüksekliklerine bakıldığında, anıtsal yapıların tek kata sahip oldukları görülür. Sivil mimarlık örneklerinde ise ağırlıklı olarak zemin kat üstü iki kat mevcuttur. Şehzade Mehmet Camisi'nin güneyinde Şehzadebaşı Caddesi'nin belediye tarafındaki yapılar genellikle yüksek yapılardır. Otel ağırlıklı ticari alan olarak kullanılan bu bölgede, yapıların çoğunda zemin kat üzeri dört kat bulunduğu görülmektedir.

Bölge sınırlarını çizen bir diğer önemli faktör ise, yollar ve bu yollara bağlı olarak gelişen ada parsel sınırlarıdır. Edirnekapı'yı Vezneciler yönüne bağlayan Şehzadebaşı Caddesi, aynı caddenin bir kesişimi olan ve Süleymaniye yönüne ulaşımı sağlayan On Altı Mart Şehitleri Caddesi, Şehzadebaşı Caddesi'nin hemen paralelinde yer alan ve

önemli bir ticari hareketliliğe sahip Cemal Yener Tosyalı Caddesi ve Süleymaniye ve bölge üniversitelerine ulaşımında önemli rol oynayan Kirazlı Mescit Sokak, bölgenin sınırlarını çizen önemli akslardır. Ayrıca Kayserili Ahmet Paşa Sokağı, korunmuşluğu ile ön plana çıkmaktadır.

Fiziksel yapının incelenmesinde eski haritaların önemi büyüktür. Tarihi Yarımada sınırları içinde bulunan bölge, konumu itibariyle geçmişten günümüze kadar birçok kez çalışılmıştır. Bu konuda çalışmalara bakıldığında 1913 tarihli Alman Mavileri, 1918 tarihli Hava Fotoğrafı, 1935 tarihli Sigorta Planı, 1936 tarihli Kadastral, 1958 tarihli Ayverdi Haritası ve 2005 Tarihli Uydu Fotoğrafı görülmektedir. Bu çalışmalar günümüzdeki ada parsel sınırları ile çalıştırıldığında, zaman içinde ne gibi farklılıklar olduğu ortaya çıkmaktadır (Şekil 3.9).

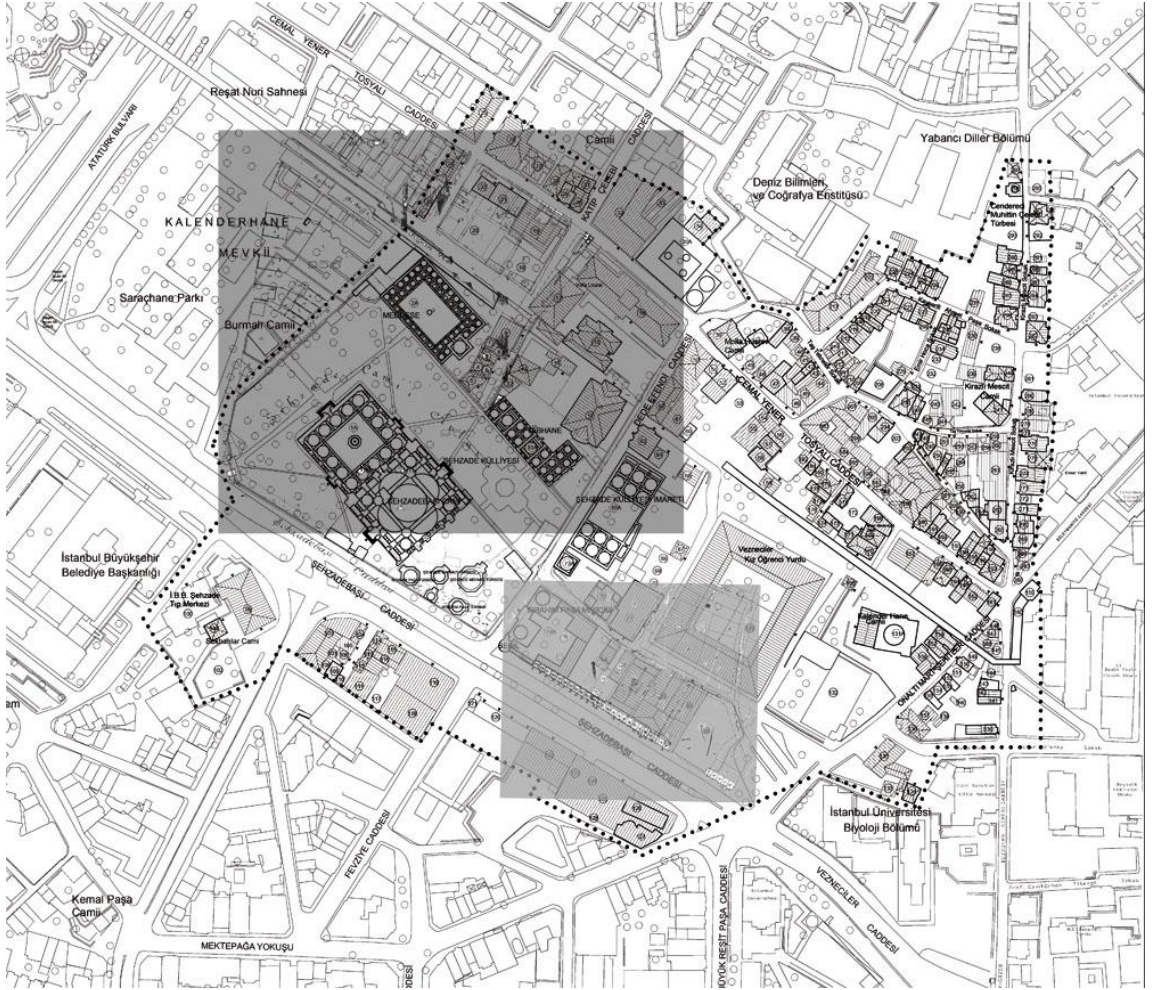
Şekil 3.9: 1914 Tarihli Alman Mavisi ile 2007 Tarihli Halihazırın Çakıştırılması

1914 tarihli Alman Mavisi ile halihazırın çakıştırılması sonucu, 1914 yılından günümüze kadar ne gibi değişiklikler olduğu görülmektedir. Koyu renkteki yollar Alman Mavisi Haritası'na aittir. Resimdeki beyaz renkler ise, günümüz halihazırındaki yol ve yapıları göstermektedir. Yol sınırları sadece Şehzadebaşı Caddesi'nin sonraki çalışmalar ile yaklaşık 2,5 kat genişletildiği görülmektedir. Harita akıştırmada görünen bir diğer önemli faktör de, bölge içerisindeki yapıların genel oturma alanı 300 m^2 nin üzerine ıkmağken, günümüzde Vezneciler Kız Yurdu 5000 m^2 lik oturma alanına sahiptir. Bölgede ada parsel bazında en büyük değişikliğin bu olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 3.10: 1935 Tarihli Sigorta Planı ile Halihazırın akıştırılması

1935 tarihli Sigorta Planı'na Alman Mavisi'ne göre fiziki yapıda oluşan değişikliğe bu plan bazında bakıldığında, günümüzde Vezneciler Kız Yurdu'nun bulunduğu bölgede kaç adet yapının bulunduğu ve günümüzde var olmadığı net bir şekilde görülmektedir (Şekil 3.10). Ayrıca planda Kalenderhane Cami yanındaki Kalenderhane Medresesi de görülmektedir. Planda görülen bir başka önemli nokta ise, Şehzadebaşı Caddesi'nin iki yanında bulunan ancak günümüzde tamamının görülemediği Direklerarası'dır. Planda dini yapıların yanında dönemde varlığı tiyatro, sinemalar ve dükkan biçimlenişleri net olarak okunabilmektedir.

Şekil 3.11: 1936 tarihli Kadastral

3.3. Sosyo ekonomik Yapı

Bölgenin sosyo ekonomik yapısını Osmanlı Devleti döneminde konut, dini, ticari ve eğlence merkezleri olarak incelemek mümkündür. Sosyo ekonomik yapının oluşmasını sağlayan bu dört unsur her ne kadar birbirinden bağımsız gibi gözüke de özellikle Osmanlı Dönemi'nde bu dört işlev arasında sıkı bir bağ vardır. Şehzade Mehmet Cami ve Medresesi bölgenin en önemli odak noktalarından biridir. Şehzade Mehmet Cami dışında Kalenderhane Cami, Kirazlı Mescit Cami, Molla Hüsrev Camileri de bölgedeki diğer dini amaçlı yapılardır. Bu yapılardan Şehzade Mehmet Cami bölgede dini bir odak noktasıdır. Kirazlı Mescit ve Molla Hüsrev Camileri ise Osmanlı Devleti'nde mahallelerin oluşmasındaki en önemli faktörlerden biri olan bölgesel camilerdendir.

Direklerarası ve Şehzade Mehmet Cami dışında bölgenin geri kalanı, konut amaçlı kullanılan yapılardan oluşmaktadır. Günümüze kadar kısmen sosyal dokusunu korumuş bu yapılara, günümüzde ticaret ve imalat işlevleri de yüklenmiştir.

Şekil 3.12: Revaklar Yıkılmadan Önce Direklerarası (M.K.A.)

Direklerarası'nın bölgedeki en önemli özelliği, Osmanlı İstanbulu'nun eğlence ve kültür merkezi olmasıdır (Şekil 3.13). 19. yüzyıla kadar yeniçerilerin gezi yeri olan Direklerarası'nın adı, caddenin sağındaki Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir sağlamak için yaptırılan kagir dükkanların önündeki mermer sütunlu revaklardan gelmektedir (Çavaş, 1995: 60). Yeniçerilerden sonraki dönemde ortaoyunları, Karagöz gösterileri ile İstanbul halkının yoğun ilgisini çekmiştir. Ortaoyunu dışında cambazlar, hokkabazlar ve illüzyonistlerin gösterileri, buradaki etkinliklerden önemlileri olmuştur (Ekicigil, 1995: 1561). Direklerarası'nın sosyal dokusunun belirlenmesinde sinema ve tiyatroların önemi çok büyüktür. Direklerarası, sinemaların dışında kıraathaneleri, eczanesi, sucusu, manavı, fırını, fes kalıpçısı, kunduracısı, börekçisi, şekerlemecisi, muhallebicisi, ud imalatçısı, müzik aletleri satıcısı, kırtasiye ve kitapçısı, resimli kartpostalcılarını, kadın terzisi, berberleri ile de bir yaşam merkezi olmuştur (Mazak, 2008: 176). Dönemde Ramazan aylarında her gece ve kış aylarında da Cuma ve Pazar geceleri tiyatro ve sosyal etkinlikler yoğunluk kazanmıştır (Alus,1995: 109). Bölgedeki sosyal etkinlikler özellikle de ramazan aylarında dini yapının işlevine bağlı olarak şekillenmektedir. Teravih namazlarında camideki insanlar, namaz sonrasında bir araya gelmek için Şehzade Mehmet Cami'nin hemen yakınındaki Direklerarası'nı tercih etmişlerdir (Şekil 3.12).

Direklerarası, bu dönemde eğlenceye yönelik sosyal etkinlikleri ile beraber ayrıca entelektüel çevrenin de önemli bir buluşma noktasıdır (Çavaş, 1995: 61). Bölgede yer alan çayhaneler ve kahvehanelerden bir bölümü, dönemin önemli şair ve yazarlarının buluştukları yerlerdir.

Şekil 3.13: 1932 Yılında Şehzadebaşı (M.K.A.)

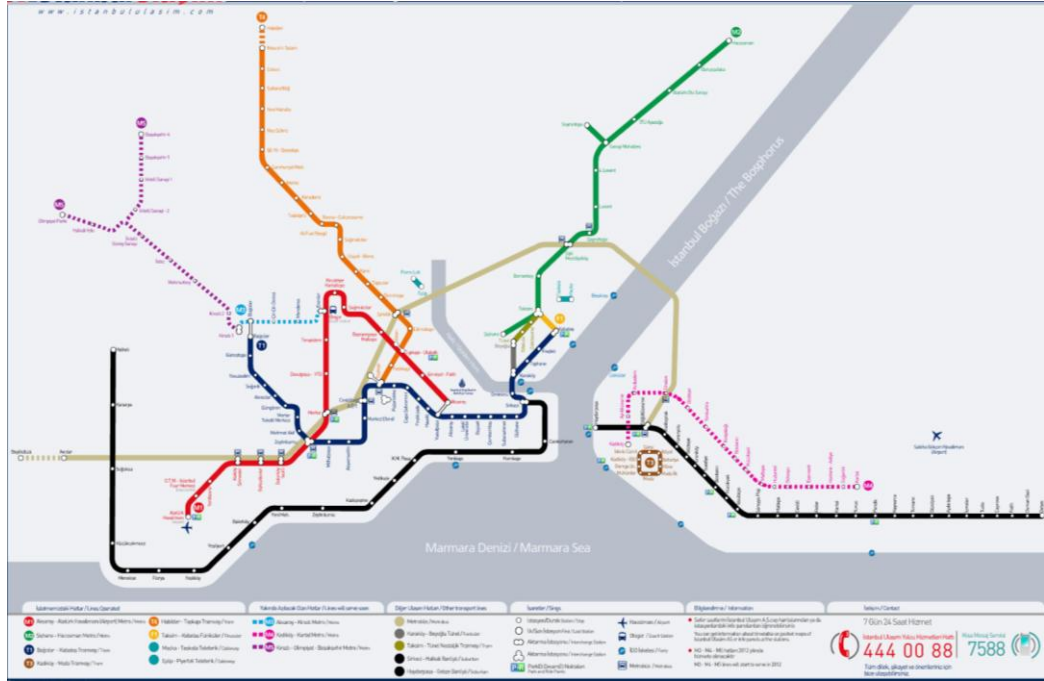
Şehzadebaşı'nda açılmış, dönem boyunca iyi korunan sinemalara kronolojik sıralama ile bakıldığında ilk olarak Emperyal Sineması görülür. Bu sinema, eski Fevziye Kıraathanesi'dir. Sonrasında Milli, Güneş, Felek ve Türk sinemaları olmuştur. Açılış tarihi 1914'tür. 1958 de Belediye tarafından istimlak edilmiştir. Yine 1914 tarihli Donanma Sineması önemlidir. İsmi ilerleyen dönemlerde Müdafaai Milliye olmuştur. Direklerarası'nda bir diğer tiyatrosu da Turan Sinema'sıdır. 1915 yılında açılmıştır. Şark Sineması 1917 yılında yapılmıştır. Daha sonra adı Hilal Sineması olmuştur. Sonrasında da Emre Sineması ismini almıştır. 1958 yılında belediye tarafından istimlak edilmiştir. 1924 tarihli Millet Sineması da, zaman içinde değişim gösteren ve ismi değişen sinemalardan biridir. 1930 yılında eski Felek Sineması, Türk Sineması olmuştur (Gökmen 22-56).

Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Direklerarası'nda kentsel dokudaki değişim, 1950'li yıllarda bulvarların açılması, yolların genişletilmesi ile ilgili yapılan istimlak çalışmaları sonucu, önemli bir işlev değişikliği yaşanmıştır. Yol genişletme ve istimlak çalışmaları sonucunda, Direklerarası'nın Şehzade Mehmet Cami'nin karşısında kalan cephesi tamamen yok edilmiştir. Bu çalışmalar sonucu sadece yolun fiziksel olarak değişiminin yanında, bölgeyi ikiye bölen ve sosyal yapıda kopmaya neden olan bir nitelik de

kazanmıştır. Ayrıca bölgenin mevcut dokusuna göre çok büyük bir kütle olan Vezneciler Yurdu'nun yapım çalışmalarına başlanmış ve bölge yapısından çok farklı bir ölçek bölgeye eklenmiştir. Fiziksel değişimin beraberinde gelen bir diğer önemli sosyal değişiklik de, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Binası'nın bölge içerisine konumlandırılmasıdır.

Bu şekilde fiziksel gelişime uğrayan dokunun her noktasında sosyo ekonomik yapı da farklılık göstermiştir. Yaşanan hızlı değişimler sonucunda, bölgede sosyal dokuyu oluşturan faktörlerin başında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, belediye hizmet binaları, oteller, iş yerleri ön plandadır. Kısmen korunmuş olan konut dokusunun içerisine birçok noktada imalathaneler ve ticarethaneler girmiştir.

Bölgedeki en önemli odak noktaları olan Şehzade Mehmet Cami ve Bozdoğan Kemerini dışında gelecekte bölgeyi sosyal ve ekonomik yönden en çok etkileyecek faktörlerin başında, bölge sınırları içerisinde yer almakta olan metro istasyonu gelmektedir. Metro istasyonunun yer alması ile, alanda farklı bir odak noktası oluşacaktır (Şekil 3.14).

Şekil 3.14: İstanbul Raylı Ulaşım Krokisi (İ.B.B.)

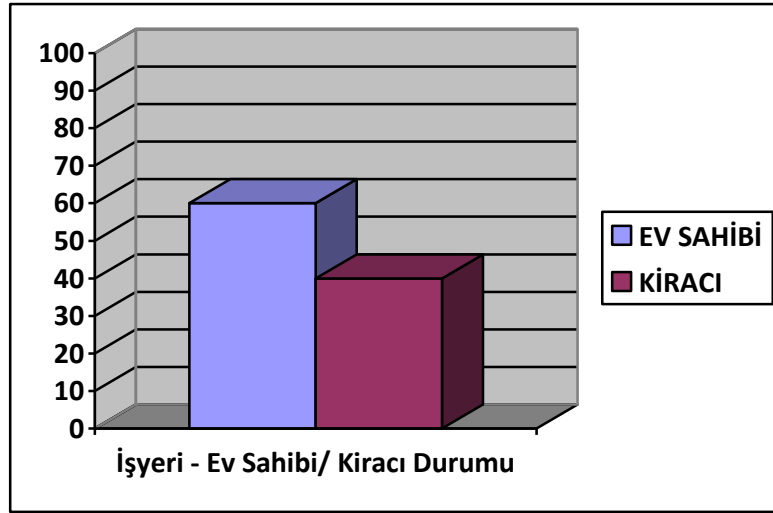
Şehzadebaşı Bölgesi sınırlarında yer alan Kalenderhane, Mollahüsrev, Süleymaniye, Kemalpaşa ve Balabanağa mahallelerinin 1985 yılından 2000 yılına kadar olan nüfus dağılımları aşağıdaki gibidir.

Tablo 3.1: Şehzadebaşı Bölgesinde Yer Alan Mahalle Nüfusları

MAHALLE	1985 YILI	1990 YILI	1997 YILI	2000 YILI
KALENDERHANE	790	1806	856	887
MOLLAHÜSREV	1768	2496	2122	1661
SÜLEYMANİYE	1360	1116	1150	932
KEMALPAŞA	3049	2863	4056	3047
BALABANAĞA	793	1175	1982	1324

Kaynak: Tarihi Yarımada Eminönü Fatih 2.Cilt 4-439

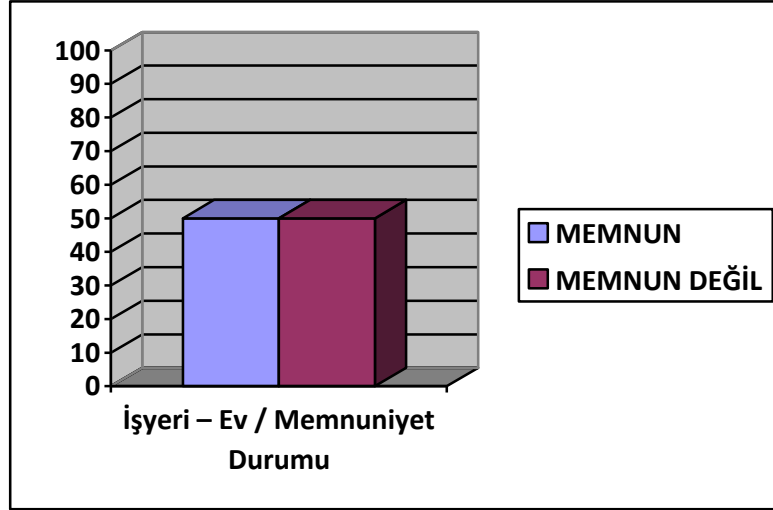
Yıllara göre nüfus dağılımı incelendiğinde genel olarak mahallelerde nüfusun azalmaya başladığı görülmektedir (Tablo 3.1). Bu azalmanın en büyük sebebi bölgenin sosyal dokusunda olan değişikliklerdir. Bölge sınırları içerisinde idari yapıların artması, üniversite ile ilişkili yurtların varlığı, imalathane ve ticaret işlevlerinin bölgeye yerleşmesi, bölgenin konut alanı olarak tercih edilirliliğini azaltmıştır.

Şekil 3.15: İşyeri – Ev sahibi / Kiracı Durumu

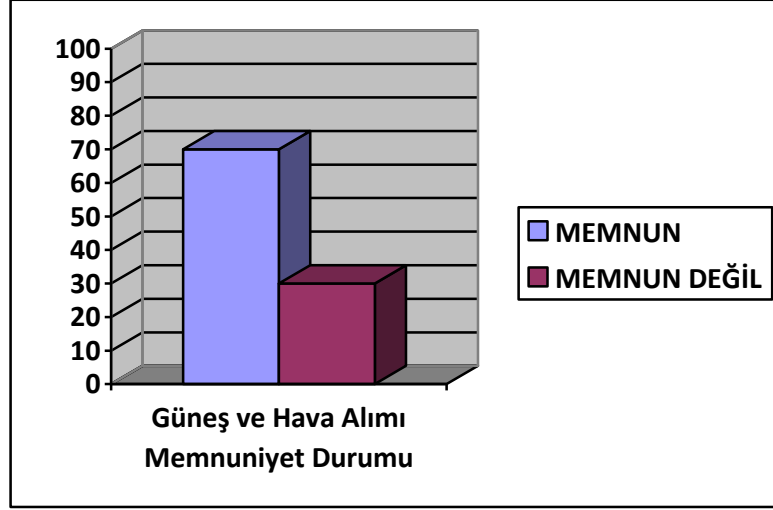
Bölgede işyerleri ve ev sahipleri olmak üzere 40 aile ile yapılan anket çalışmaları sonucu, %60 oranında kişilerin mal sahipleri olduğu, %40 oranında da kiracı oldukları görülmüştür (Şekil 3.15). Özellikle Şehzadebaşı Caddesi üzerinde yer alan işyerlerinin büyük bir kısmı kiracıdır. Daha büyük çaplı otel, tekstil firmaları gibi firmaların ise, genel olarak mal sahipleri oldukları görülmüştür.

Bölge yaşayan ve çalışanların yapılarından memnuniyetlerine bakıldığında %50'lik bir ortalama ile karşılaşılmıştır (Şekil 3.16). Bölgede memnuniyet sebeplerinin başında turistik ve ticari ilişkiler gelmektedir. İstanbul Üniversitesi'nin bölgeye olan yakınlığı ve bölgenin ticari açıdan üniversite ile bağlantısı, memnuniyeti olumlu etkileyen sebeplerdir. Memnuniyetsizliğin en önemli sebebi henüz herhangi bir restorasyon, rehabilitasyon geçirmemiş bakımsız yapılardır.

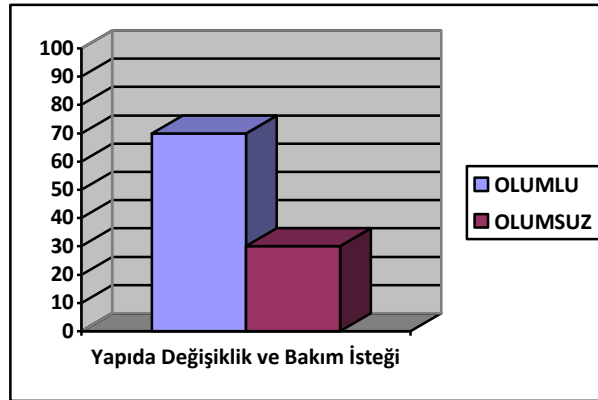
Şekil 3.16: İşyeri - Ev / Memnuniyet Durumu

Bölge halkının memnuniyetinde en önemli faktörlerden biri de, yapıların güneş ve hava alma koşulları olmuştur. Bölgedeki yapıların konumlandırılması ve yüksekliklerine bağlı olarak, anket çalışmalarında güneş ve hava alma memnuniyeti %70 oranlarındadır (Şekil 3.17). Memnuniyetsiz olan %30'luk kısım ise bölgenin özelliklerinden dolayı yapılara saçak, güneş kırıcı gibi mimari ekler ekleyemedikleri için istedikleri konforu sağlayamayan mal sahipleri ve kiracılardan oluşmaktadır.

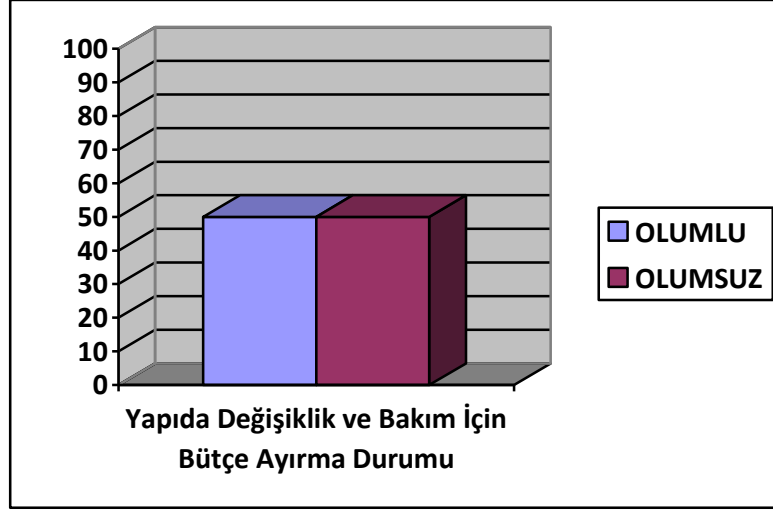

Şekil 3.17: Güneş ve Hava Alımı Memnuniyet Durumu

Yapılan anket çalışmalarına bağlı son değerlendirmeler olan yapıda değişiklik ve bakım isteği, bütçe ayırma durumu, bölgedeki yenilenme isteğini ve gücünü göstermektedir. Yapıda değişiklik ve bakım ile ilgili çalışma yapılması önerisine bölge genelinde %70 olumlu cevap alınmıştır. Bu olumlu cevapta en önemli faktör yaşam standartlarının daha iyiye çıkartılması beklentisi olmuştur. Olumsuz cevaplarda ise, ağırlıklı olarak bir yenilenme ve rehabilitasyon çalışması sonucu yapılarda ortaya çıkabilecek işlev değişikliği ve kullanıcı değişikliği olasılığının etkisi olmuştur. Konu ile ilgili bütçe ayırma konusunda, eşit bir dağılım gözlemlenmektedir. Bu bağlamda olumlu ve olumsuz düşünceler %50 oranlarındadır. Yaşam standardını düşünen ve maddi gücü olan kişiler bu konuya olumlu yaklaşmaktadır. Ancak, maddi açıdan yeterli gücü olmayan kişilerden olumsuz yanıtlar alınmıştır.

Şekil 3.18: Yapıda Değişiklik ve Bakım İsteği

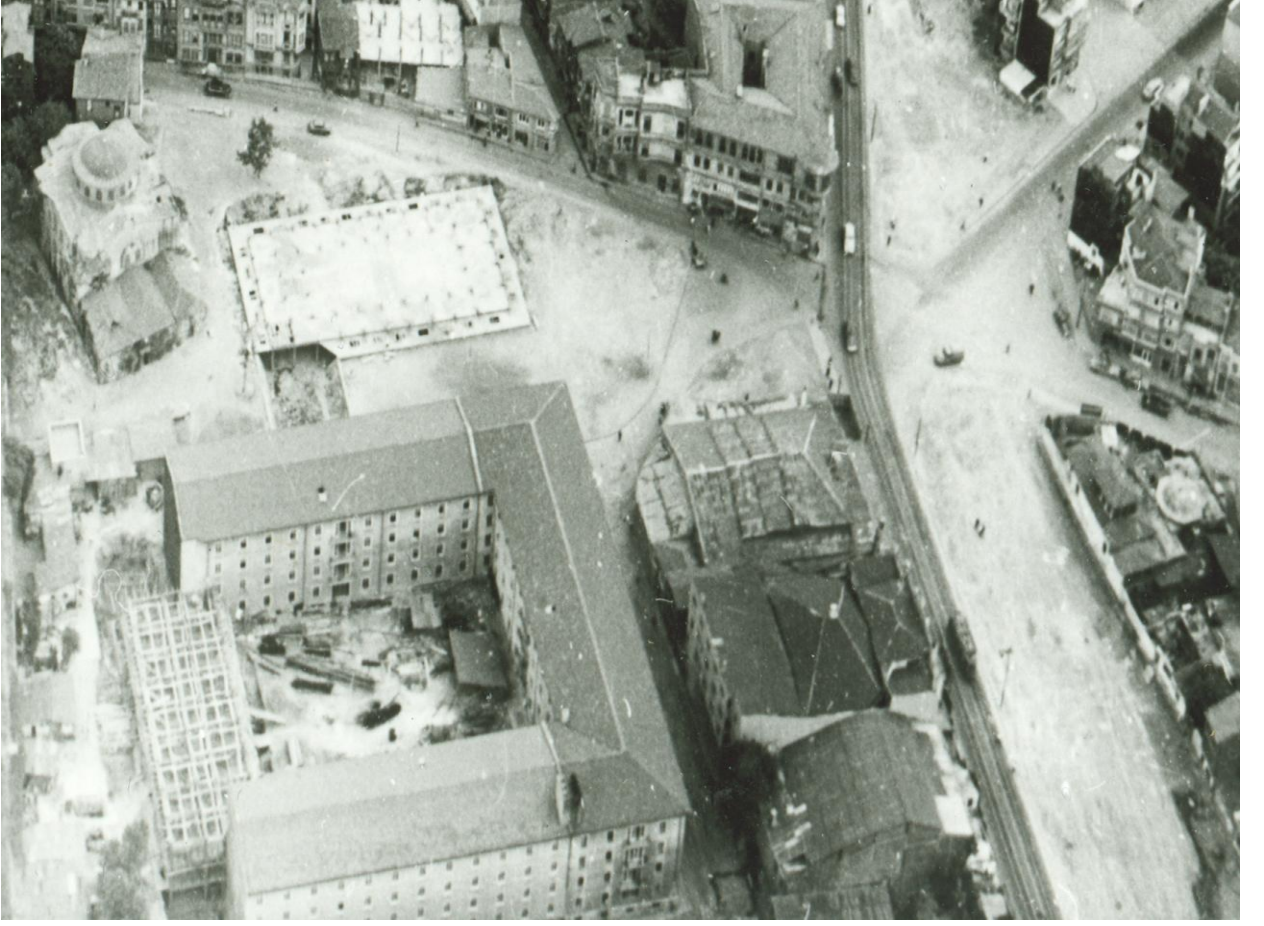

Şekil 3.19: Yapıda Değişiklik ve Bakım İçin Bütçe Ayırma Durumu

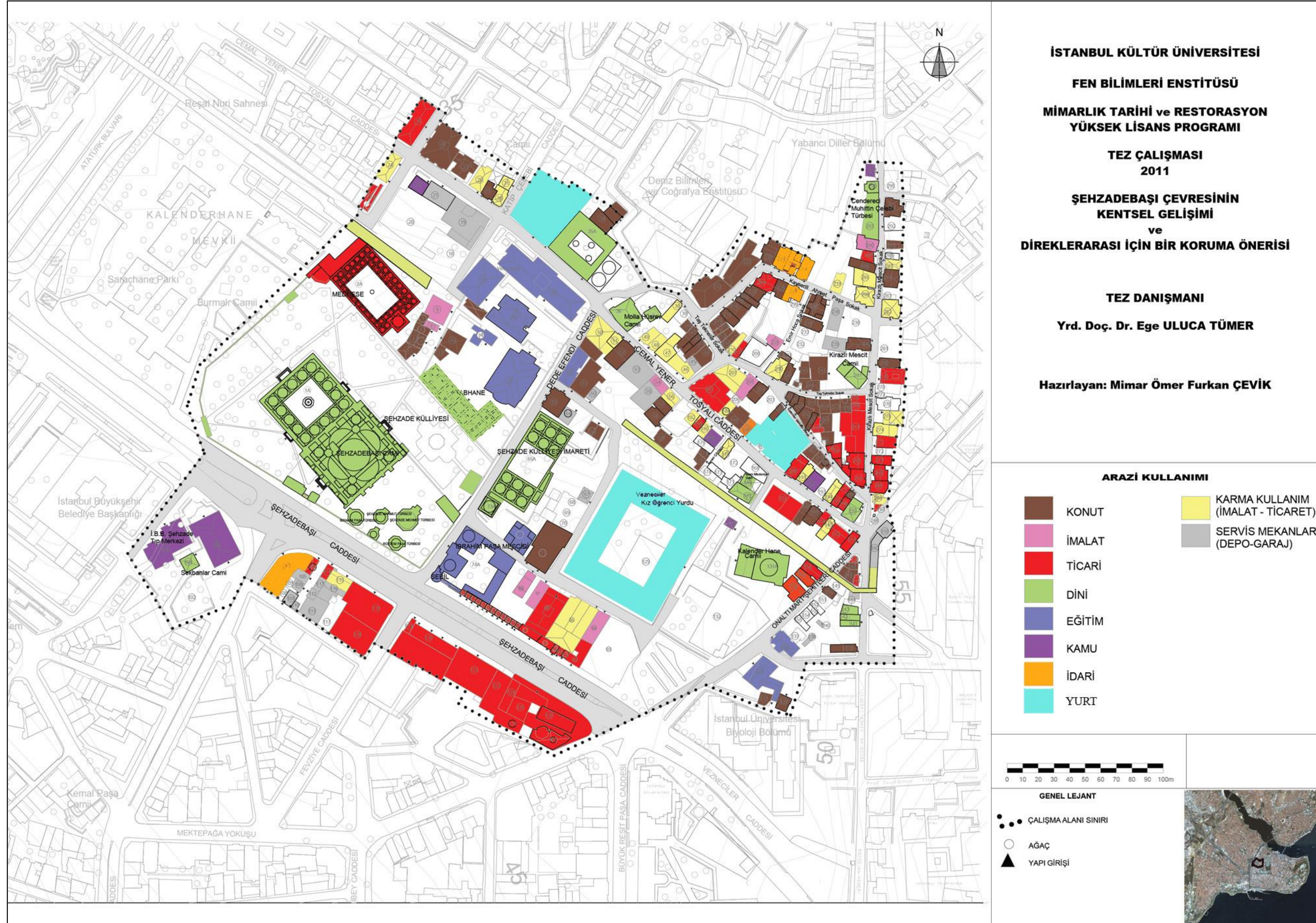
3.4. Alan Kullanım Özellikleri

Alan kullanım özelliklerini, bölgenin bütününden başlayarak kamusal alanlar, bireysel kullanıma ait alanlar ve bütün bu dokunun bağlantısını sağlayan yollar ile açıklamak mümkündür. Kamusal alan olarak bölgede görülen ve önemli bir yere sahip Şehzade Mehmet Cami, bu bölgedeki alan kullanımına etki eden en önemli faktördür. Şehzade Mehmet Cami'nin varlığı, mahalle sınırları içinde yerini almış olan camiler ve bu camiler etrafında gelişmiş olan kent dokusu, bölge sınırlarını tanımlamaktadır (Şekil 3.21).

Bölgede alan kullanım ilişkilerinde en büyük değişiklik ve kopma, 1941-1968 yılları arasında Atatürk Bulvarı'nın ve Saraçhane alt geçidinin açılması, Şehzadebaşı Caddesi'nin 2,5 kata varan genişletilmesi ve Direklerarası'nın Şehzade Mehmet Cami'nin karşısında kalan cephesinin yıkılması ile gerçekleşmiştir (Şekil 3.20). Direklerarası cephesinde kamusal kullanım alanları bulunan cadde, günümüzde bölgeyi ikiye bölen bir caddeye dönüşmüştür. Damat İbrahim Paşa Külliyesi devamındaki sokak cephesi daha iyi korunmuşken, diğer cephedeki binalar tamamen yok olmuş ve yerlerine çok katlı yapılar gelmiştir. Bu çok katlı yapılar, Büyükşehir Belediyesi idari binaları, oteller, otopark ve ticaret yapılarıyla çeşitli işlevler yüklenmişlerdir.

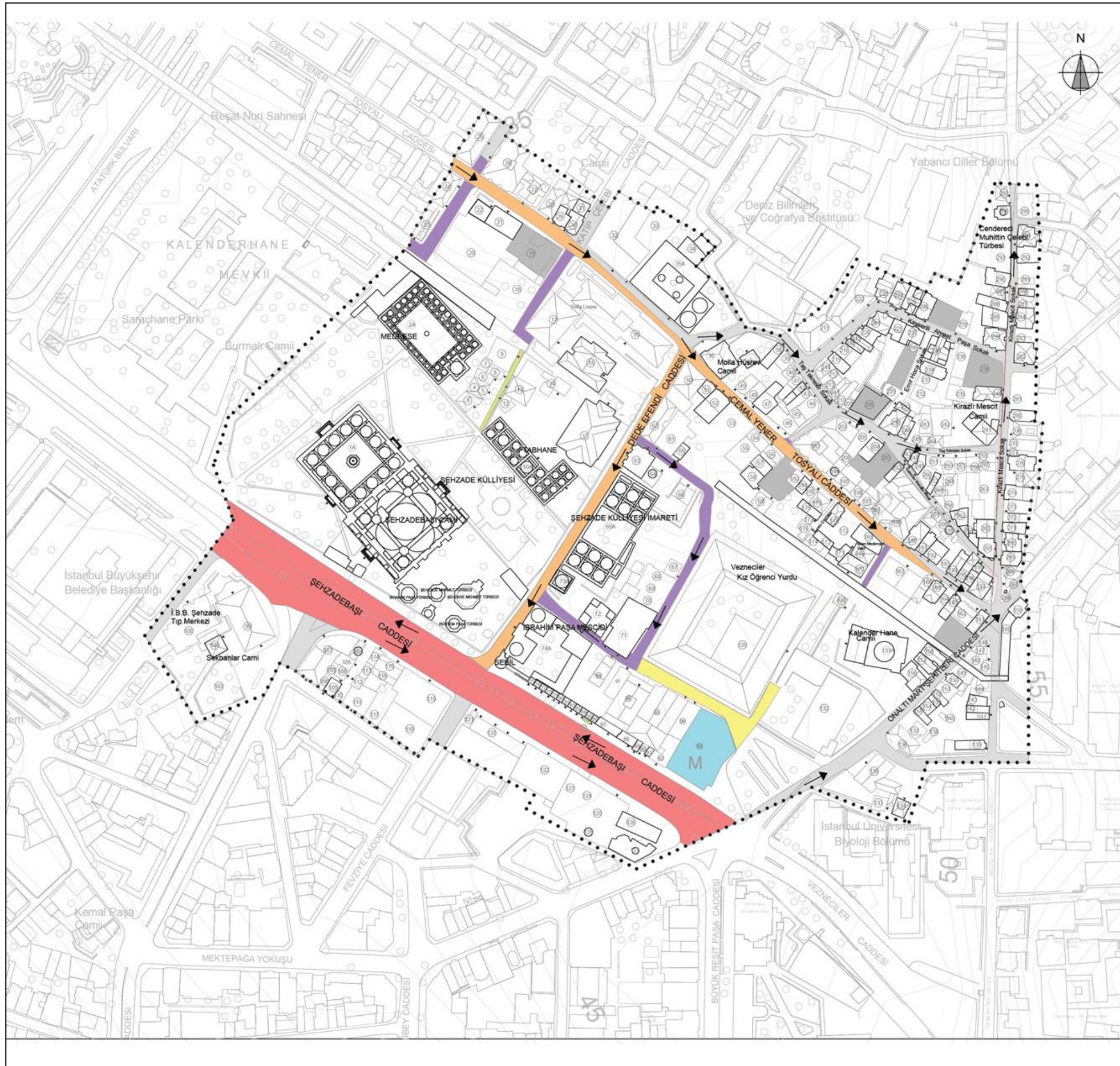

Şekil 3.20: 1955 Yılında Şehzadebaşı (M.K.A.)

Şekil 3.21: Alan ve Yapı Kullanımı

Alan kullanımına bağlı olarak işlevsel dağılımı da incelemek mümkündür (Şekil 3.16). Günümüzde ulaşılan alan kullanım özelliklerine göre, bölgenin dış sınırları daha çok ticari ve idari fonksiyonlar üstlenmiştir. Bu amaçla yapılan çalışmada ilk olarak yollar genişliklerine, kullanım amaçlarına ve özelliklerine göre isimlendirilmiştir. 1.derece yollar ana akslarla bağlantılı, iki yönlü ulaşım sağlayan yollardır. 2.derece yollar ise tek yönlü ulaşımın sağlandığı ulaşımın daha kısıtlı olduğu yollardır. 3.derece yollar dar sokakların olduğu ve ulaşımın çok kısıtlı olduğu, genel olarak yaya ulaşımına imkan sağlayan yollardır (Şekil 3.22). Ulaşım daha kolay olan bölgelerde, eğitim ve ticari amaçlı yapıların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Araç trafiğine daha kısıtlı olan bölgelerde ise, konut dokusunun ağırlıkta olduğu görülür.

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER
Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

TRAFİK

- 1. DERECE YOLLAR
- 2. DERECE YOLLAR
- 3. DERECE YOLLAR
- TEK YÖNLÜ YOL
- ÇİFT YÖNLÜ YOL
- ÇIKMAZ SOKAK
- D-M METRO-OTOBÜS DURAĞI
- TANIMSIZ OTOPARK ALANI

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- YAPI GİRİŞİ

Şekil 3.22: Trafik

4. ŞEHZADEBAŞI BÖLGESİ'NİN KENTSEL GELİŞİMİ

Çalışma alanının kentsel gelişimini, resmi olarak alınan kararlar, kişisel düşünceler ile yapılan müdahaleler ve doğal etkenler sonucu oluşan değişiklikler olarak incelemek mümkündür. Resmi olarak alınan kararlar sonucu ortaya çıkan değişiklikler, padişahların kişisel karar ve yaklaşımları sonra da 19. yy. da nizamnameler ile yapılmıştır. Daha geç dönemlerde ise sürece planlama çalışmaları ve koruma amaçlı imar planları ile devam etmiştir.

Bu kentsel ve fiziksel gelişimde bir diğer önemli faktör de, doğal afetler olmuştur. Özellikle yangınlar ve depremler ile sınırlandırabilecek bu doğal afetler, ilk olarak yaşandıkları anlarda bölgeyi derinden etkilemiştir. Yüzyıllar boyunca farklı dönemlerde fiziksel yapının değişimine sebep olan bu afetlerin etkilerini azaltmak amacı ile yapılanma, yerleşim gibi konularda birtakım önlemler alınmıştır.

Kentsel gelişimi incelerken, Osmanlı Öncesi Fiziksel Gelişim'de, Tarihi Yarımada'da başlangıç olarak Byzantion ve ilerleyen yüzyıllarda genişletildiği Doğu Roma Başkenti Konstantinopolis ele alınacaktır. Osmanlı Devleti'nde planlama çalışmalarının başlamasına kadar belirli bir zaman geçmiştir. Bu zaman içerisinde, Fatih Sultan Mehmet dönemi önemlidir. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde ilk olarak bazı kiliseleri camiye dönüştürülmüştür. Süreç bu şekilde ilerlerken 1840 yılı itibariyle ilk planlanmış müdahalelerin başladığı görülmektedir.

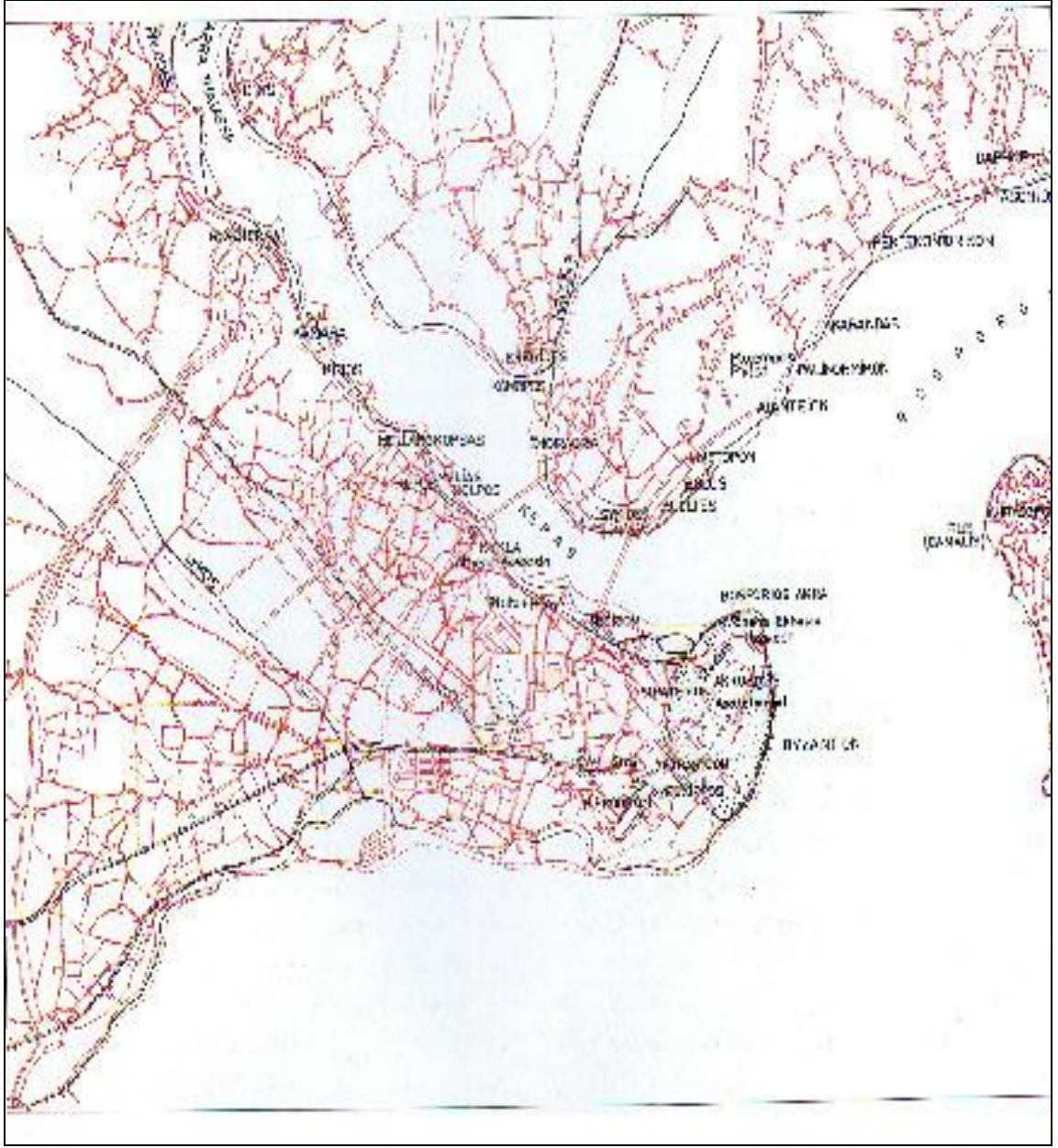
Cumhuriyet'in ilk yılları itibariyle Osmanlı'dan kalan nizamnameler güncellenmeye başlanıp, bu konunun daha iyi takibi için müdürlükler kurulmuştur. Bu şekilde başlayan Cumhuriyet Dönemi'ndeki planlama çalışmaları, günümüze kadar planlar, nazım imar planları, koruma amaçlı imar planları olarak devam etmiştir.

Bölgenin geçirdiği doğal afetler, yapılan tüm planlı ve plansız imar çalışmalarını, bölgeyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemiş ve bölgenin kentsel gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu değişim ve gelişim dört döneme ayrılarak detaylı bir biçimde incelenmiştir.

4.1. Osmanlı Öncesi Fiziksel Gelişim

Osmanlı öncesi fiziksel gelişimin incelenmesine Byzantion'dan başlanmıştır. Ancak Byzantion Dönemi'nde genel olarak İstanbul'un geneli ile ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Osmanlı Dönemi itibariyle Şehzadebaşı Bölgesi ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılmaktadır.

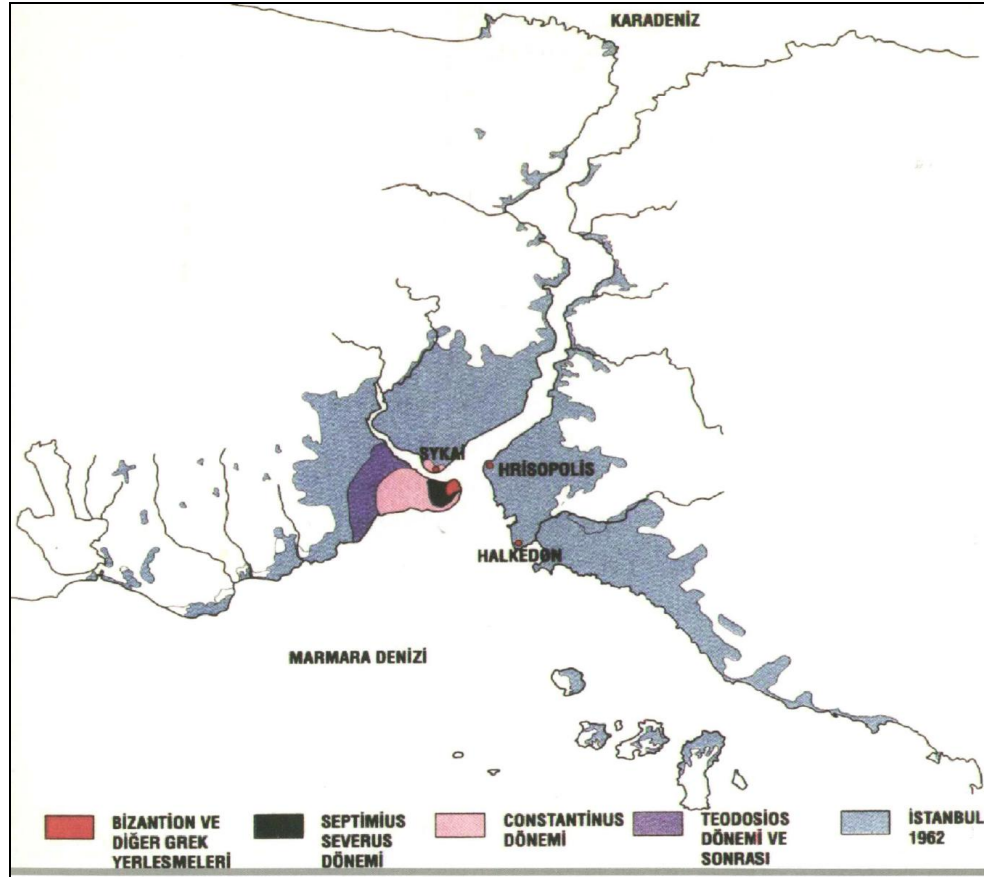
Haliç topografik yapısı ve konumu itibariyle, ilk dönemlerden itibaren en önemli doğalliman özelliğini korumuştur. Özellikle Yunan şehirleri ile ticari bağlantısı olan şehrin iki limanı bulunmaktaydı. Kentin, denize üç yönden hakim olması sebebiyle ticaret ağırlıklı olarak deniz yolu ile yapılmıştır (Harita 4.1). Batıda Neorion ve bitişinde Prosforion Limanları bulunmaktaydı (Kuban, 2004: 21). “Daha büyük ama iyi korunaklı olmayan Prosforion Limanı'nın ticari bir liman, daha küçük ama korunaklı olan Neorion'un ise tersane olduğu ve belki de Prosforion'un içinde kaldığı kabul edilir (Kuban, 2004: 56). Ana liman Neorion Limanı'nın girişi dalgakıran ve kuleler ile çevrilmiştir. “ Bugünkü Sirkeci bölgesinin genellikle Neorion'a denk düştüğü kabul edilmekle birlikte, yerini ve alanını belirleyecek hiçbir fiziksel veri bulunmamaktadır.” (Kuban, 2004: 21). Dönemde bu limanlar Byzantion'un en önemli ticaret yolu ve gelir kaynakları olmuştur (Müller-Wiener,2001: 16).

Harita 4.1: Byzantion Dönemi'nde Limanlar ve Kent (Müller-Wiener, 2001)

Şehrin üç tarafının sular ile çevrilmiş olması, savunma sisteminin de çok güçlü olmasını sağlamıştır. Byzantion'un sahip olduğu bu savunma gücü ilerleyen süreçlerde şehrin siyasi ve askeri konularda önemli bir yere gelmesini kolaylaştırmıştır. Şehirde tarımsal ürünler yakın şehir ve yerleşim yerlerinden elde edilmektedir.

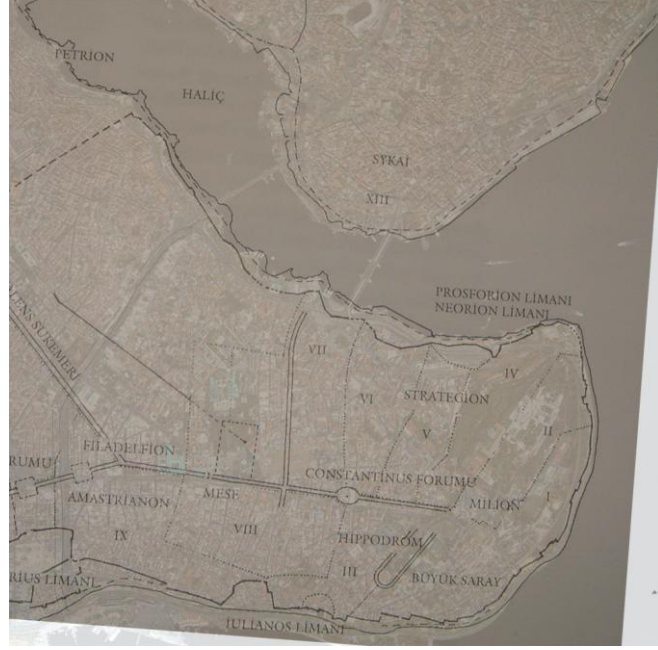
Şehrin genel dokusuna bakıldığında yönetim kısmı, kamu tesisleri, konut bölümü, şehrin limanı ve şehri çevreleyen surlardan oluştuğu görülmektedir (Şekil 4.1). Şehrin günümüzde Sarayburnu olarak geçen bölgeyle beraber Sultanahmet, Binbirdirek mahallelerinin bulunduğu sınırlarda sur ile bütünleşmekte olduğu ve 2. surun günümüzde Karaköy-Eminönü köprüsünün bulunduğu sınıra kadar uzandığı görülür.

Şekil 4.1: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 2004)

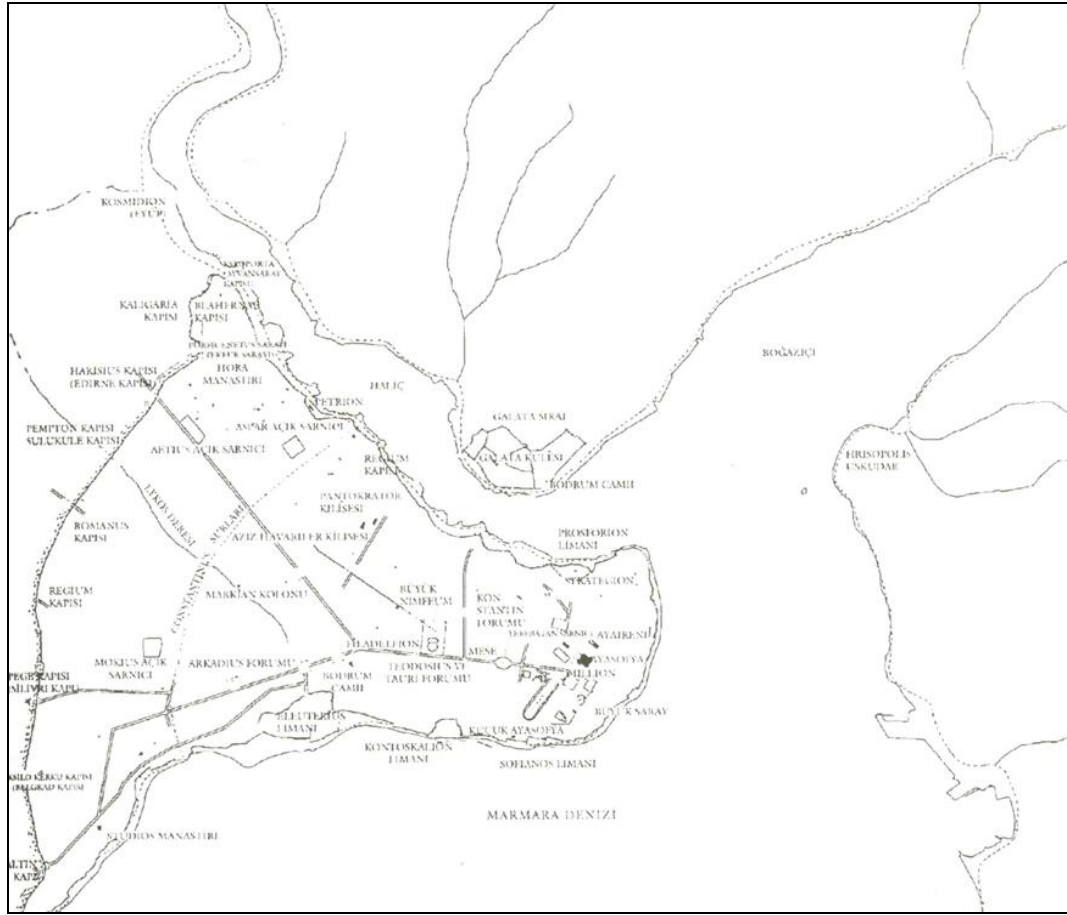
Şekil 4.2: 2005 Uydu Fotoğrafi'nda Byzantion

Şekil 4.3: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi

Temelde Konstantinopolis ana yolları iki düz çizgiden oluşmaktaydı. Bu yollardan biri Constantinus Forumu'ndan Filedelfion'a, öbürü de Filedelfion'dan Constantinus Mausoleionu'na uzanmaktadır (Şekil 4.3). Mese'yi dik kesen ikinci bir aksın yer aldığından da söz edilmiştir (Harita 4.2). Dönemde mevcut olan bu Y biçimli anayol aksı Mese adını taşımaktaydı. Constantinus döneminde yeni şehrin kurulmasıyla beraber bu yeni şehrin yolları, revakları, yeni savunma sistemi, forumları, limanları ve saraylar düşünülmüş ve yapılmıştır.

Bu yapılan kentsel düzenlemeler içinde Constantinus Forumu'nun önemli bir yeri vardır. Bu forum önemli bir buluşma yeri olarak kullanılmıştır ve tam ortasında günümüzde Çemberlitaş olarak bilinen Constantinus'un anıtsal sütunu yer almıştır. Osmanlı öncesi ve Osmanlı Dönemi'nde de 7,5 kilometre uzunluğa sahip Haliç en büyük doğal liman özelliğini korumuştur.

Harita 4.2: 450-1453 Konstantinopolis Planı (Kuban, 2004)

4.2. Osmanlı'da Planlama Çalışmalarına Kadar Olan Gelişim

Şehrin Osmanlı Devleti yönetimi altına girmesi ile, ilk izlenen politika kiliselerin camiye çevrilmesi olmuştur. Bu kapsamda ilk olarak en büyük kilise olan Ayasofya camiye çevrilmiştir (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 14).

		Fatih	II. Bayezid	1512-1600 yılları	genel toplam
cami	yaşayan	21	23	68	
	yok olan	10	1	4	
	toplam	31	24	72	127
mescid	yaşayan	74	31	132	
	yok olan	38	22	18	
	toplam	12	53	150	315
medrese	yaşayan	5	3	52	
	yok olan	14	10	10	
	toplam	19	13	62	94
mektep	yaşayan			11	
	yok olan	20	19	8	
	toplam	20	23	19	62
imaret	yaşayan	2	1	5	
	yok olan	7	2	2	
	toplam	9	6	7	22
tabhane	yaşayan	1	2	4	
	yok olan	1	4	6	
	toplam	2	6	10	18
tekke ve zaviye	yaşayan	0		4	
	yok olan	3	6	20	
	toplam	3	9	24	36
han - kervansaray	yaşayan	2	1	11	
	yok olan	16	8	8	
	toplam	18	9	19	46
hamam	yaşayan	21	6	30	
	yok olan		8		
	toplam	35	14	53	102
saray				2	
				56	
				58	58
tü rbe	yaşayan	8	12	56	
	yok olan	2	1	5	
	toplam	10	13	61	84
kiliseden çevrilen cami	yaşayan	4	6	2	
	yok olan	2	1	0	
	toplam	6	7	2	15
kiliseden çevrilen mescid	yaşayan	3	1	1	
	yok olan	6	1	3	
	toplam	9	2	4	15

Şekil 4.4: Fetih ve Sonrası Anıtsal Yapıların Gelişimi

Fethin sosyal yaşam üzerinde derin etkileri olmuştur. Özellikle, nüfus yönünden İstanbul'da ciddi değişiklik olmuştur. Şehrin fethinin ardından Padişah Fatih Sultan Mehmet şehrin yeniden eski canlılığını kazanması için yeniden iskan çalışmalarını başlatmıştır (Kuban, 2004: 187). İskan sorunu diğer kentlerden göç zorunlu tutularak çözülmüştür. Bu göçlerde, Anadolu'dan Türk nüfusu getirildiği gibi aynı zamanda

tüccar ve zanaatkar Rum nüfusunu da getirmiştir (Cezar, 2002: 65). Bu göçler ile, Galata ve Silivri’de oturanlar Suriçi’ne taşınmıştır. Bunun dışında, Bursa’dan göçe zorlananlar da Eyüp’e yerleştirilmiştir. Bu göçler, Fatih Sultan Mehmet ve daha sonraki padişahların dönemlerinde de devam etmiştir. 1459, 1460, 1461, 1462, 1470 yıllarında özellikle teslim olmuş halk İstanbul’a getirilmiştir (Kuban, 2004: 187).

Ayasofya ile başlayan, dini ve sosyal yönden ciddi bir işlev değişikliği olan kiliselerin camiye çevrilmesinde, bölge sınırları içerisinde en önemli örnek Kalenderhane Cami olmuştur (Şekil 4.5). Fetih öncesi dönemde Christ Acaliptos Manastırı olarak geçen Bozdoğan Kemerî’nin hemen yakınındaki yapı Osmanlı’da imaret ve zaviyeye çevrilmiş ve fakirler için vakfedilmiştir (<http://www.ibb.gov.tr>). Yapıya ayrıca bir minare eklenmiştir. Daha sonra yapıya medrese ve sibyan mektebi eklenmiştir. Günümüzde mevcut olmayan medresenin konumuna, Pervititch Sigorta planı ışık tutmaktadır. Bulvarların açılması ve istimlak çalışmalarının yoğun olduğu 1950’li dönemlerde medresenin kaybolduğu izlenebilmektedir (Şekil 4.6).

Şekil 4.5: Kalenderhane Cami, 2011

Şekil 4.6: 1935 Pervititch Planı Kalenderhane Cami ve Medrese

Kentin gelişiminin devamında konut alanlarının ilk başta Haliç'in güney yamaçlarında, daha sonraları ise Ayasofya ve Edirnekapi arasında yoğunlaştığı görülmüştür.

İstanbul'da Osmanlı'nın ilk mimarisini oluşturan ana birimlere bakıldığında ağırlıklı olarak dini ve sosyal yapılar görülmektedir. Bunlar büyük camiler, daha küçük çaplı mahalle camileri ve mescitleri, medreseler, hamamlar, imaretler, tabhanelerdir. Kentte kilise ve manastır yapıları ise ağırlıklı olarak tarikatların kullanımına verilmiştir.

İstanbul'da inşaat ve şehircilik ile de özellikle ilgilenen Hassa Mimarları ibadethanelere ulaşım ve yangın gibi konular sebebiyle yeni yapılacak yapıları ruhsata bağlamışlardır.

Kanuni Sultan Süleyman ve Mimar Sinan Devri'nde başlayan yapılaşma süreci III. Murad dönemine kadar devam etmiştir. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde

değişimlerden birisi de fetih tarihinden süregelen kiliseleri camiye çevirme işlevi ağırlıklı olarak işlevsel bir faktör olmuştur. Ancak Kanuni Dönemi'nde şehrin silüetini artık kiliseler yerine camiler, kubbeler ve yeni minareler belirlemeye başlamıştır.

Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mimar Sinan tarafından iki önemli külliye Süleymaniye ve Şehzade Mehmet külliyesi'dir (Şekil 4.7). 1540'lı yıllarda Şehzade Mehmet Külliyesi'nin yapımından önce Haliç silüetinde sadece Fatih Cami ve II. Beyazıd Cami bulunmaktaydı. Bu iki cami arasında büyük bir külliye yapılması planlanmıştır. Mimar Sinan'ın yaşam öyküsü olan Tezkiretü'l- Bünyan'da, caminin yapımı şehzadenin ölümünden önceye dayanır. Bizans Dönemi'nde var olan forumların yerini Osmanlı Dönemi'nde külliyelerin aldığı görülmektedir. Bu külliyeler, sosyal ve fiziksel kullanım açısından da şehrin tasarımında önemli bir rol oynamıştır.

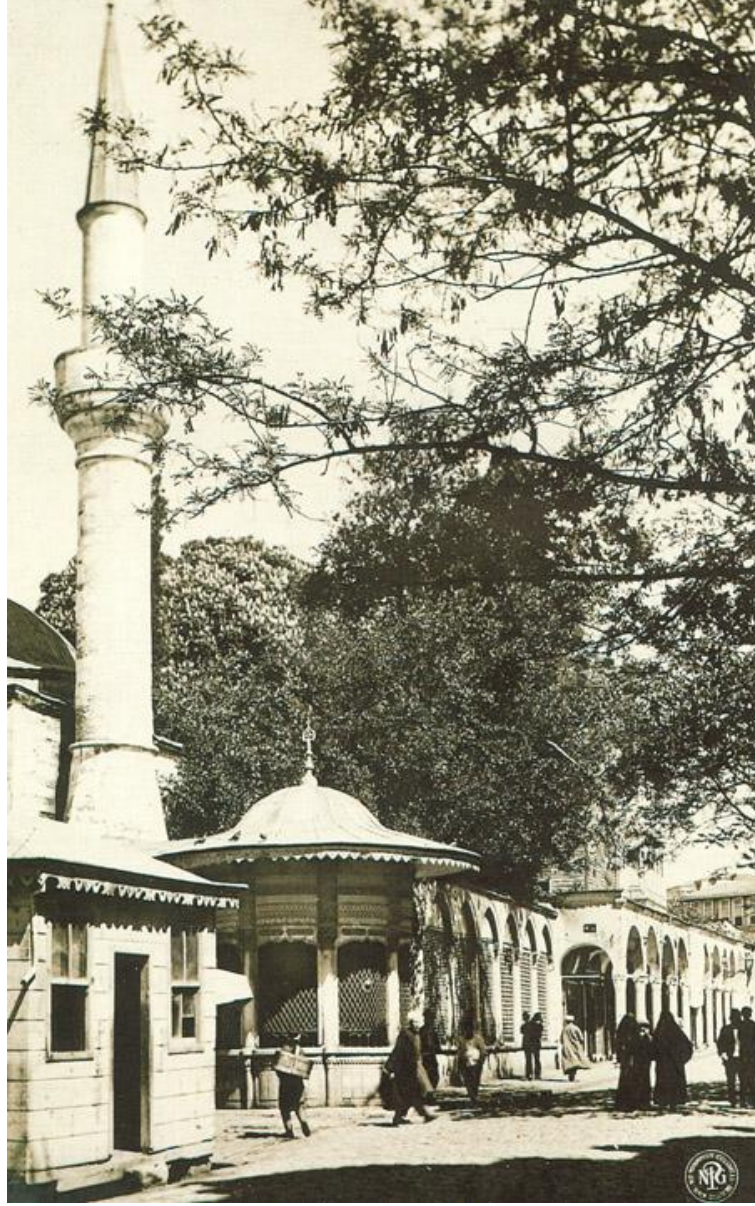
Şekil 4.7: Şehzade Mehmet Cami (A.A.E.F.A.)

16. yüzyılın ilk yarısından itibaren şehrin Boğaz kıyıları ile Beşiktaş'a doğru yayılmaya başladığı görülür. Ayrıca dönemde Osmanlı Avrat Pazarı'na doğru kara surları boyunca mahalleler artış göstermiştir. 1594 tarihli bir belgede yüzyılın 2. Yarısında sokakların taş döşeli olduğundan bahsedilir. Yeniçeri odaları öncelerde Şehzadebaşı'ndaki Eski Odalar' da iken daha sonra Aksaray ve Fatih arasında Yeni Odalar' a taşınmıştır (Cezar, 2002: 78).

Osmanlı Devleti'nde Lale Devri'nin önemi diğer devirlerden daha farklıdır. Diğer dönemlerde fiziki ve mimari şekilleniş ağırlıklı olarak anıtsal yapılardayken, bu dönemde çevre faktörü ve sivil mimari örnekleri de önem kazanmıştır.

Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Darülhadis, kütüphane, sebil ve revakların altındaki 82 dükkandan (Direklerarası) oluşan külliye Şehzadebaşı Bölgesi için önemli bir kentsel değişim yaratmıştır. Dönemde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Şehzade Mehmet Cami'sinin yanı başına inşa edilen Direklerarası ile toplumsal bir açılım da sağlanmıştır. Direklerarası, Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir getirmek amacıyla yapılmış kagir dükkanlardan oluşmaktadır (Şekil 4.8). Dükkanların önlerinde mermer sütunlu revaklar bulunmaktaydı. Bu revaklar, 1910 yılında elektrikli tramvay hattının yapımı sırasında yıkılmıştır (Çavaş, 1995: 60).

Kentin ilk haritası François Kauffer tarafından 18. Yüzyılda hazırlanmıştır. 19. Yüzyılda, 1840'lı yıllardan itibaren yasal sürecin gelişmeye başladığı ve yapılanma, tamirat gibi konularda artık yasal olarak düzenlemelere gidildiği görülmektedir.

Şekil 4.8: Revakların Yıkılmasından Önce Damat İbrahim Paşa Külliyesi ve Direklerarası (A.A.E.F.A.)

4.3. Osmanlı Erken Planlama Çalışmaları ve Kentsel Gelişimi

1839 Tanzimat Dönemi ile birlikte yasalar ve yasalastırma önemli olmuştur (Kuban, 2004: 347). Bu yasalar koruma alanı için önemlidir. Konu ile ilgili 42 yasal düzenleme yapılmıştır. Burada Ebniye ve Turuk Nizamnameleri bunlar arasında özel bir önem taşır. Harç ve Rusumet Nizamnamesi'nde yeni yapılardan alınacak harçlar belirtilmiştir (Cezar, 2002: 317).

1831’de, inşaat denetimi Ebniye-i Hassa Müdürlüğü’ne geçmiştir. İstanbul için ilk planlama çalışması Moltke tarafından hazırlanmıştır (Kuban, 2004: 354). Bu çalışmada sokak genişlikleri, yapı malzemeleri ve yapı yükseklikleri gibi konulara yer verilmiştir. 1848 tarihli Ebniye Nizamnamesi kent için hazırlanan ilk inşaat yönetmeliğidir (Cezar, 2002: 326).

Bu nizamnamede sokak genişlikleri belirlenmiş ve çıkmaz sokaklar yasaklanmıştır. Kagir ve ahşap yapılarda yapılabilecek yükseklikler belirlenmiştir. Bu yönetmelik ile yeni yapımındaki kurallar dışında, bu yapım sürecinin de denetlenmesi söz konusu olmuştur. Yeni düzenlemelerde kagir yapılarda 22, ahşap yapılarda 16 metreye kadar izin verilmiştir.

1865 yılındaki Hocapaşa yangını sonrası sokakların ve yanan bölgelerin iyileştirilmesi için Islahat-ı Turuk Komisyonu kurulmuştur (Cezar, 2002: 332). Bunun sonucunda çıkartılan nizamnamede, daha öncekine ek olarak ifraz ve dikdörtgen sokak blokları da nizamnameye dahil olmuştur. Kentte 19. Ve 20. Yüzyıllarda yapılan planlama çalışmalarında geleneksel doku içerisinde yer yer ızgara dokunun da bulunduğu görülür.

Osmanlı Devleti’nin son yıllarına gelindiğinde 1906 tarihli Asar-ı Atika Nizamnamesi dışında, Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi 1912’de kabul edilmiştir. Taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili maddeler içerir. Osmanlı’da yapılan çalışmalarda kurumsallaşmanın büyük önemi vardır. Ayrıca nizamnameler ile devam eden dönemde kanunların da varlığı görülmektedir. Dönemin sonlarına doğru vakıf anlayışı yerini daha merkezi bir vakıf sistemine bırakmıştır. Bu sistem ile hiç bakılmayan bazı eserlere kaynak ayrılabilmiştir. Ancak kaynağın paylaşılması bazı önemli eserlerin bakımında aksamalara sebep olmuştur.

Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet’e geçişte, Osmanlı Devleti’nden kalan bazı nizamnameler güncellenerek dönemde kullanılmaya başlanmıştır. Bunun dışında şehir ile ilgili birçok planlama çalışmaları yapılmıştır.

4.4. Cumhuriyet Dönemi Planlama Çalışmaları ve Kentsel Gelişimi

Kurtuluş Savaşı'nın ardından yüzyılların başkenti İstanbul, başkent olarak Ankara'ya taşınması, şehri bir anda kökten etkilemiştir. İstanbul'un nüfusu 1 milyon 213 binlerden 690 binlere düşmüştür. Şehrin bu şekilde nüfus yönünden kısmen terk edilmesi nüfus azlığına bağlı olarak belli bölgelerde fonksiyonların önemini kaybetmesine sebep olmuştur.

Ancak şehrin nüfusunun bir anda düşmesi bir avantaj da doğurmuştur. Bu avantaj, boşalan şehrin yeniden planının yapılmasının daha kolay olmasıdır. Nüfusun azılması ile İstanbul bu şekilde yapılacak planlamalar için daha elverişli konuma gelmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk planlama çalışmaları 1933 yılında Elgoetz Planı ile başlamıştır (Kuban, 2004: 387).

Daha sonraki planlama çalışmalarına bakıldığında 1936 tarihli Prost Planı görülmektedir. Henri Prost, Fransız Kent Plancıları Enstitüsü üyesidir. 1936 yılında İstanbul'a davet edilmiş ve 14 yıl İstanbul'da kalmıştır. Henri Prost tek bir plan hazırlamak yerine, İstanbul, Galata, Beyoğlu ve Üsküdar için ayrı ayrı planlar hazırlamıştır (Harita 4.3). Prost'un hazırladığı proje 1939'da yürürlüğe girmiştir (Harita 4.3). Prost'un ağır endüstriyi Haliç'e toplama düşüncesi bölge için iyi bir fonksiyonel işlev olmamıştır. Prost, Ayasofya, Büyüksaray, Hipodrom Bölgesi'ni arkeolojik sit alanı ve sur içini de ikincil koruma bölgesi olarak planlamıştır. Dönemde önemli bir yere sahip eğitim kurumu olan İstanbul Üniversitesi'nin bu özelliğinden dolayı Beyazıt kentin kültür merkezi olarak olup, bu merkezin Şehzade Mehmet Cami'sine doğru genişlemesi söz konusudur. Unkapanı ile Aksaray'ın bağlantısı olan günümüzdeki Atatürk Bulvarı' da Prost'un planındaki gibi yapılmıştır (Kuban, 2004: 387).

Prost'un planında bir diğer önemli madde de Tarihi Yarımada içinde +40 rakım üzerinde 9.50 m. den yüksek yapılanmaya izin verilmemesidir. Bu madde ile Tarihi Yarımada'da silüet daha fazla korunmuştur. Ayrıca Prost Planı ile Sarayburnu, Kara Surları, Deniz Surları ve Haliç Surları'nın korunması da gündeme gelmiştir (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 41).

Harita 4.3: Prost Planı 1936 (A.K.A.)

1960'lı yıllara gelindiğinde kent nüfusunun yeniden arttığı görülmektedir. Nüfusta yaşanan bu artış ve gerçekleşen göç beraberinde fiziksel yapıyı ve şehrin gelişimini de etkilemektedir. Bu gelişme ile geçmişten günümüze kadar özellikle yönetim ve idare amaçlı kullanılan Fatih, Süleymaniye gibi İstanbul'un en önemli bölgeleri Anadolu'dan çok fazla göç almıştır. Bunun sonucu bölge neredeyse Anadolu'dan gelenlere terk edilmiş, yapıların ve bölgenin eski sakinleri o dönem içinde yeni bir potansiyele sahip olan Bakırköy ve Yeşilköy gibi bölgelere geçiş yapmıştır.

1956-1960 yılları arasında Menderes tarafından açılan bulvar bölgenin kentsel gelişimini derinden etkilemiştir. Beyazıt-Aksaray-Topkapı arasına açılan Millet Bulvarı ve Unkapanı ile Yenikapı arasına açılan Atatürk Bulvarı bölgede birçok yapının yıkılması ve kaybolmasına, kentin dokusunun bu bölgede değişimine sebep olmuştur. Aynı şekilde Beyazıt'tan Edirnekapı'ya kadar uzanan aksta önemlidir. Fatih Külliyesi ve Şehzade Mehmet camileri'nin önünden geçen bu aksta aynı etkiyi göstermiştir.

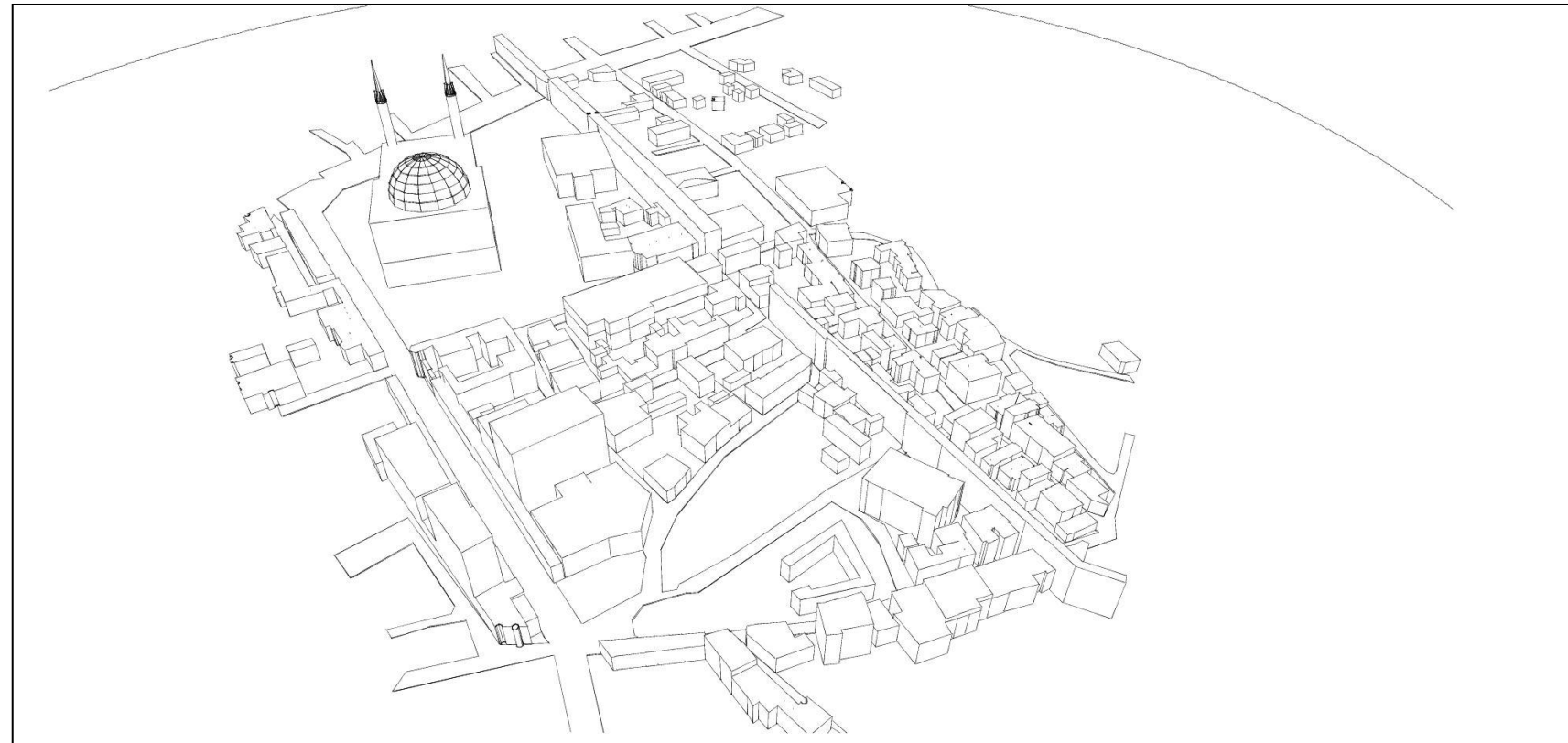
Şehzadebaşı'nda bu bulvarların ve bu bulvarlara bağlantı yollarının açılması mevcut dokunun fazlasıyla kaybına sebep olmuştur. Ayrıca dönemde Bozdoğan Kemerli ve Şehzade Mehmet Külliyesi'nin karşısına belediye binasının yapımına başlanmıştır. Belediye binası Tarihi Yarımada'da yapılan planlarda yer alan yüksekliklere uymayan ve bu planları delen bir yapı olmuştur. 1964 yılında 1/5000 ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planı tasdiklenmiştir (Planlama ve İmar Müdürlüğü Tarihi Yarımada, 2003: 43).

1964 Tasdik Tarihli 1/5000 Ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planı'nda; açılan Vatan ve Millet caddelerinin etrafı gelişme alanı olarak gösterilmiştir. Planda eski yapıların korunması gerekliliği görülürken, bölge için yeni fonksiyonlar ile ilgili bilgi verilmemiştir. Eski eserlerin özellikle Tarihi Yarımada'daki yapıların çevreleri ile beraber korunması gerektiği planda mevcuttur. Planda bölge ile özellikle ilgili olarak Süleymaniye çevresinde karakterin korunduğu bölgelerde yeni yapı yüksekliklerinin 9.50 metreyi aşamayacağı belirtilmiştir.

Şehzadebaşı Bölgesi'nin Cumhuriyet Dönemi'nde gelişimi bulvarların açılması ile doğrudan ilişkilidir. Bu gelişimi izlemek için en önemli kaynaklar ve yol göstericiler 1935 Pervititch Planı (Harita 4.4), 1966 Hava Fotoğrafı, 2005 Uydu Fotoğrafı ve halihazır haritasıdır. Bölgenin kentsel gelişimi, 1935 Pervititch planından itibaren bu planlarda Şehzadebaşı Caddesi, Atatürk Bulvarı ve çevrelerindeki kentsel doku karşılaştırmalı olarak incelendiğinde bölgenin kentsel gelişim ve değişimi izlenebilmektedir. Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir getirmek amacı ile inşa edilen Direklerarası'nın Şehzadebaşı Caddesi aksı boyunca yer aldığı görülmektedir. Şehzadebaşı Caddesi'nden On Altı Mart Şehitleri Caddesi yönüne doğru ilerlendiğinde Kalenderhane Medresesi' nin varlığı, Kalenderhane Camisi Sokağı ve Cüce Çeşmesi Sokağı, kentsel gelişimler sonucu ilerleyen dönemlerde önemli değişikliklere uğramıştır.

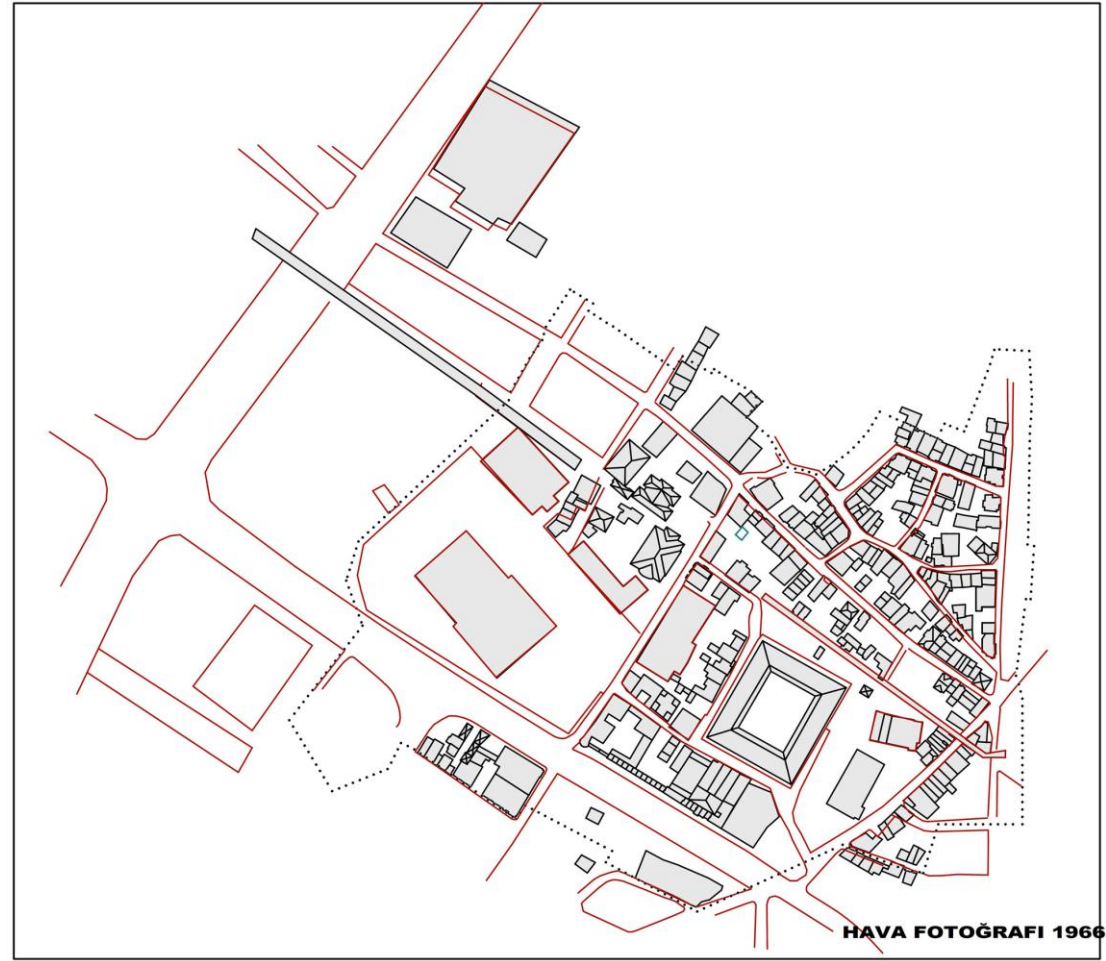
Harita 4.4: 1935 Pervititch Sigorta Planı

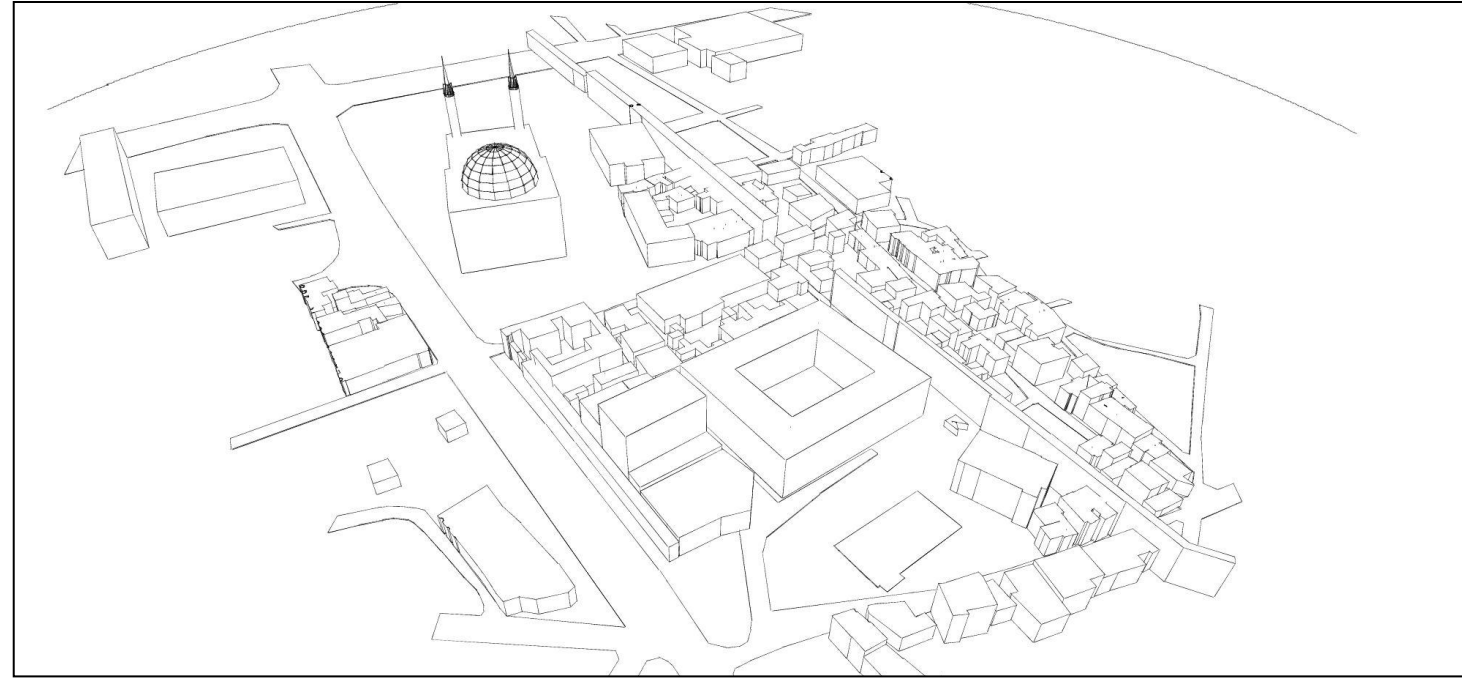
Şekil 4.9: 1935 Yılı Aksonometrik Perspektif Görünüşü

1935 ile 1966 arası dönemde, özellikle de 1950'li yıllarda bölgede önemli kararlar alınmış ve uygulamaya geçilmiştir (Şekil 4.10). Bu önemli kararlardan ilki Atatürk Bulvarı'nın açılmasına paralel olarak başlatılmış olan Şehzadebaşı Caddesi'nin genişletilmesidir. Caddenin geliştirilme çalışmaları beraberinde Direklerarası'nın Şehzade Mehmet Cami karşısındaki aksının istimlakı ve yol genişletme çalışmaları ile sonuçlanmıştır. Dönemde Kalenderhane medresesinin bulunduğu yer ve Kalenderhane Camisi Sokak ve Delikanlı Sokak arasına yurt inşası için de bölgede istimlak çalışmaları yapılmıştır.

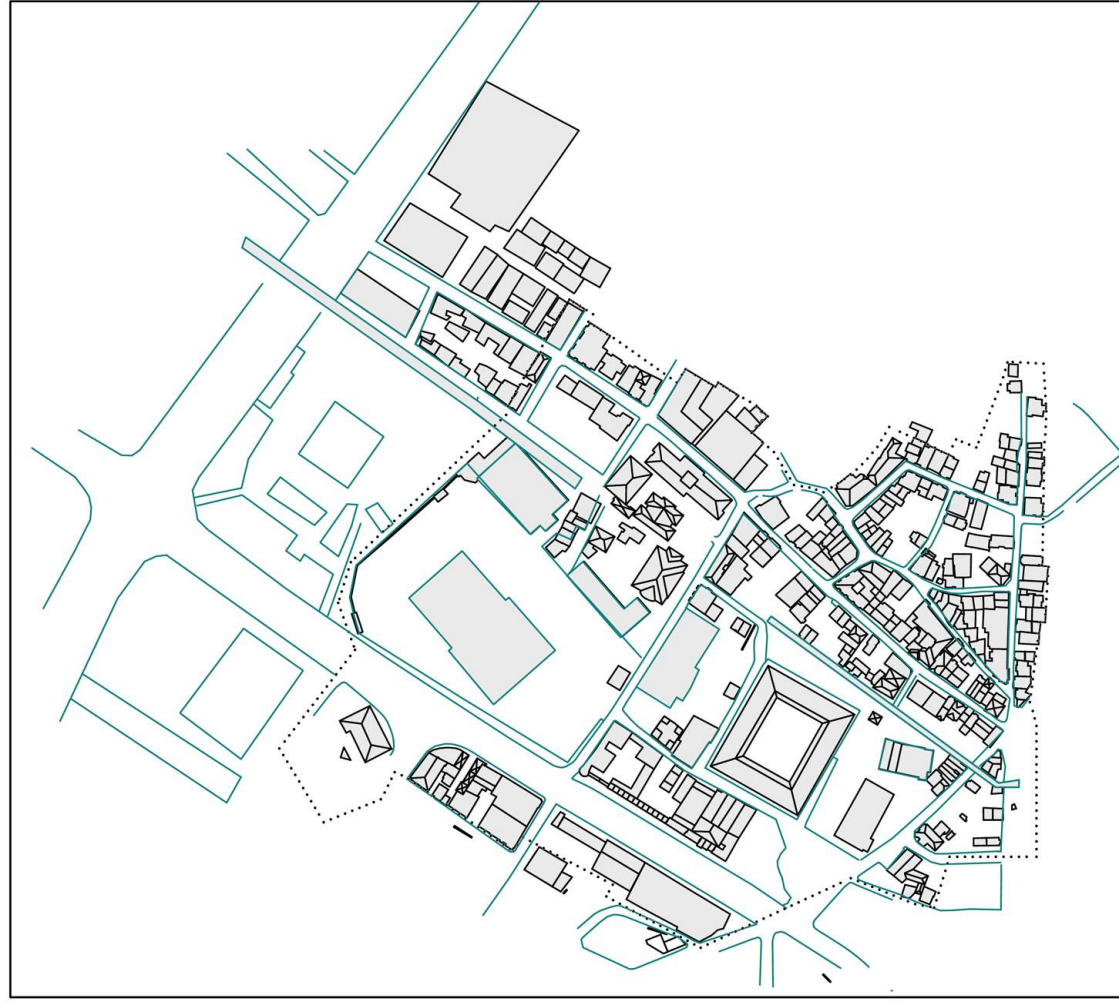
1950'li yıllardaki istimlak çalışmasından sonra özellikle Şehzadebaşı Caddesi fiziksel ve sosyal yönden çok ciddi bir değişikliğe uğramıştır. Caddenin genişletilmesi, Direklerarası'nın Şehzade Mehmet Cami aksı karşısındaki aksının yok olmasını izleyen dönemde, bu aks üzerinde kalan boşluklar yüksek yapılar ile dolmaya başlamıştır. 1966 yılından sonra günümüze kadar süregelen ve en son tamamlanan bir otel yapısı ile Direklerarası'nın Şehzade Mehmet Cami karşısı silüeti yerini tamamen yüksek yapılara bırakmıştır.

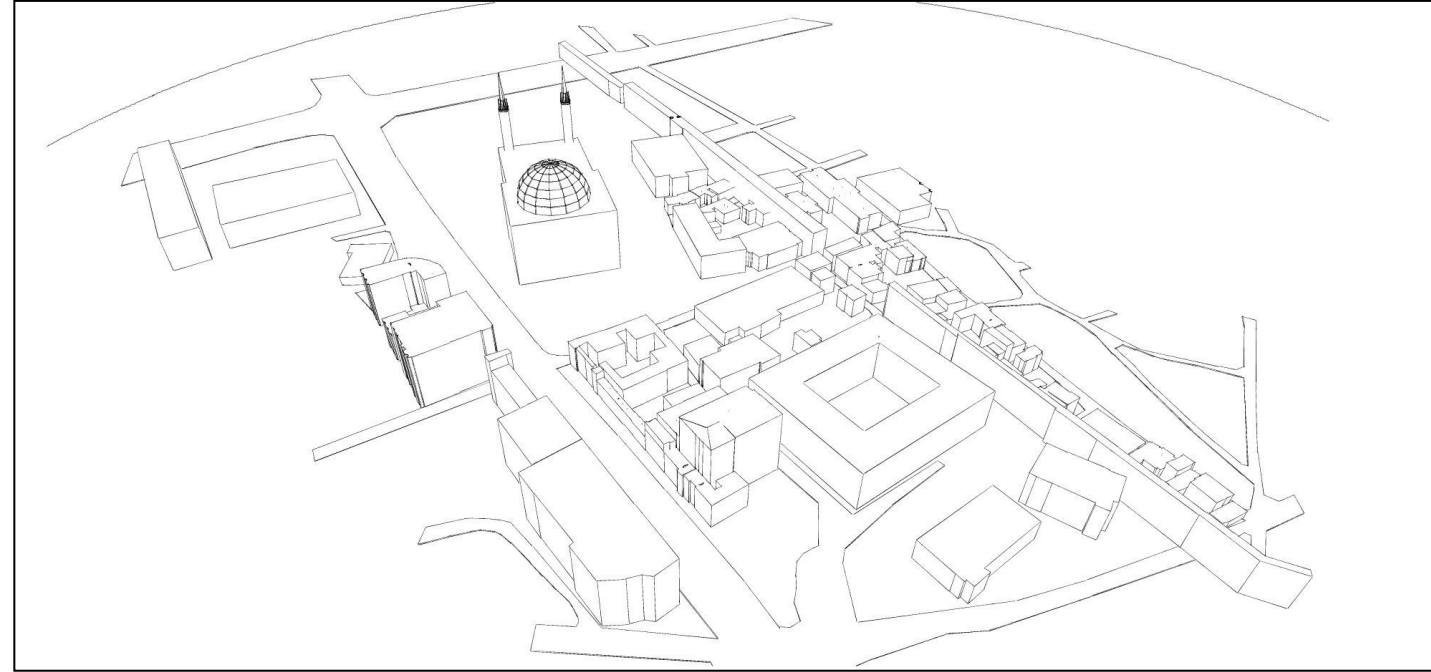
Şekil 4.10: 1966 Hava Fotoğrafında Bölgenin Durumu

Şekil 4.11: 1966 Yılı Aksonometrik Perspektif Görünüşü

Şekil 4.12: Günümüzde Bölgenin Durumu

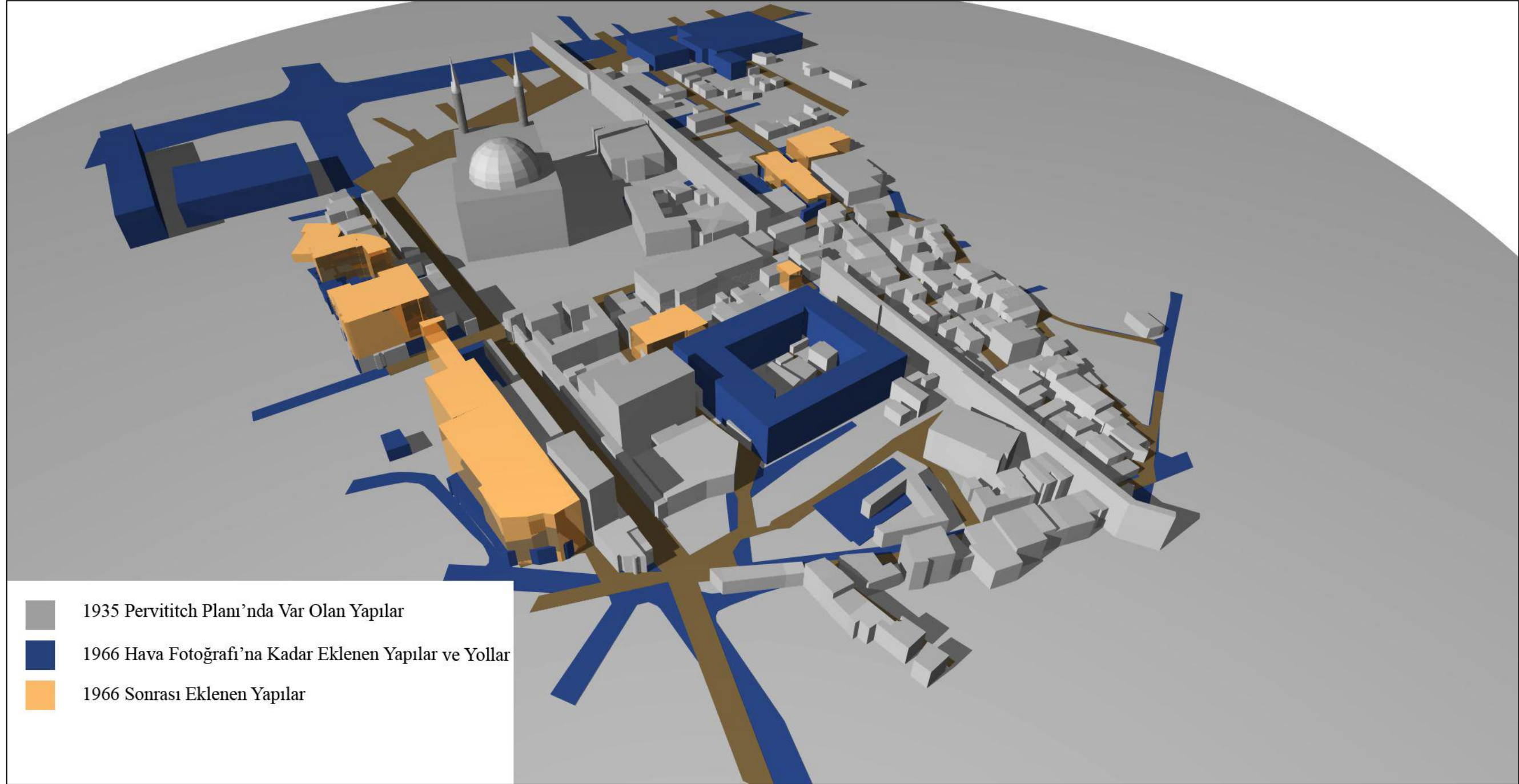
Şekil 4.13: Günümüz Aksonometrik Perspektif Görünüşü

Bu bağlamda, yapılan çalışmada, Şehzadebaşı Bölgesi'nin, Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar geçen dönemdeki kentsel gelişimi 1935 Pervititch, 1966 Hava fotoğrafı ve günümüz halihazırını karşılaştırılarak ve çeşitli fotoğraflardan yararlanılarak ortaya konmuştur (Şekil 4.14).

Şekil 4.14: Kentsel Dokunun Dönüşümü

Plan karşılaştırma çalışmasında (Şekil 4.14) gri tarama ile mevcut doku, açık renkli ince çizgiler ile 1935 – 1966 yılları arası kaybolan doku, mavi renkli tarama ile 1935 – 1966 arası eklenen yapılar ve turuncu renkli tarama ile 1966 – 2011 arası eklenen yapılar gösterilmektedir. Plan çalışmasında da göze çarptığı gibi özellikle mavi renge sahip yapı taramaları ve yol çizgileri bölgede en büyük değişikliğe sebep olmuş dönemdir (Şekil 4.15).

Şekil 4.15: Aksonometrik Perspektif Dönemsel Çakıştırma

1990 Tasdik Tarihli Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planında ise, İstanbul'da mevcut değerlerin korunması daha çok gündeme gelmiştir. Burada önemli bir faktör korumanın yanında, bu korunan bölgelerin yaşatılması da düşünülmüştür. Bu planlamada amaç, Tarihi Yarımada'nın fonksiyonunu iş alanlarından daha çok kültür, turizm, ticaret ve rekreasyon alanları olarak geliştirmeyi hedeflemiştir. Planda, özellikle Tarihi Yarımada'nın imalat ve depolama gibi işlevlerden arındırılması, daha geniş korumanın düşünülmesi ve sur çevrelerindeki kültür ve turizm potansiyelinin artması alınan kararlar arasındadır. Şehzadebaşı Bölgesi'nde ise camiler, dini tesis alanları olarak yeşil alanlar, parklar ve dinlenme alanları olarak planda yer almıştır. Şehzade Mehmet Cami itibariyle Süleymaniye Külliyesi çevresi konut kültür turizm alanı olarak planda yerini almıştır. Günümüzde de bölge içerisinde ticaret ve imalathaneler dışında bu planlamaya uyulduğu görülmektedir. Koruma bölgelerinde +40 kotu üzerinde maksimum 4 kat, +50 kotu üzerinde maksimum 3 kat yüksekliğe kadar yapılaşmaya izin verilmiştir. Planda, bölgeye bakıldığında park ve dinlenme alanları, Şehzade Mehmet Cami dini tesis alanı, Şehzadebaşı Caddesi yolun cami tarafındaki kısım 2. Derece ticaret alanı ve yolun diğer tarafı ağırlıklı olarak belediye dışında yüksek yoğunlukta konut alanı olarak gösterilmiştir. Cemal Yener Tosyalı Caddesi'nin dış çeperleri ticaret alanı olarak görülürken, daha iç kısımlar turizm alanı ve konut-kültür turizm alanı olarak gösterilmiştir. Bu koşullara günümüz çerçevesinde bakıldığında, özellikle Şehzadebaşı Caddesi yoğunlukla otel amaçlı kullanılan bir ticari yapıya sahiptir. Şehzadebaşı Bölgesi'nde konut ve turizm alanı olarak geçen alanlarda turizm amacına hitap etmeyen birçok fonksiyon yer almaktadır.

1993 Tasdikli Eminönü 1/500 Ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı'nda, bina derinlikleri, kapı pencere oranları, cephe ve yol kaplamaları ile ilgili belirlemeler yapılmıştır. Ayrıca bu koruma amaçlı imar planı kapsamında bölgenin silüetleri de çalışılmıştır.

5. ÇALIŞMA ALANININ ÖZELLİKLERİ

Bölgede, günümüze kadar çalışma alanının özelliklerini belirleyen, belirli zamanlarda bu özelliklerin değişmesine ya da gelişmesine neden olan bilinçli ya da bilinçsiz birçok faktör bulunmaktadır. Yaşam şartlarının dönemler içindeki değişimi, nüfuslardaki artış ve azalış, yöneticilerin ve yönetim şekillerinin değişmesi, göçler ve şehrin sınırlarının genişlemesi bu özellikleri etkileyen önemli başlıklardandır.

Şehzadebaşı Bölgesi özellikle Osmanlı öncesi İstanbul'u olarak çok önemli bir yere sahipken, Osmanlı İstanbul'una geçiş döneminde büyük bir değişim içine girmiştir.

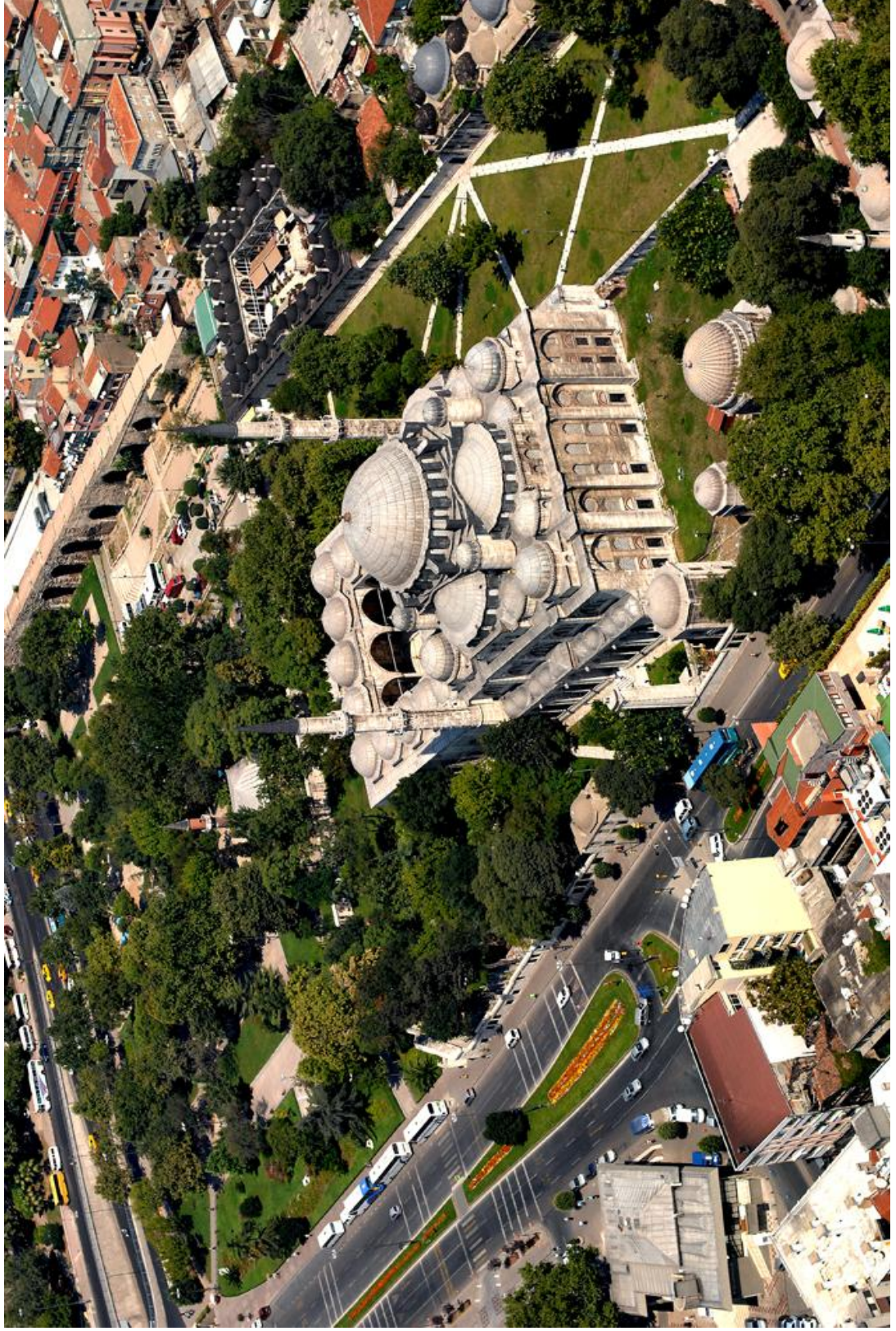
Özellikle Osmanlı Devleti Dönemi'nde Hassa Mimarları ve en önemli yere sahip Mimar Sinan'a yaptırılan Şehzade Mehmet Külliyesi, bölge içerisinde yer alan Damat İbrahim Paşa Külliyesi ve bu külliye gelir getirme amacı ile yapılmış Direklerarası bölgenin fonksiyonunu önemli ölçüde belirlemektedir.

Çalışma alanının özellikleri, Mimari ve Kentsel özellikleri olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir. Mimari özellikler başlığı, bölgedeki genel yapı ve görünümün anlaşılmasını sağlayan tipolojik özellikler, yapılan planlama çalışmaları, göçler ve günlük yaşantı doğrultusunda kullanım özellikleri, mimari değişimin ve çağın getirdiği koşullar ile strüktürel özellikler olarak 3 alt başlıkta incelenmiştir. Bölgenin kentsel özelliklerinde ise, günümüzde kentsel bağlamda mevcut durum incelenmiştir.

5.1. Mimari Özellikler

Şehzade Bölgesi'nin mimari özelliklerini anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örnekleri açısından incelemek mümkündür. Anıtsal yapılar açısından incelendiğinde, bölgede dini amaçlı yapıların ön plana çıktığı görülür. Bu yapılar Şehzade Mehmet Cami ve Külliyesi, eskiden Christ Arataliptos Manastırı olarak kullanılan Kalenderhane Cami ve Damat İbrahim Paşa Külliyesi ile Direklerarası'dır. Dini amaçlı kullanılan anıtsal yapılar dışında, bölgeye su taşınması amacıyla yapılmış olan Bozdoğan Su Kemeru de bölgenin mimari özelliklerini belirleyen önemli unsurlardan biridir.

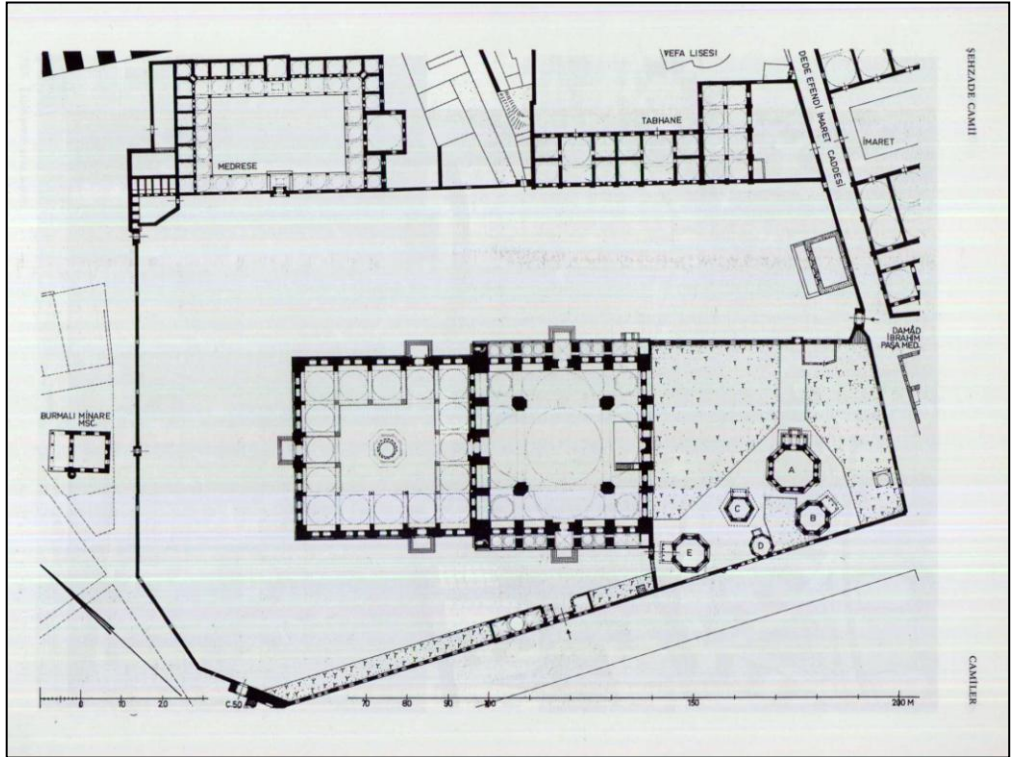
Yukarıda ismi geçen anıtsal yapıların mimari özelliklerinin incelenmesine bölgeye ismini vermiş olan Şehzade Mehmet Cami'nden başlanabilir (Şekil 5.1). Şehzade Mehmet Cami planı tasarlanırken Beyazıd Cami'nde uygulanan plan yeniden ele alınmıştır. Yapıda diğer yapılardan farklı olarak orta kubbeyi destekleyen yarım kubbelerin sayısı dörde çıkarılmıştır. Şehzade Mehmet Cami yan cephesinde girişi bulunan ilk Osmanlı Cami'si özelliğini taşımaktadır. Dış avlu ile çevrili olan Şehzade Mehmet Cami'sinin ayrıca iç avlusu bulunmaktadır. İç avlunun ortasında şadırvanı mevcuttur. Avludaki kubbeler aynı yükseklik ve aynı boyutta olmasından dolayı kubbelerde çok dengeli bir görünüm söz konusudur. Cami kare plana sahiptir (Şekil 5.3). Şehzade Mehmet Cami'nin bir diğer önemli özelliği de minareleridir (Şekil 5.2). İki şerefeli iki minareye sahip caminin bu minareleri dış yüzeyindeki bezemeler açısından İstanbul'da benzeri yoktur. Alt katta dikdörtgen söveli pencereler bulunur. İç mekanında alçı işleri, mermer mihrap ve minber, çini süslemeler önemlidir.

Şekil 5.1: Şehzade Mehmet Cami Hava Fotoğrafi (KUDEB)

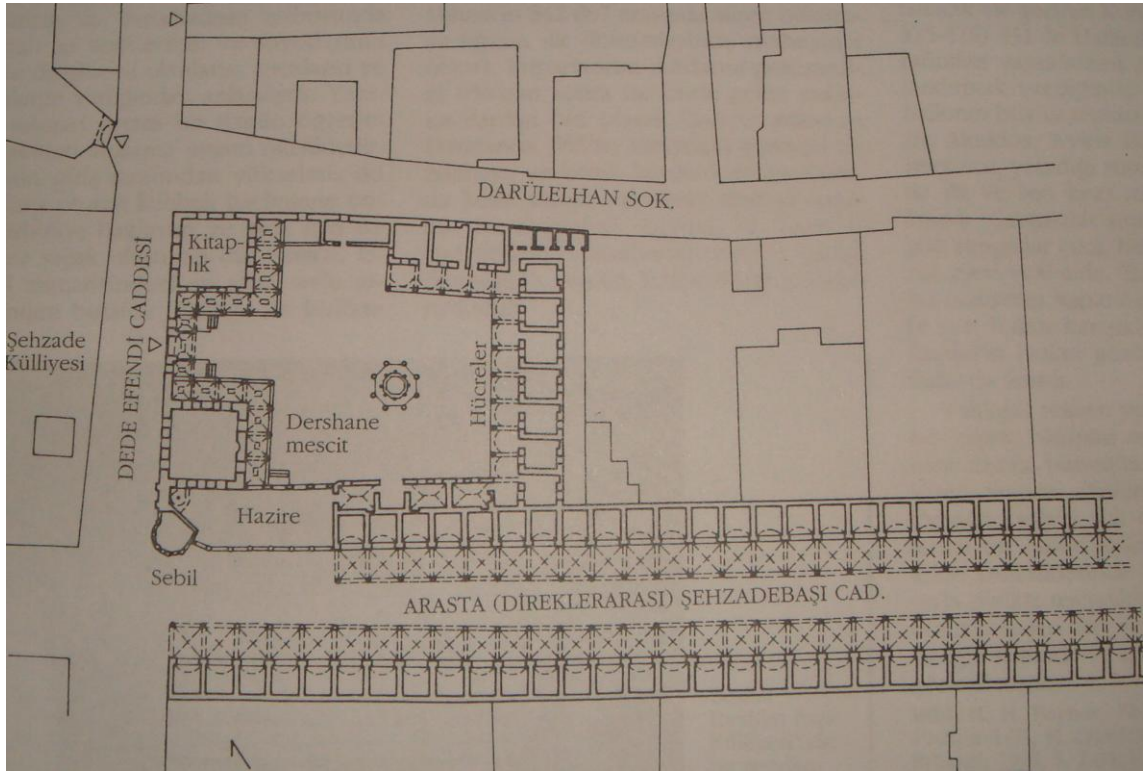

Şekil 5.2: Şehzade Mehmet Cami, 2011

Şekil 5.3: Şehzade Mehmet Cami (Müller-Wiener, 2001)

Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Damat İbrahim Paşa tarafından 1719 yılında, Darülhadis ve kütüphane olarak yaptırılmıştır (Kuban, 2004: 314). Külliye bakıldığında derslane, kütüphane, odalar ve sebil görülmektedir (Şekil 5.4). Dönemde eğitime önem verildiği bu yapıda görülmektedir. Yapı Şehzade Mehmet Cami'nin yanı başında olmasından dolayı camiye ihtiyaç duyulmamıştır. Yapı tamamen eğitim amaçlı olarak kullanılmıştır. Yapı girişinin iki yanında biri derslane, diğeri kitaplık olarak kullanılan bölümler bulunur (Kuban, 2004: 314). Ayrıca avlunun ortasında birde büyük şadırvan bulunmaktadır (Şekil 5.5). Damat İbrahim Paşa Sebili'nde Lale Devri'ndeki özellikler görülmektedir (Şekil 5.6). Sebilin çeşme ile ortak saçağı bulunmaktadır. Sebilin yanında bulunan mermer çeşme sivri kemerli bir niş içinde bulunmaktadır. Derslane kısmı sonraları camiye çevirilince bir minare eklenmiştir.

Şekil 5.4: Damat İbrahim Paşa Külliyesi (Kuban, 1995)

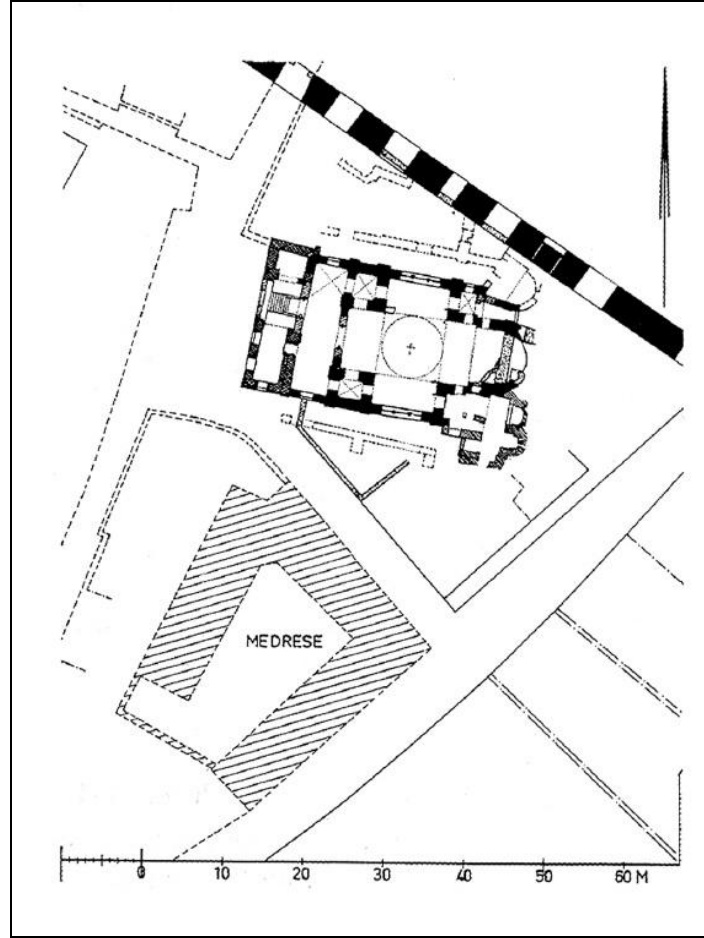

Şekil 5.5: Damat İbrahim Paşa Külliyesi Şehzade Mehmet Cami Minaresinden Görünüş,
2011

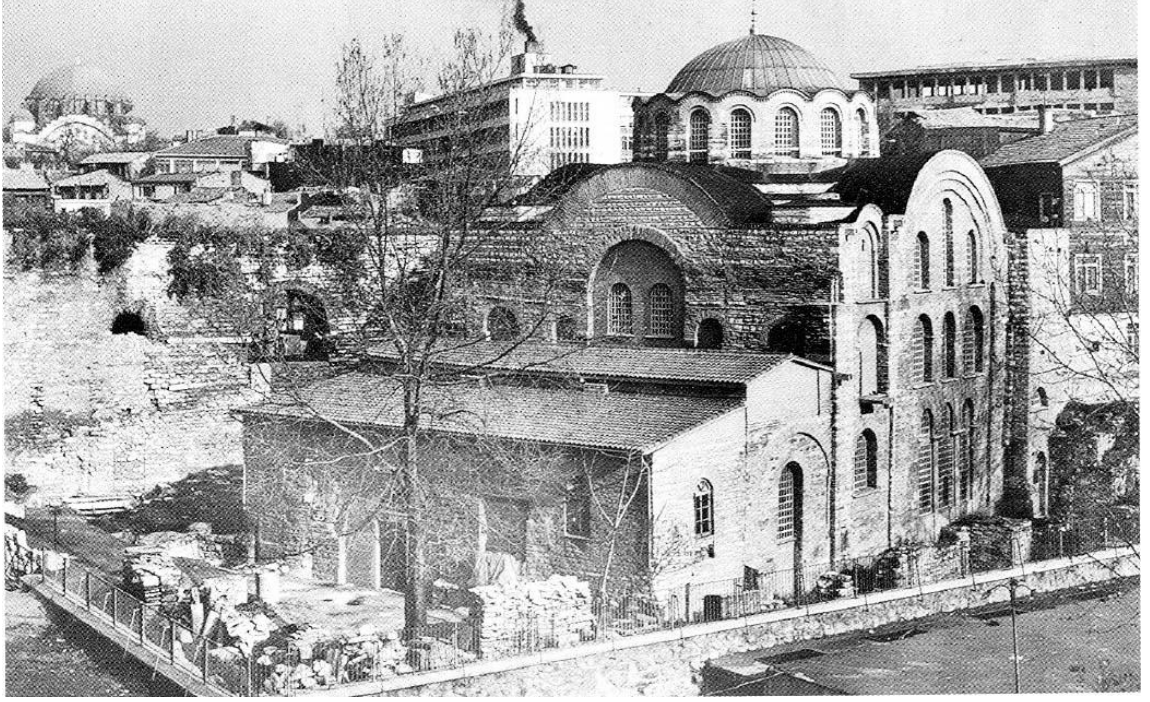

Şekil 5.6: 19. y.y.da Damat İbrahim Paşa Külliyesi (KUDEB)

Kalenderhane Cami, manastırdan camiye çevrilmesinin ardından vakfedilmiş ve Kalenderilere verilmiştir. Kalenderhane Cami'nde apsisin yanına 10. ve 12. yüzyıllarda iki yan şapel ilave edilmiştir (Şekil 5.8). Şu an caminin yanında bulunan kalıntıların olduğu kısma bazı dönemlerde ilaveler yapılmıştır. Bu dönemde yapı detaylı olarak resimlerle bezenmiştir. İstanbul'un fethi sırasında çok fazla zarar gören caminin minaresi 1930 yılında yıldırım çarpması sonucu yıkılmıştır. Altı yıl süren onarım sonucu cami 1972 yılında tekrar ibadete açılmıştır. Cami'de ana mekana tonozlarla örtülü narteksten girilmektedir. Ana mekânın ortası kubbe ile örtülüdür. Caminin duvarları taş ve tuğladır (Şekil 5.7) (<http://www.ibb.gov.tr>).

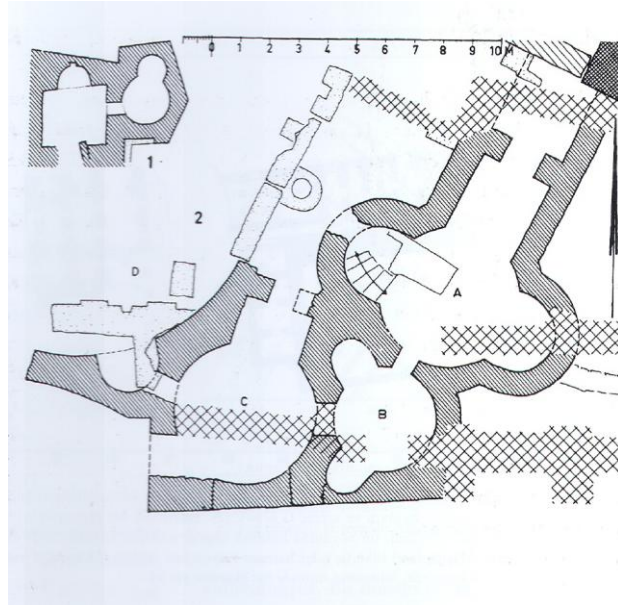

Şekil 5.7: Kalenderhane Cami ve Medresesi (Müller-Wiener, 2001)

Şekil 5.8: Kalenderhane Cami 1973 Yılındaki Durumu (Müller-Wiener, 2001)

Kalenderhane Cami'nin hemen yanındaki hamam 4. Yüzyıl sonunda Bozdoğan Kemerli'nin yanına yapıldığı bilinmektedir. Bu hamam dört odalı bir plandan oluşmaktaydı (Şekil 5.9).

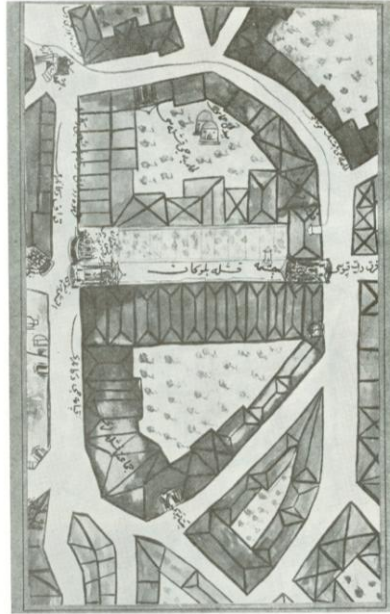

Şekil 5.9: Kalenderhane Cami Yanındaki Hamamın Planı (Müller-Wiener, 2001)

Şekil 5.10: Kalenderhane Cami Yanındaki Hamamın Görünüşü (Müller-Wiener, 2001)

Eski Odalar döneminde Şehzade Mehmet Cami'nin güneyinde ve tam karşısında yer almaktadır (Şekil 5.11). Cami ve eski odalar arasında bugünkü Saraçhane'den Vezneciler'e doğru uzanan kısımda yüz metrelik bölüm 19. yy da Direklerarası adını almıştır. Cami ve odalar arası yolun boyutları değişse de dönemde mevcut olarak bulunduğu bilinmektedir (Ünver, 1976: 590-591).

Şekil 5.11: Yeniçeri Kışlaları (Ünver, 1976)

Bir su yapısı olarak Bozdoğan Su Kemerinin yapımına 368 yılında başlanmıştır. Kemerin uzunluğu 971 metre ve yerde yüksekliği 28-29 metredir. Kemer kaba kesme taşlardan ve harçlar ile örme tekniğiyle yapılmıştır. 6. Yüzyılda depremden zarar gören kemer 576 yılında onarım geçirmiştir. Bozdoğan Su Kemerini, 1019 yılında yeniden bir onarım geçirmiştir (Şekil 5.12). Kanuni Sultan Süleyman döneminde kemerin bir kısmının, ikinci katı Şehzade Mehmet Camii yapıldıktan sonra caminin görünümünü engellemek amacıyla yıkıldığı sanılmaktadır.

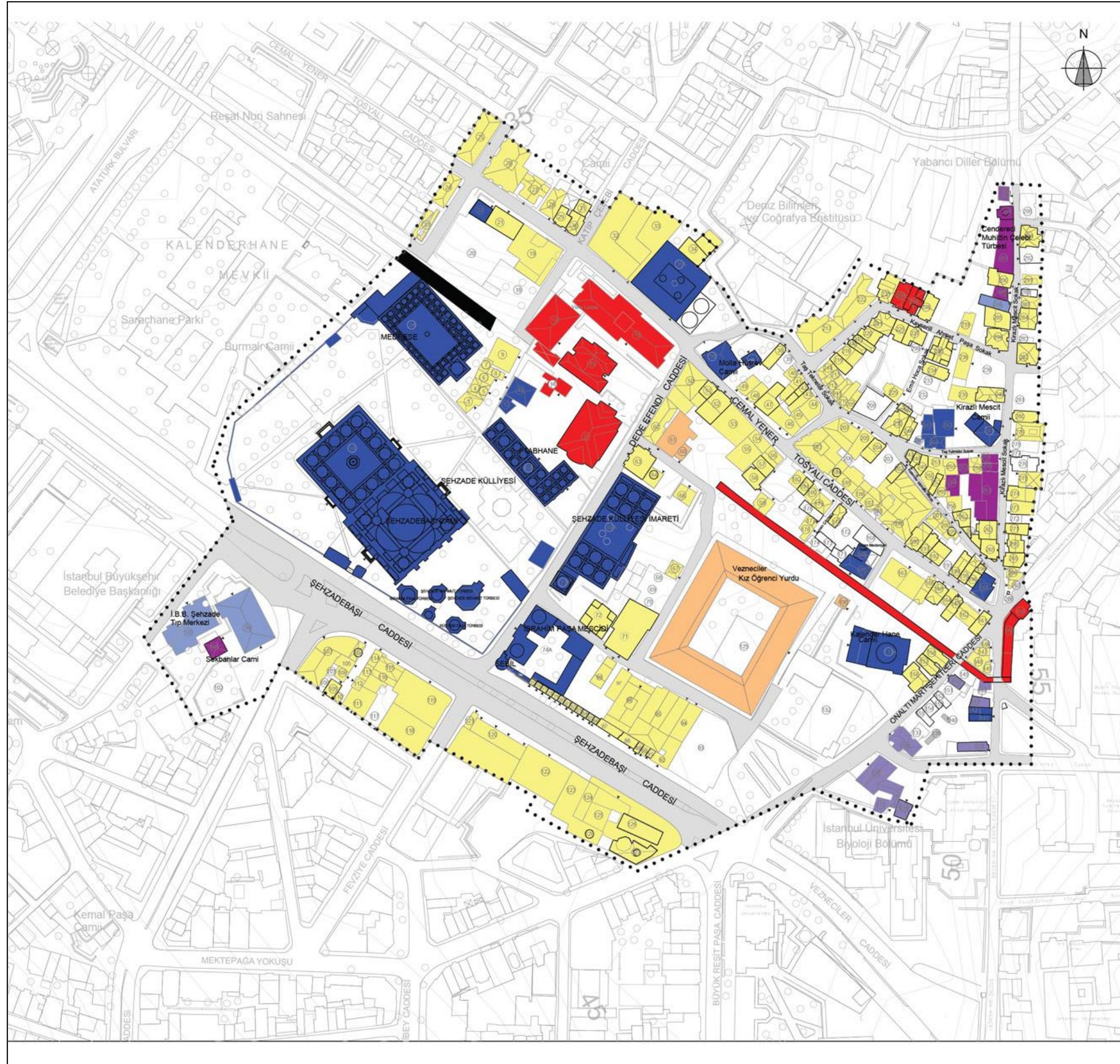
Şekil 5.12: Bozdoğan Kemerini, 2011

Molla Hüsrev Camii 1460 yılında yapılmıştır. Yapı, cami, çeşme ve minarenden oluşmaktadır. Yapı geçirdiği yangın sonrası yenilenmiştir. Caminin bahçe girişinde avlusu mevcuttur.

Tarihi Yarımada'da yüzyıllar boyunca olan yangın ve depremler, malzemelerin değişimine ve buna bağlı mimari özelliklerin değişimine sebep olmuştur. Ayrıca bu felaketlere karşı alınan önlemler de mimari doku ve malzeme seçimlerini etkilemiştir.

Anıtsal yapılarda genel olarak yığma yapım sisteminde taş, tuğla gibi malzemeler kullanılmıştır. Ancak sivil mimarlık örneklerinde ahşap karkas yapılar görülmektedir. Özellikle yangına karşı önlem olarak, Osmanlı Dönemi'nde ahşap yapı denetim altına alınmış, ayrıca yangınların yayılmasına kolaylık sağlayacak çardak ve dükkan inşaatlarına izin verilmemiştir.

Alan çalışmalarına bakıldığında, bölgeye yüklenen fonksiyonun yanı sıra, ne tür işlevler için kullanıldığı ve arsa ve parsellerin kime ait olduğu önem kazanmaktadır (Şekil 5.13).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

MÜLKİYET

- VAKIF İDARESİ
- HAZİNE
- KAMU
- ÖZEL VAKIF
- ÜNİVERSİTE
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
- ŞAHIS

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- YAPI GİRİŞİ

Şekil 5.13: Mülkiyet Analiz Paftası

Üniversite yapıları, bölge sınırları içindeki Cumhuriyet dönemi yapılarıdır. Geçmişten günümüze kadar birçok koşul sebebiyle değişime uğramış konut yapısı, günümüzde de farklılaşmaktadır. Mülkiyet durumuna bakıldığında çoğu bireysel kullanım amaçlı özel yapılarıdır. Özel amaçlı yapılmış olması da dönemler içinde yapının kullanıcılarına göre değişimlerine sebep olmuştur. Geçirilen yangın ve depremler, bunların sonucu çıkarılan nizamname ve kanunlar, mimari yapının şekillenmesini belirleyen faktörlerdir.

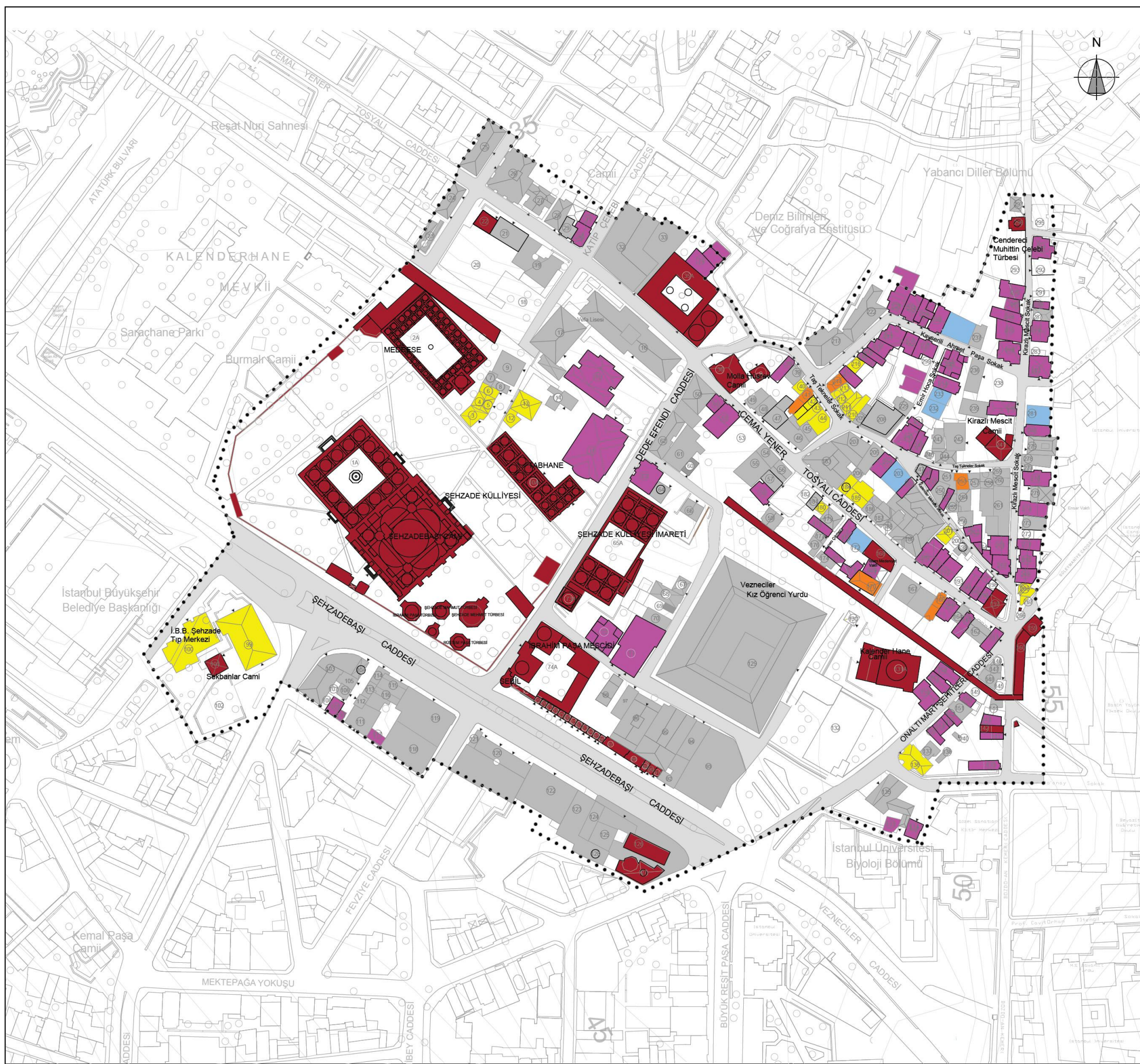
Konut dokusunda, kat adetleri incelendiğinde sivil mimarlık örnekleri genelde zemin kat üzeri iki kat olarak toplam üç kata sahiptir. Bunlar dışında konut dokusunda, zemin üzeri bir kat, toplam iki kat olan yapılar da mevcuttur. Bölgede yeni yapılarda ise sıklıkla olmasa da ticarete yakın bölümlerde ve daha kapsamlı apartmanlarda zemin üzeri üç kat görülür. Konut dokusundaki yükseklikler ve kat adetleri yangınlar ve depremler sonrası başlatılan uygulamalar, nizamnameler ve kanunlar ile uyum sağlamaktadır. Şehzadebaşı Bölgesi'nde yükseklikleri belirleyen önemli bir faktör de, Şehzade Mehmet Cami ve Süleymaniye ile beraber Tarihi Yarımada silüetidir.

5.1.1. Tipolojik Özellikler

Çalışma alanının tipolojik özelliklerini incelerken, ilk olarak tarihi değerlilik analiz çalışmasını incelemek mümkündür (Şekil 5.14). Tarihi değerlilik analizi ile, tipoloji çalışmalarının yapıldığı sivil mimarlık örnekleri incelenmektedir. Tipoloji çalışması, parsel biçimlenişi ve plan tipolojisi, çıkma ve cephe tipolojisi, kapı ve pencere tipolojisi olarak farklı başlıklar altında incelenmiştir.

Şehzadebaşı Bölgesi'nde yapılar genel olarak bitişik nizam olduğundan, parsel biçimleniş tipolojisi, köşe parsel ve ara parsel olarak değerlendirilmiştir. Bölge sınırları içerisindeki tescilli sivil mimarlık örneklerinin büyük bir çoğunluğu ara parsellerdedir. Köşe parsel olarak görülen yapı sayısı 18 dir. Plan tipolojisini incelendiğinde, bölgedeki yapıların genellikle orta sofalı olduğu görülmüştür. Bu biçimleniş içerisinde yapı girişi ve merdiven ilişkisi tipolojiyi etkileyen faktörlerdendir. Bölgedeki yapılarda merdiven genel olarak girişin karşısına konumlandırılmıştır. Bir diğer plan tipinde ise, merdiven girişin yanında konumlandırılmıştır. Bu plan tipi bir öncekine göre daha azdır.

Plan tipolojisi ile doğrudan bağlantılı bir konu da, çıkma ve cephe tipolojisidir. Çıkma tipolojisi çıkmasız, tek çıkmalı, çift çıkmalı, tüm cephe boyunca çıkmalı ve düzensiz çıkmalı gibi tiplerden oluşmaktadır. Bu tipler de, kendi içerisinde simetrik ve asimetrik olarak değişiklik göstermektedir.

Şekil 5.14: Tarihi Değerlilik Analiz Çalışması

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

TARİHİ DEĞERLİLİK

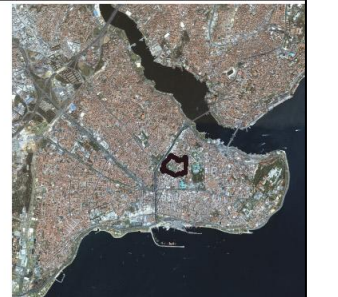
- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
- TESCİLLİ YIKILMIŞ YAPILAR
- TESCİL ÖNERİSİ
- ÇEVRESEL UYUMLU

YENİ YAPI

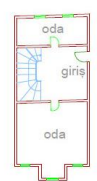
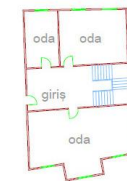
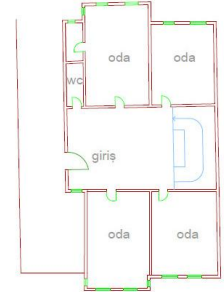
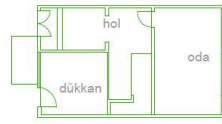
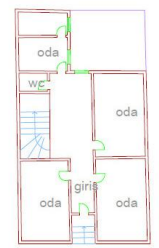
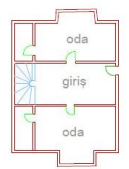
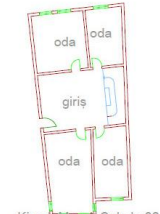
ÇEVREYE AYKIRI

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- YAPI GİRİŞİ

PARSEL BİÇİMLENİŞİ VE PLAN TİPOLOJİSİ

GİRİŞ KARSISINDA MERDİVEN ORTA SOFALI PLAN			YANDA MERDİVEN ORTA SOFALI PLAN																					
2 ODALI	3 ODALI	4 ODALI	2 ODALI	3 ODALI	4 ODALI																			
 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 7</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>34</td></tr> <tr><td>ADA : 567</td><td>PARSEL : 21</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	34	ADA : 567	PARSEL : 21	 <p>On Altı Mart Şehitleri Caddesi, 51</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>142</td></tr> <tr><td>ADA : 664</td><td>PARSEL : 10</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	142	ADA : 664	PARSEL : 10	 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 46</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>278</td></tr> <tr><td>ADA : 572</td><td>PARSEL : 22</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	278	ADA : 572	PARSEL : 22	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 121</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>194</td></tr> <tr><td>ADA : 659</td><td>PARSEL : 4</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	194	ADA : 659	PARSEL : 4	 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 34</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>272</td></tr> <tr><td>ADA : 572</td><td>PARSEL : 22</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	272	ADA : 572	PARSEL : 22
YAPI NUMARASI	34																							
ADA : 567	PARSEL : 21																							
YAPI NUMARASI	142																							
ADA : 664	PARSEL : 10																							
YAPI NUMARASI	278																							
ADA : 572	PARSEL : 22																							
YAPI NUMARASI	194																							
ADA : 659	PARSEL : 4																							
YAPI NUMARASI	272																							
ADA : 572	PARSEL : 22																							
 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak, 149</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>216</td></tr> <tr><td>ADA : 569</td><td>PARSEL : 8</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	216	ADA : 569	PARSEL : 8		 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 32</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>271</td></tr> <tr><td>ADA : 572</td><td>PARSEL : 18</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	271	ADA : 572	PARSEL : 18														
YAPI NUMARASI	216																							
ADA : 569	PARSEL : 8																							
YAPI NUMARASI	271																							
ADA : 572	PARSEL : 18																							

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ ÇALIŞMASI
2011

ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ

ve
ALAN İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI

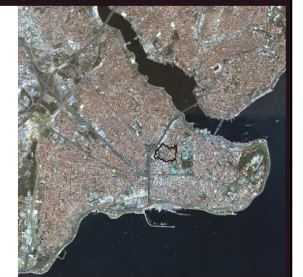
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

BİRİNCİ KAT ODA DAĞILIMI			PARSEL BİÇİMLENİŞİ																											
2 ODALI	3 ODALI	4 ODALI	ARA PARSEL		KÖŞE PARSEL																									
	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 121</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>194</td></tr> <tr><td>ADA : 659</td><td>PARSEL : 4</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	194	ADA : 659	PARSEL : 4		 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 32</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>271</td></tr> <tr><td>ADA : 572</td><td>PARSEL : 18</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	271	ADA : 572	PARSEL : 18	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 118</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>193</td></tr> <tr><td>ADA : 664</td><td>PARSEL : 10</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	193	ADA : 664	PARSEL : 10	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>192</td></tr> <tr><td>ADA : 659</td><td>PARSEL : 5</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	192	ADA : 659	PARSEL : 5	 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 34</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>272</td></tr> <tr><td>ADA : 572</td><td>PARSEL : 22</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	272	ADA : 572	PARSEL : 22				
YAPI NUMARASI	194																													
ADA : 659	PARSEL : 4																													
YAPI NUMARASI	271																													
ADA : 572	PARSEL : 18																													
YAPI NUMARASI	193																													
ADA : 664	PARSEL : 10																													
YAPI NUMARASI	192																													
ADA : 659	PARSEL : 5																													
YAPI NUMARASI	272																													
ADA : 572	PARSEL : 22																													
 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak, 165</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>225</td></tr> <tr><td>ADA : 569</td><td>PARSEL : 12</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	225	ADA : 569	PARSEL : 12	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 117</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>192</td></tr> <tr><td>ADA : 659</td><td>PARSEL : 5</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	192	ADA : 659	PARSEL : 5	 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak, 167</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>227</td></tr> <tr><td>ADA : 569</td><td>PARSEL : 13</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	227	ADA : 569	PARSEL : 13	 <p>Emir Hoca Sokak, 171</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>229</td></tr> <tr><td>ADA : 569</td><td>PARSEL : 8</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	229	ADA : 569	PARSEL : 8	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>33</td></tr> <tr><td>ADA : 567</td><td>PARSEL : 21</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	33	ADA : 567	PARSEL : 21	 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 54</p> <table border="1"> <tr><td>YAPI NUMARASI</td><td>284</td></tr> <tr><td>ADA : 571</td><td>PARSEL : 8</td></tr> </table>	YAPI NUMARASI	284	ADA : 571	PARSEL : 8	
YAPI NUMARASI	225																													
ADA : 569	PARSEL : 12																													
YAPI NUMARASI	192																													
ADA : 659	PARSEL : 5																													
YAPI NUMARASI	227																													
ADA : 569	PARSEL : 13																													
YAPI NUMARASI	229																													
ADA : 569	PARSEL : 8																													
YAPI NUMARASI	33																													
ADA : 567	PARSEL : 21																													
YAPI NUMARASI	284																													
ADA : 571	PARSEL : 8																													

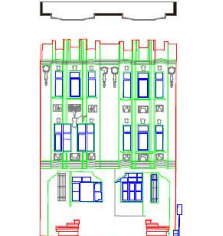

PARSEL BİÇİMLENİŞİ
VE PLAN TİPOLOJİSİ

ÖLÇEK : 1/200

Şekil 5.14: Parsel Biçimlenişi ve Plan Tipolojisi

ÇIKMA VE CEPHE TİPOLOJİSİ

	ÇIKMASIZ	TEK ÇIKMALI	ÇİFT ÇIKMALI	TÜM CEPHE BOYUNCA ÇIKMALI	DÜZENSİZ ÇIKMALI YAPILAR																
		simetrik çıkma	simetrik çıkma	simetrik çıkma																	
2 KATLI	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi 125 Kalender Mektebi Sokak</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>196</td> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>204</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	196	YAPI NUMARASI	204	ADA :	PARSEL :	ADA :	PARSEL :	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi, 1</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>165</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	165	ADA :	PARSEL :							
YAPI NUMARASI	196	YAPI NUMARASI	204																		
ADA :	PARSEL :	ADA :	PARSEL :																		
YAPI NUMARASI	165																				
ADA :	PARSEL :																				
3 KATLI	 <p>Onaltı Mart Şehitleri Caddesi, 19</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>156</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	156	ADA :	PARSEL :		 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak, 153</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>218-219</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	218-219	ADA :	PARSEL :	 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 54</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>282</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	282	ADA :	PARSEL :	 <p>Emir Hoca Sokak</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>230</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	230	ADA :	PARSEL :
YAPI NUMARASI	156																				
ADA :	PARSEL :																				
YAPI NUMARASI	218-219																				
ADA :	PARSEL :																				
YAPI NUMARASI	282																				
ADA :	PARSEL :																				
YAPI NUMARASI	230																				
ADA :	PARSEL :																				
		asimetrik çıkma	asimetrik çıkma	asimetrik çıkma																	
2 KATLI				 <p>Kirazlı Mescit Sokak, 54</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>282</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	282	ADA :	PARSEL :													
YAPI NUMARASI	282																				
ADA :	PARSEL :																				
3 KATLI	 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>216</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	216	ADA :	PARSEL :	 <p>Cemal Yener Tosyalı Caddesi 121</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>194</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	194	ADA :	PARSEL :	 <p>Kayserili Ahmet Paşa Sokak</p> <table border="1"> <tr> <td>YAPI NUMARASI</td> <td>235</td> </tr> <tr> <td>ADA :</td> <td>PARSEL :</td> </tr> </table>	YAPI NUMARASI	235	ADA :	PARSEL :						
YAPI NUMARASI	216																				
ADA :	PARSEL :																				
YAPI NUMARASI	194																				
ADA :	PARSEL :																				
YAPI NUMARASI	235																				
ADA :	PARSEL :																				

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
ALAN İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

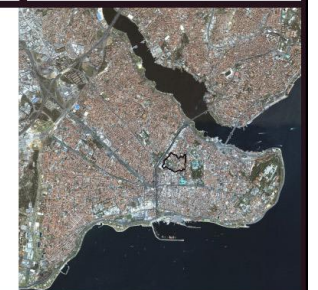
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

ÖLÇEK : 1/200

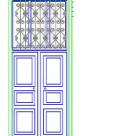
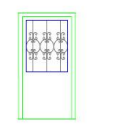

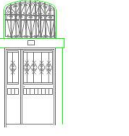

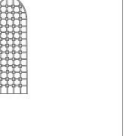
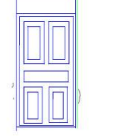
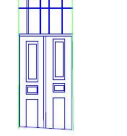

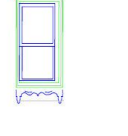

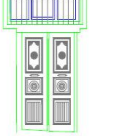

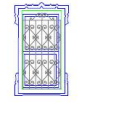

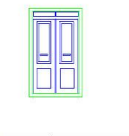
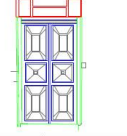
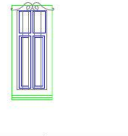
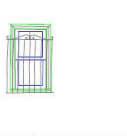

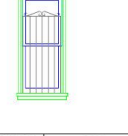
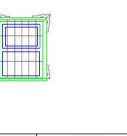
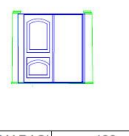
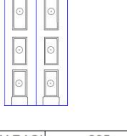
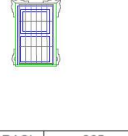
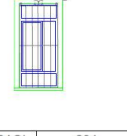
24 / 32

Şekil 5.15: Çıkma ve Cephe Tipolojisi

Cephe ve çıkma tipolojisinin içeriğini oluşturan ve genel tipoloji hakkında önemli bilgiler veren bir diğer konu da kapı ve pencere tipolojisidir (şekil 5.15). Kapı tipolojisini düz, eğrisel, ışıklıklı ve ışıklıksız olarak incelemek mümkündür. Bölgede sivil mimarlık örneklerinde genel olarak düz ve ışıklıklı kapılar bulunmaktadır. Bunun dışında düz atkılı ve ışıklıksız kapılar da mevcuttur. Eğrisel atkılı kapı tipi bölge geneline hakim değildir ve bölgede kapı sayısına oranla %15 civarındadır.

Pencere tipolojisi incelendiğinde kapı tipolojisinde de olduğu gibi eğrisel pencere çok fazla görülmemektedir. Pencere oranına göre eğrisel atkılı pencere %7 oranındadır. Genel olarak incelendiğinde, bölge içerisinde düz atkılı pencere tipleri mevcuttur (şekil 5.16).

KAPI VE PENCERE TİPOLOJİSİ										
KAPI TİPOLOJİSİ					PENCERE TİPOLOJİSİ					
DÜZ		EĞRİSEL			DÜZ		EĞRİSEL			
I Ş I K L I K L I			I Ş I K L I K L I							
	YAPI NUMARASI 192 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,117	YAPI NUMARASI 265 Kirazlı Mescit Sokak,21		YAPI NUMARASI 240 Kirazlı Mescit Sokak,77	YAPI NUMARASI 262 Kalender Mektebi Sokak	YAPI NUMARASI 156 Onaltı Mart Şehitleri Caddesi,19	YAPI NUMARASI 157 Onaltı Mart Şehitleri Caddesi,21	YAPI NUMARASI 215 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,147		
										
	YAPI NUMARASI 196 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,125	YAPI NUMARASI 284 Kirazlı Mescit Sokak		YAPI NUMARASI 215 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,147		YAPI NUMARASI 158 Onaltı Mart Şehitleri Caddesi,23	YAPI NUMARASI 190 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,113			
										
YAPI NUMARASI 220 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,155	YAPI NUMARASI 79 Onaltı Mart Şehitleri Caddesi			YAPI NUMARASI 192 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,117	YAPI NUMARASI 196 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,125					
										
YAPI NUMARASI 221 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,157	YAPI NUMARASI 225 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,165			YAPI NUMARASI 221 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,157	YAPI NUMARASI 225 Kayserili Ahmet Paşa Sokak,165					
										
YAPI NUMARASI 157 Onaltı Mart Şehitleri Caddesi,21	YAPI NUMARASI 165 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,1			YAPI NUMARASI 235 Kayserili Ahmet Paşa Sokak	YAPI NUMARASI 265 Kirazlı Mescit Sokak,21					
										
YAPI NUMARASI 190 Cemal Yener Tosyalı Caddesi,113	YAPI NUMARASI 235 Emir Hoca Sokak			YAPI NUMARASI 265 Kirazlı Mescit Sokak,21	YAPI NUMARASI 284 Kirazlı Mescit Sokak					

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ ÇALIŞMASI
2011

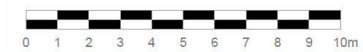
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
ALAN İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI

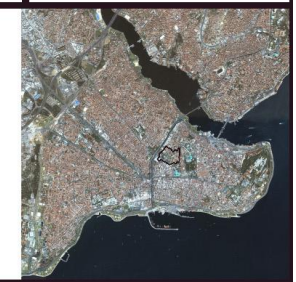
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

ÖLÇEK :1/100

23 / 32

Şekil 5.16: Kapı ve Pencere Tipolojisi

5.1.2. Kullanım Özellikleri

Alan kullanım özelliklerinde ilk incelenmesi gereken konu, alan sınırları içerisinde kalan bölgede yapı yoğunluğunu, yapılar dışında kalan alanlardan yolları ve yeşil alanları gösteren doluluk boşluk analiz çalışmasıdır (Şekil 5.17). Bu çalışma ile bölge sınırları içerisindeki yapı, yol ve yeşil alanlar genel hatlarıyla ortaya çıkmaktadır.

Doluluk boşluk analiz çalışması ile bölgede, anıtsal yapıların iki farklı şekilde konumlandığı görülmektedir. Şehzade Mehmet Cami yakın çevresi, tamamen yeşil alan ve yollardan oluşmaktadır. Yakınında hiçbir yapı bulunmamakta ve analiz çalışmasında bu alanlar boş olarak gösterilmektedir. Diğer anıtsal yapılar ise, çevre yapılar ile daha çok bütünleşmiş durumdadır. Özellikle Bozdoğan Kemerî'nin çevresi ve neredeyse bütün yüzeyleri yakın çevresinde kendine yapışan yapılarla bağlanmış durumdadır (Şekil 5.18). Anıtsal yapılar bu tür farklılıklar gösterebilir de, büyük ya da küçük çaplı olmasına rağmen çevrelerinde belli ölçeklerde yeşil alan bulundurmaları benzerlikleridir.

Sivil mimarlık örneklerinin ve yeni yapıların oluşturduğu bitişik nizam yapılmış yapı adalarına bakıldığında, dolu alanların yoğun olduğu görülmektedir. Bu yapı adalarında kalan boşluklar ise, zaman içerisinde belirli nedenler ile kaybolmuş veya yıkılmış yapıların bulunduğu parsellerdir. Bu parseller günümüzde genel olarak tanımsız otopark alanları olarak kullanılmaktadır.

Alan kullanımında yollar, analiz çalışmasında da görüldüğü gibi bölge içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu yollar, genişlikleri ve kullanım özellikleri ile bölgedeki yapı kullanımıyla da doğrudan bağlantılıdır. Araç trafiği ve kısmen de olsa araç park etmesine imkan sağlayan yollar, çevresindeki yapıların işlevlerini de belirlemektedir. Bu tür ihtiyacın olduğu bölgelerdeki yapılar, genel olarak üretim ve ticaret işlevleri üzerine yoğunlaşmıştır. Daha dar ve daha az kullanılan sokaklar ise, yapılar genel olarak konut özelliğini üstlenmektedir.

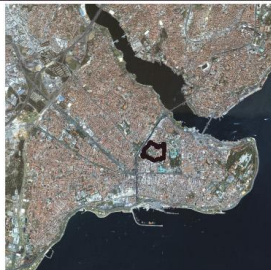
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER
Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

DOLULUK - BOŞLUK

■ DOLU
□ BOŞ
■ YOLLAR

GENEL LEJANT

●●● ÇALIŞMA ALANI SINIRI
○ AĞAÇ
▲ YAPI GİRİŞİ

Şekil 5.17: Doluluk Boşluk Analiz Çalışması

Şekil 5.18: Bozdoğan Kemerli İle Bütünleşen Yapı Örneği

Çalışma alanının kullanım özellikleri konusunda, yapıların mülkiyet durumlarının incelenmesi, kullanım hakkında birtakım önemli verileri ortaya koymaktadır. Bölge içerisinde en önemli odak olan Şehzade Mehmet Külliyesi ve diğer anıtsal yapıların mülkiyeti vakıflar idaresine aittir. Vakıf idaresine ait yapılar dışında çevrede en belirleyici diğer mülkiyet türü şahıs mülkleridir. Bölgenin geneline yayılmış ve önemli bir yoğunluğa sahip olan şahıs mülkiyetleri, kullanım konusunda önemli bilgiler vermektedir.

Arazi kullanım analiz çalışması incelendiğinde, dini amaçlı yapıların ve eğitim amaçlı yapıların önemli bir yere sahip olduğu görülür. Dini ve eğitim amaçlı yapılar dışında, özellikle birinci derece yolların olduğu bölgelerde ticari amaçlı kullanılan yapıların yoğun olduğu görülmektedir. Bu işlev, içerisinde turizmi de barındırmaktadır. Ticari işlevli yapılar genel olarak tekstil, yeme-içme, otel olarak kullanıldığı görülmektedir. Bölgede konutlar genel olarak 2. ve 3. Derece yollar üzerinde bulunmaktadır. Ana akslardan genel olarak uzaklaşmış ve bölgenin iç kısımlarında yer almışlardır.

Bölgede bir diğer kullanım türü de imalathanelerdir. Bu imalathaneler tekstil üzerine yoğunlaşmakta ve belli yapılarda ticaret işlevi ile bir karma kullanım oluşturmaktadırlar.

Yapı kullanım özelliklerinde, yapı kullanım durumu hem bölgenin mimari özellikleri, hem de sosyal yapı hakkında bilgi vermektedir (Şekil 3.21). Şehzadebaşı Bölgesi'nde genel olarak birçok yapının kullanıldığı görülmektedir. Yapıların büyük bir çoğunluğunda ticaret ve eğitim işlevleri görülmektedir. Bu grup yapılar kadar çok olmasa da, bölgenin içlerinde kısmen kullanılan yapılar mevcuttur. Boş yapılara bakıldığında, ön plana inşaat halindeki yapılar ve Şehzade Mehmet Külliyesi'nin Tabhane ve İmaret yapıları ön plana çıkmaktadır. Günümüzde herhangi bir işlev yüklenmemiş olan yapılardan Şehzade Mehmet Külliyesi İmareti'nin restorasyon çalışmaları sürmektedir. Tamamen boş olarak günümüze kadar duran Tabhane'de ise, malzeme ve strüktürel sorunların oluşmaya başladığı görülmüştür.

Şekil 5.19: Şehzade Mehmet Külliyesi Tabhane

5.1.3. Strüktürel Özellikler

Çalışma alanının strüktürel özellikleri, strüktürel sistemi oluşturan malzemeler, çatı sistemleri ve yapısal durum gibi konular ile incelenmiştir.

Şehzadebaşı Bölgesi'nde anıtsal yapıların ön planda olması, ilk olarak anıtsal yapıların strüktürel özelliklerini incelemeyi gerektirir. Genel olarak yığma olan ve malzeme olarak da ağırlıklı olarak taşın kullanıldığı anıtsal yapılar genel özelliklerini korumuştur. Şehzade Mehmet Külliyesi, Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Bozdoğan Kemerli strüktür özelliği olarak yığma ve malzeme olarak da taşın kullanıldığı anıtsal yapılardır. Direklerarası'nda ise, Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nden farklı olarak taşıyıcı sistemin yığma ancak malzemenin tuğla olduğu görülmüştür.

Bölgenin strüktürel özellikleri incelenirken, anıtsal yapılardan sonraki konu, sivil mimarlık örnekleri olması gerekirken, günümüzde analiz çalışmasının büyük bir kısmını betonarme yapıların kapladığı görülmektedir (Şekil 5.23). Özellikle Şehzadebaşı Caddesi üzerindeki yapıların neredeyse tamamı betonarme olarak inşa edilmiştir. Yol genişletme ve istismak çalışmaları sonucu, Şehzadebaşı Caddesi aksı üzerinde geleneksel strüktür özelliklerine rastlanılmamaktadır. Sivil mimarlık örneklerinde, ahşap karkas sistem Süleymaniye Bölgesi'ne yaklaşıldıkça görülmektedir. Kayserili Ahmet Paşa Sokağı, Kirazlı Mescit Sokağı ahşap karkas sistemin bölge içerisinde görüldüğü sokaklardır.

Şehzadebaşı Bölgesi'ndeki sivil mimarlık örnekleri ve güncel yapıların çatı sistemleri incelendiğinde, genel olarak ahşap kırma çatının ön planda olduğu görülmüştür. Bununla beraber betonarme yüksek yapılarda kısmen teras çatının da yer aldığı görülmektedir. Anıtsal yapılarda ise örtü sistemi, Şehzade Mehmet Külliyesi, Damat İbrahim Paşa Külliyesi, Kalenderhane Cami ve Ekmekçizade Ahmet Paşa Külliyesi'nde kubbe olarak görülmektedir.

Çalışma alanındaki mevcut yapıların günümüzdeki yapısal durumuna bakıldığında, özellikle son dönemde bölgeye eklenmiş yapıların strüktürel durumunun iyi olduğu gözlemlenmektedir (Şekil 5.24). Bununla beraber, yine bölgeye sonradan eklenmiş olan

Vezneciler Yurdu'nun günümüzde strüktürel durumunun yeterli olmadığından güçlendirildiği görülmektedir (Şekil 5.20).

Şekil 5.20: Vezneciler Yurdu Güçlendirme Çalışması, 2011

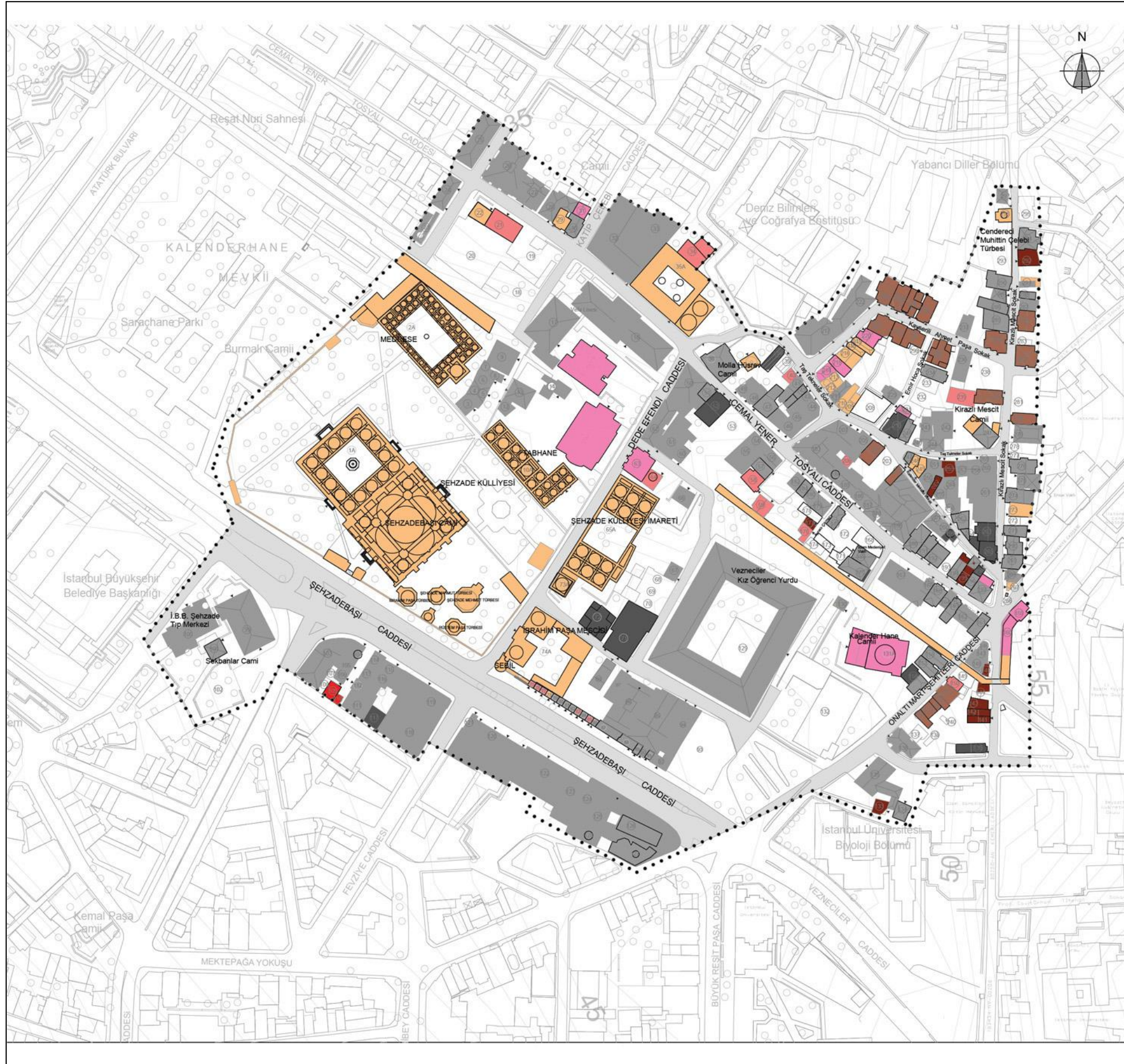
Alan içerisinde sürdürülen ve sivil mimarlık örneklerinin iyileştirilmesi ve restorasyonu çalışmaları ile, bölgede mevcut olan sivil mimarlık örneklerinin büyük bir kısmı strüktürel olarak gözden geçirilmiş ve güçlendirilmiştir. Bu yapıların bir kısmının restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmalara rağmen bölgede harap durumda tescilli sivil mimarlık örnekleri de mevcuttur (Şekil 5.21). Bu yapılar kullanılmamakta olup, malzeme ve strüktürel yönden ciddi problemler sergilemektedir. Sorunlu olan bu yapıların strüktürleri ahşap karkas olduğundan, acil müdahalelerin yapılması gerekmektedir (Şekil 5.22). Aksi takdirde bu yapılar, doğal şartlar ve doğal afetler gibi faktörler sonucu yok olmaya adaydır.

Şekil 5.21: 202 Pafta Numaralı Yapı, 2011

Şekil 5.22: 204 Pafta Numaralı Yapı, 2011

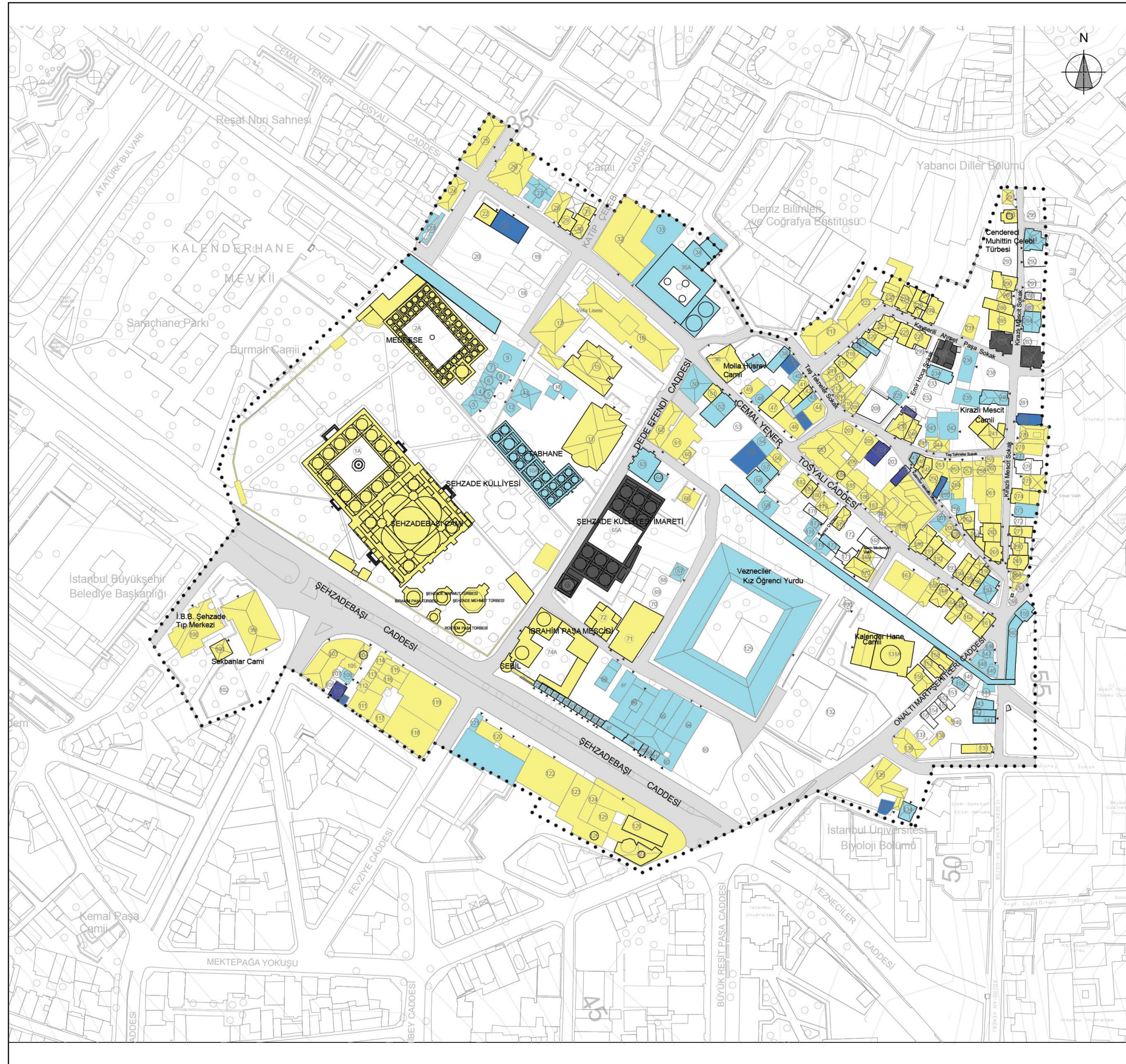
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER
Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

MALZEME	
YIĞMA	
TUĞLA	
TAŞ	
TUĞLA TAŞ(ALMAŞIK)	
AHŞAP KARKAS	
TUĞLA DOLGU	
DOLGUSUZ	
BETONARME	

GENEL LEJANT	
●●●	ÇALIŞMA ALANI SINIRI
○	AĞAÇ
▲	YAPI GİRİŞİ

Şekil 5.23: Strüktürel Sistem ve Malzeme Analizi

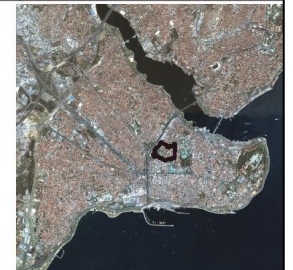
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ
TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER
Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

YAPISAL DURUM

- İYİ
- ORTA
- KÖTÜ
- HARAP
- İNŞA HALİNDE
- RESTORASYONU SÜREN

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- YAPI GİRİŞİ

Şekil 5.24: Yapısal Durum Analizi

5.2. Kentsel Özellikler

Şekil 5.25: Tarihi Yarımada'da Şehzadebaşı Bölgesi'nin Yerleşimi

Şehzadebaşı Bölgesi'nin kentsel özelliklerini, Tarihi Yarımada'daki konumu nedeniyle Tarihi Yarımada ile beraber değerlendirmek gerekir (Şekil 5.25). Kennedy Caddesi, sahil yolunun Gazi Mustafa Kemal Paşa Caddesi ile kesişimi, Vatan ve Millet caddeleri'nin Atatürk Bulvarı ile kesişimi ve Fevzipaşa Caddesi ile Şehzadebaşı Caddesi'nin Atatürk Bulvarı ile kesişimi bölge sınırlarını oluşturmaktadır. Sahil yolu, Vatan Caddesi, Millet Caddesi, Fevzi Paşa Caddesi ve Şehzadebaşı Caddesi genel olarak Marmara Denizi ile Haliç arasına paralel olarak yerleşmiş ve Gazi Mustafa Kemal Paşa

Caddesi ile Atatürk Bulvarı Marmara Denizi ve Haliç'i dik keserek bu aksların kesişmesini sağlamıştır.

Konumu itibariyle bölge fiziki olarak ulaşımda önemli bir geçiş noktası ve bağlayıcı rolü oynamaktadır. Bölgenin geçiş ve bağlayıcılık özellikleri, sadece bölgenin fiziksel konumlanmasıyla değil, bununla birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik yapısıyla da ilişkilidir.

Yakın çevresinin genel olarak şekillenmesi ile Şehzadebaşı Bölgesi sınırları oluşmuştur. Bu sınırların oluşmasında, Atatürk Bulvarı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Manifaturacılar ve Kumaşçılar Çarşısı (İMÇ), İstanbul Üniversitesi Kampüsü ve Süleymaniye Cami ön plandadır (Şekil 5.26). Şehzade Mehmet Külliyesi ve Cami'nin bölge içindeki yerleşimi, Külliye'nin Damat İbrahim Paşa Külliyesi ile yakınlığı ve bağlantısı, Damat İbrahim Paşa Külliyesi'ne gelir getirme amacı ile yapılan Direklerarası, Direklerarası'nın belli bir aksta tamamen yok olması, Bozdoğan Su Kemerinin konumu, Atatürk Bulvarı ve bölge ile olan ilişkisi, çalışma alanı olan Şehzadebaşı Bölgesi'nin sınırlarının daha net oluşmasını sağlayan faktörler olmuştur.

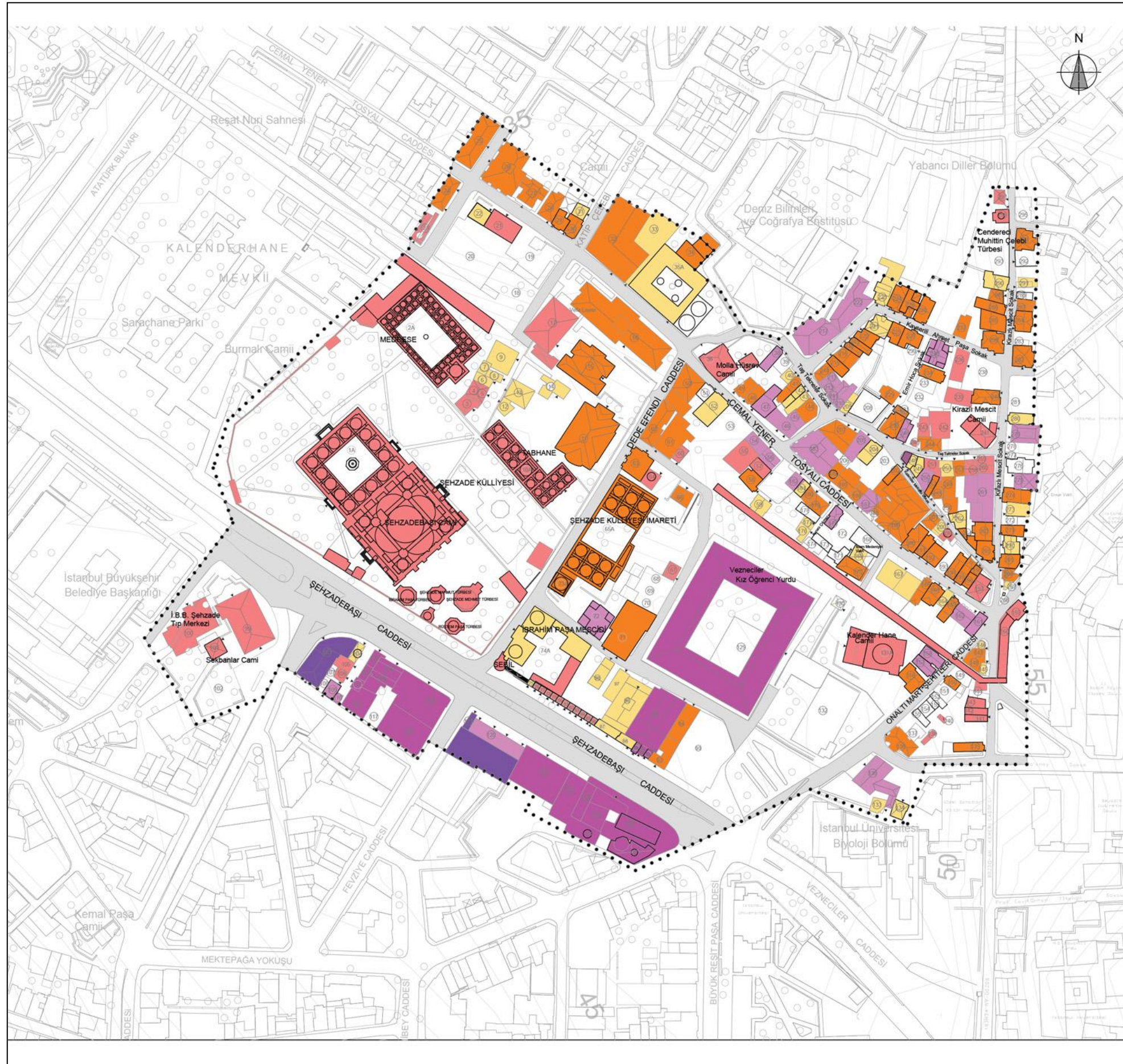

Şekil 5.26: Şehzadebaşı Bölgesi'nin Sınırlarının Oluşumu

Şehzadebaşı Bölgesi, Tarihi Yarımada içerisindeki konumu ile turizm ve ticaret, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ana Binası'nın varlığı ile yönetim ve idari birimler, İstanbul Üniversitesi'nin bölgeye yakınlığı ile de kültür ve eğitim gibi birçok işlevi bir arada barındırmaktadır. Turizm ve ticaret işlevi genel olarak Şehzadebaşı Caddesi üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu aksın devamı olan Vezneciler Caddesi'nde de aynı işlevin olduğu görülmektedir. Şehzadebaşı Caddesi'nden Süleymaniye'ye doğru Kirazlı Mescit Sokağına bakıldığında, aksın ticaret üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.

Bölgedeki yapıların bitişik nizam olmaları, genel olarak avlu ve bahçeye sahip olmamaları mevcut parsellerin genel özelliği olup, yapı adaları da bu şekilde oluşmuştur. Şehzadebaşı Bölgesi'nde organik dokunun genel olarak korunduğu iç bölgelerde, yapı adaları ikinci ve üçüncü derece yollar ile bağlanmaktadır. Bölgede bu duruma tek ters yapı, bölge içerisindeki yurt binasıdır. Yol genişletme ve istimlak çalışmaları döneminde yapılan yapı, bölge özelliklerine aykırı büyüklüğü ve monoton kütlesi ile Şehzadebaşı Caddesi ve Bozdoğan Su Kemerini arasında ciddi bir doku kaybına yol açmıştır. Şehzadebaşı Caddesi ve Bozdoğan Su Kemerini arasında kalan bölgede anıtsal yapıların ve sonradan bölgeye eklenen yurt yapısının varlığı ile bölgenin bu bölümünü daha büyük kütleli ve serbest yerleşimli yapılar oluşturmuştur. Bozdoğan Su Kemerini'nden Süleymaniye'ye doğru ise bölgedeki yapı adaları sivil mimarlık örnekleri doğrultusunda şekillenmiş ve yol dokusu ile bütünleşmiştir.

Organik dokuda yapıların bölge içerisinde yerleşimi ve kat adetleri de topografya eğrilerine bağlı olarak şekillenmiştir (Şekil 5.28). Organik dokunun korunduğu iç bölgelerde yapı yükseklikleri genel olarak zemin kat üzeri iki kat olarak şekillenmiştir. Yapıların bu şekilde yerleşimi ile tarihi yarımada silüeti eğime bağlı olarak korunmuş ve özellikle anıtsal yapıların silüetinin kapanmaması sağlanmıştır. Şehzadebaşı Caddesi'nde ise çok katlı, yüksek betonarme yapıların varlığı bölgenin genel karakteri dışında kalmakta ve bölgeye aykırı bir durum oluşturmaktadır.

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ ÇALIŞMASI
2011
ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

KAT YÜKSEKLİKLERİ

- ZEMİN KAT
- Z+1
- Z+2
- Z+3
- Z+4
- Z+5
- B T BODRUM - TERAS

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- YAPI GİRİŞİ

Şekil 5.28: Şehzadebaşı Bölgesi Kat Adedi Analizi

6. ÇALIŞMA ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ ve KORUMA ÖNERİSİ

Şehzadebaşı Bölgesi Osmanlı'da fetih sonrası, ve Cumhuriyetin ilk yıllarında başkentin değişmesi sonrasında büyük çapta dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönemlerin ikisinde de İstanbul ve Tarihi Yarımada nüfus yönünden önemli değişiklikler yaşamış ve alışılmış dokusunda değişiklikler ortaya çıkmıştır.

1930'ların sonundan 1960'lara kadar bölgeyi etkileyen faktörler, bulvarların açılması, yolların genişletilmesi ve istimlak çalışmaları olmuştur. Çalışma alanının mevcut dokusu bu dönemde ciddi değişikliklere uğramış ve bu değişikliklerin bölge üzerindeki etkileri günümüze kadar gelmiştir.

Çalışma alanının değerlendirilmesinde analiz çalışmaları, bölge hakkında önemli bilgileri veren faktörlerin başında gelmektedir. Bu çalışmalar, bölgenin konumu ve öneminden başlayarak, genelden özele doğru gitmiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmada çalışma alanı içerisindeki doluluk boşluk oranları, malzeme kullanımı, çevresel değerler, trafiğin durumu, mülkiyet ve arazi kullanımı çalışmaları, kat yükseklikleri, yapı kullanım durumu, yapısal durum ve değişmişlik durumu, tarihi dönemleme gibi başlıklar doğrultusunda bölge genelinden tek yapı ölçeğine kadar detaylı analiz çalışmaları yapılmıştır.

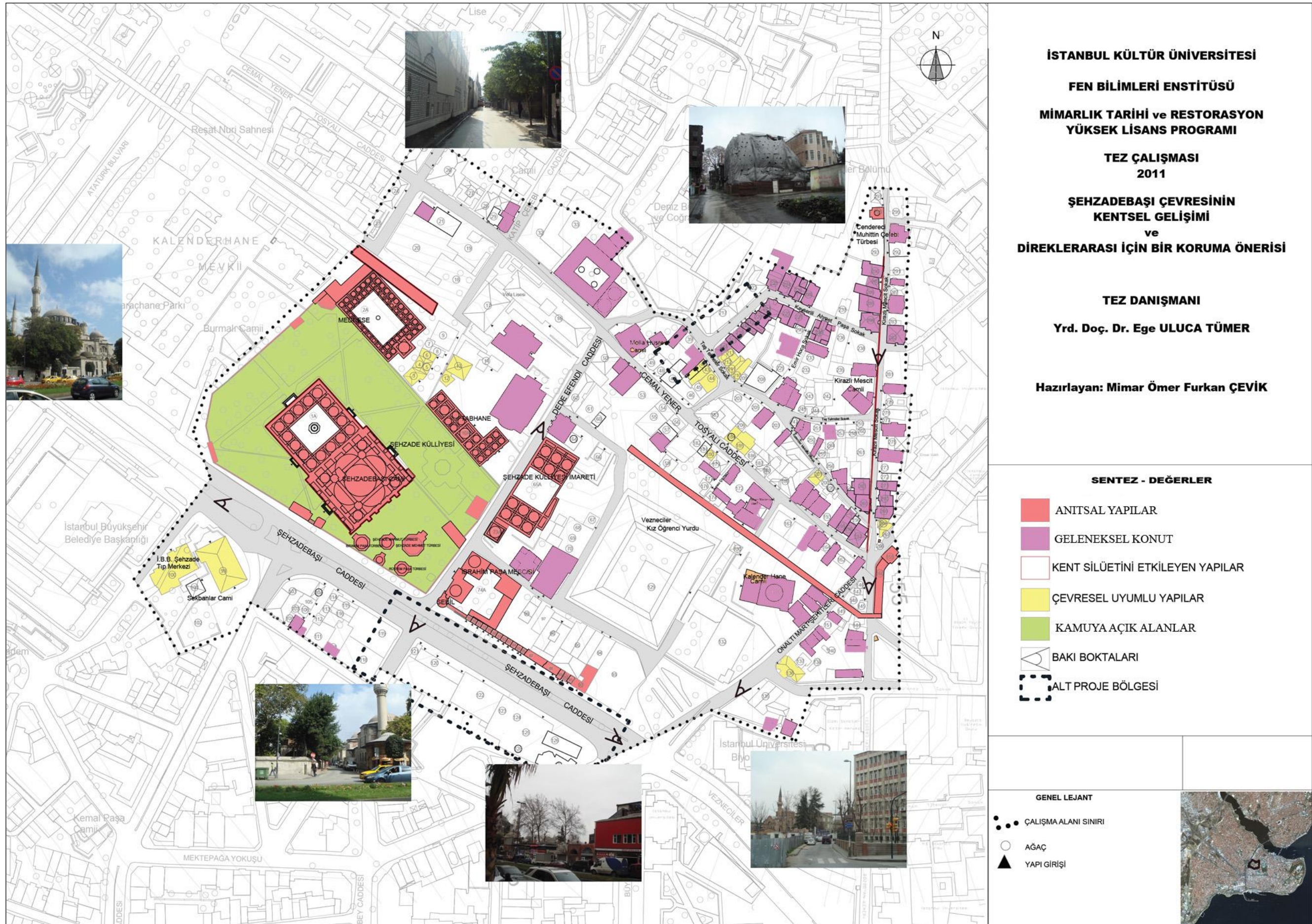
Bu yapılan analiz çalışmaları, yazılı ve görsel kaynaklar, çalışma alanında yapılan sosyal araştırma ve anket çalışmaları ile bütünleştğinde bölgenin değerleri, sorunları ve potansiyelleri ortaya çıkmıştır. Şehzadebaşı Bölgesi'nde var olan anıtsal yapıların çokluğu, bölgenin en öne çıkan özelliklerinden biridir. Adını Şehzade Mehmet Külliyesi'nden alan bölgede daha öncede sık sık vurgulandığı gibi özellikle Şehzade Mehmet Külliyesi, Bozdoğan (Valens) Su Kemer, Damat İbrahim Paşa Külliyesi ve Direklerarası, Kalenderhane Cami bölgenin kent ölçeğinde öneme sahip anıtsal yapıları olarak nitelendirilmiştir. Bu anıtsal yapılardan Şehzade Mehmet Cami ve Bozdoğan Su Kemer, kent silüetini etkileyen yapılar olarak da dikkat çekmektedir.

Betonarme ve çok katlı yapıların varlığına karşın, bölge içerisinde tescilli sivil mimarlık örnekleri de yoğun bir biçimde yer almaktadır. Doku oluşturan bu geleneksel yapılar, bölgenin önemli değerleri arasındadır. Sivil mimarlık örnekleri ve uyumsuz betonarme çok katlı yapılar dışında, bölge içerisinde doku ile uyum sağlayan yakın dönem yapıları da mevcuttur. Bu yapılar da çevresel uyumlu yapılar olarak bölgenin değerleri arasında yer almaktadır.

Yapı yoğunluğunun çok fazla olduğu Şehzadebaşı Bölgesi'nde Şehzade Mehmet Cami'nin avlusu ve hemen yanında yer alan Saraçhane parkı anıtsal yapıları ön plana çıkardığı gibi aynı zamanda da yoğun kent dokusunda oluşturulmuş nadir kamusal açık alanlar olarak bölgenin değerleri arasındadır (Şekil 6.2).

Şekil 6.1: Şehzade Mehmet Külliyesi'nin Bölge İçerisinde Konumlanışı (KUDEB)

Şekil 6.2: Sentez Çalışması Değerler Paftası

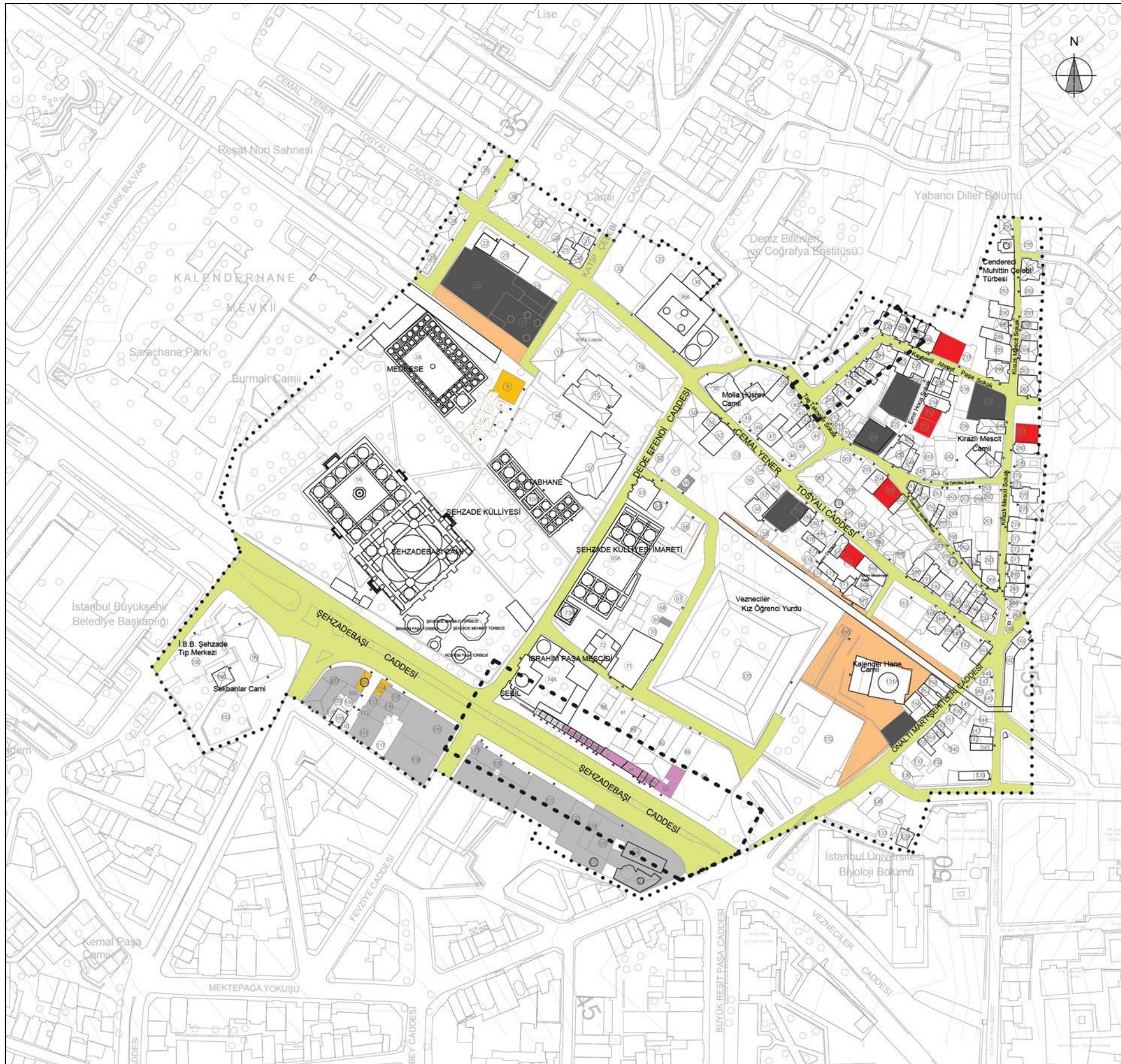
Bölge, olumlu özellikleri ve değerleri dışında tarihsel, fiziksel ve sosyal gelişim şartlarına bağlı olarak birtakım sorunları da günümüze taşımıştır (Şekil 6.2). Alanın genel strüktürü ile uyumsuz çok katlı yüksek yapılar, sorunların başında gelmektedir. İstimlak çalışmaları ve yolların genişletilmesi sonrasında Şehzadebaşı Caddesi'nin cami karşısındaki aksı tamamen istimlak edilmiş ve bu bölgede, ilerleyen süreç içerisinde yüksek yapılar inşa edilmiştir. Bu bölgede yer alan kültür varlıklarının tamamı yok olmuş ve yerlerine yeni yüksek yapılar gelmiştir.

Bölgenin iç kısımlarında yıkılmış tescilli yapıların varlığı, benzer bir sorunu içermekte olsa da, bu yapıların bakımsızlık sonucu yok olması ve yerlerine yeni yapı yapılmamış olması, söz konusu sorunu yüksek yapılardaki problemden farklılandırmaktadır. Yok olan yapı parsellerinin belirli bölgelerde yasal olmayan tanımsız otopark alanlarına dönüşmüş olması da, bu yapı adaları ve parsellerdeki sorunu arttırmaktadır (Şekil 6.3).

Şehzade Mehmet Külliyesi'nin çevresindeki geniş boş alanlar, diğer anıtsal yapılarda görülmemektedir. Özellikle Kalenderhane Cami ve Bozdoğan Su Kemerinin çevresi niteliksiz yapılarla kaplanmıştır. Bu durum anıtsal yapıların algılanmasına ve kullanımına da zarar vermektedir.

Şekil 6.3: 208 Pafta Numaralı Tanımsız Otopark Alanı, 2011

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ ÇALIŞMASI
2011

ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

SENTEZ - SORUNLAR

- YIKILMIŞ TESCİLLİ YAPILAR
- ALANIN GENEL STRÜKTÜRÜYLE UYUMSUZ YÜKSEK YAPILAR(5 KAT VE ÜSTÜ)
- NİTELİKSİZ YOL KAPLAMASI
- TANIMSIZ OTOYOL ALANLARI
- NİTELİKSİZ YAPILAR
- CEPHE KARAKTERİNİ KAYBETMİŞ TESCİLLİ YAPILAR
- ANIT ÇEVRELERİNDEKİ DÜZENSİZLİK

 ALT PROJE BÖLGESİ

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- ▲ YAPI GİRİŞİ

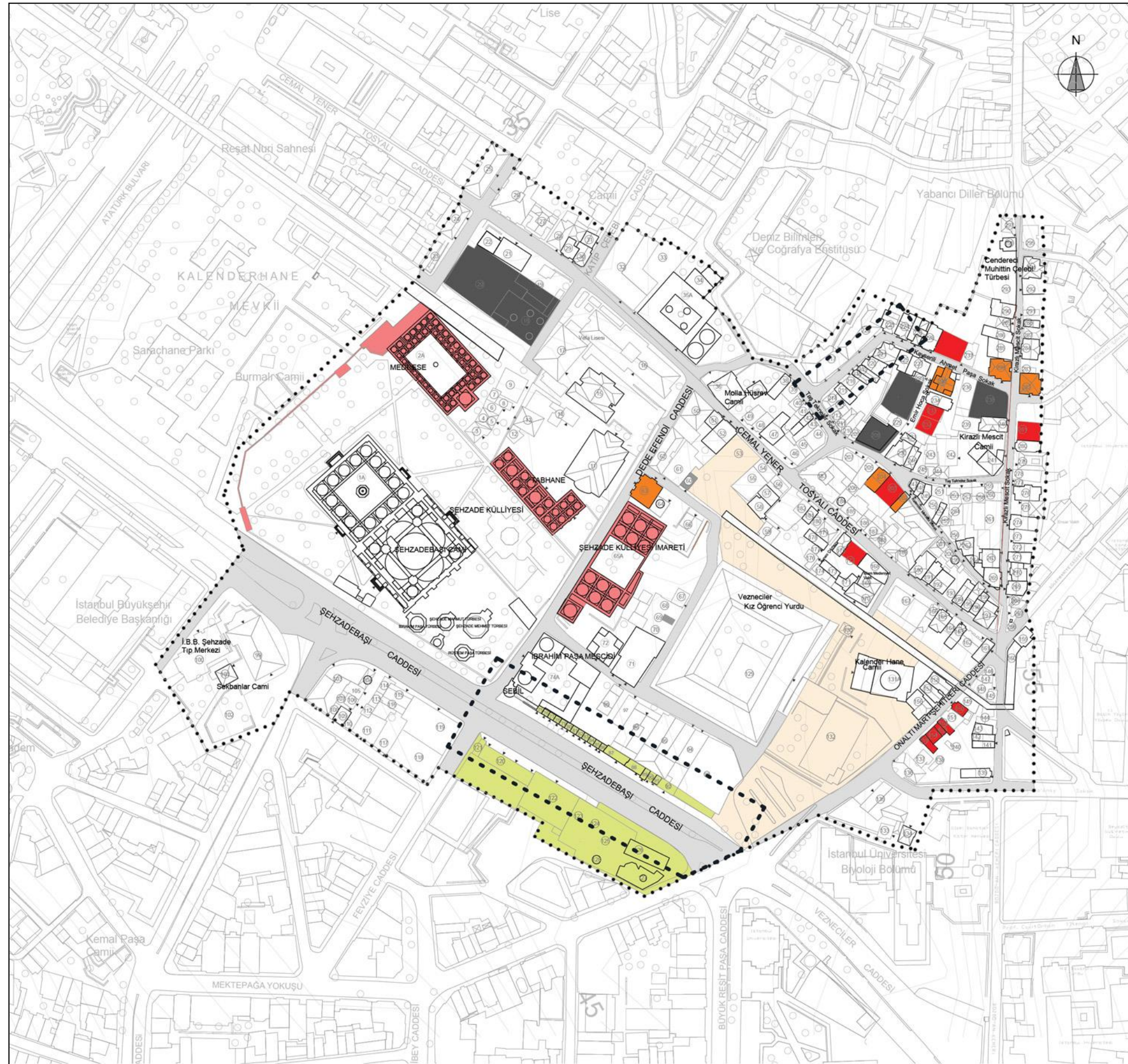

Şekil 6.4: Sentez Çalışması Sorunlar Paftası

Yapılan sentez çalışmalarından ortaya çıkan sorunlar ve değerler göz önüne alarak, bölgenin sahip olduğu potansiyeller ortaya konmuştur.

Bu potansiyellerin başında, anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerinin kullanılabilir hale getirilmesi ve yeni işlevlerle değerlendirilmesi vardır. Şehzade Mehmet Külliyesi'nde karşılaşılan kullanıma dayalı ve zaman içerisinde strüktürel sorunlara da neden olan problemler, külliyenin bütün parçalarının sosyal ve kültürel işlevler kazandırılarak ortadan kaldırılabilir. Benzer bir durum sivil mimarlık örneklerinde de görülmektedir. Harap durumdaki geleneksel konutların restorasyonu, yok olmuş tescilli ve belgelenmiş örneklerini, rökonstrüksiyonu ile bölgedeki geleneksel konut dokusu sürekliliği sağlanabilir ve genel olarak alandaki kullanım şartları iyileştirilebilir. Günümüzde yapıların yok olduğu parsellerin bazılarında, yasal olmayan otoparklar yer almaktadır (Şekil 6.4). Bu alanlarda çevreyle uyumlu yapılaşmanın sağlanması ile tanımsız doku boşlukları sorununun ortadan kalkması söz konusu olabilir.

Günümüzde İstanbul ve Tarihi Yarımada için önemli bir sorun olan yeterli kamusal açık alanların ve yeşil alanların yetersizliği, Şehzadebaşı Bölgesi'nde de görülmektedir. Bölgenin bu ihtiyacı, buradaki tanımsız boş alanların değerlendirilmesi ile bir ölçüde karşılanabilir. Şehzadebaşı Caddesi üzerinden başlayan, On Altı Mart Şehitleri Caddesi yönünde devam ederek Bozdoğan Kemerine kadar ulaşan ve Vezneciler Kız Yurdu'nun da sınırlarının oluşmasını sağladığı ve olumlu olarak kullanılmayan niteliksiz açık alan bölge için en önemli potansiyellerden birini oluşturacaktır (Şekil 6.5).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ ve RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEZ ÇALIŞMASI
2011

ŞEHZADEBAŞI ÇEVRESİNİN
KENTSEL GELİŞİMİ
ve
DİREKLERARASI İÇİN BİR KORUMA ÖNERİSİ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Ege ULUCA TÜMER

Hazırlayan: Mimar Ömer Furkan ÇEVİK

SENTEZ - POTANSİYELLER

- YIKILMIŞ TESCİLLİ YAPILARIN REKONSTRÜKSİYON İLE YENİDEN KULLANIMI
- RESTORASYON İLE TESCİLLİ YAPILARIN YENİDEN KULLANILMASI
- ŞEHZADE KÜLLİYESİ'NİN SOSYALAMAÇLI KULLANIMI
- REHABİLTASYON İLE SOSYAL AMAÇLI KULLANIM POTANSİYELİ OLAN YAPILAR
- YASAL OLMAYAN OTOPARKLARDA KOŞULLARINA UYGUN YAPIŞLAŞMA
- DOKU İÇERİSİNDE VERİMLİ KULLANILMAYAN ALANIN DEĞERLENDİRİLMESİ
- ALT PROJE BÖLGESİ

GENEL LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- AĞAÇ
- ▲ YAPI GİRİŞİ

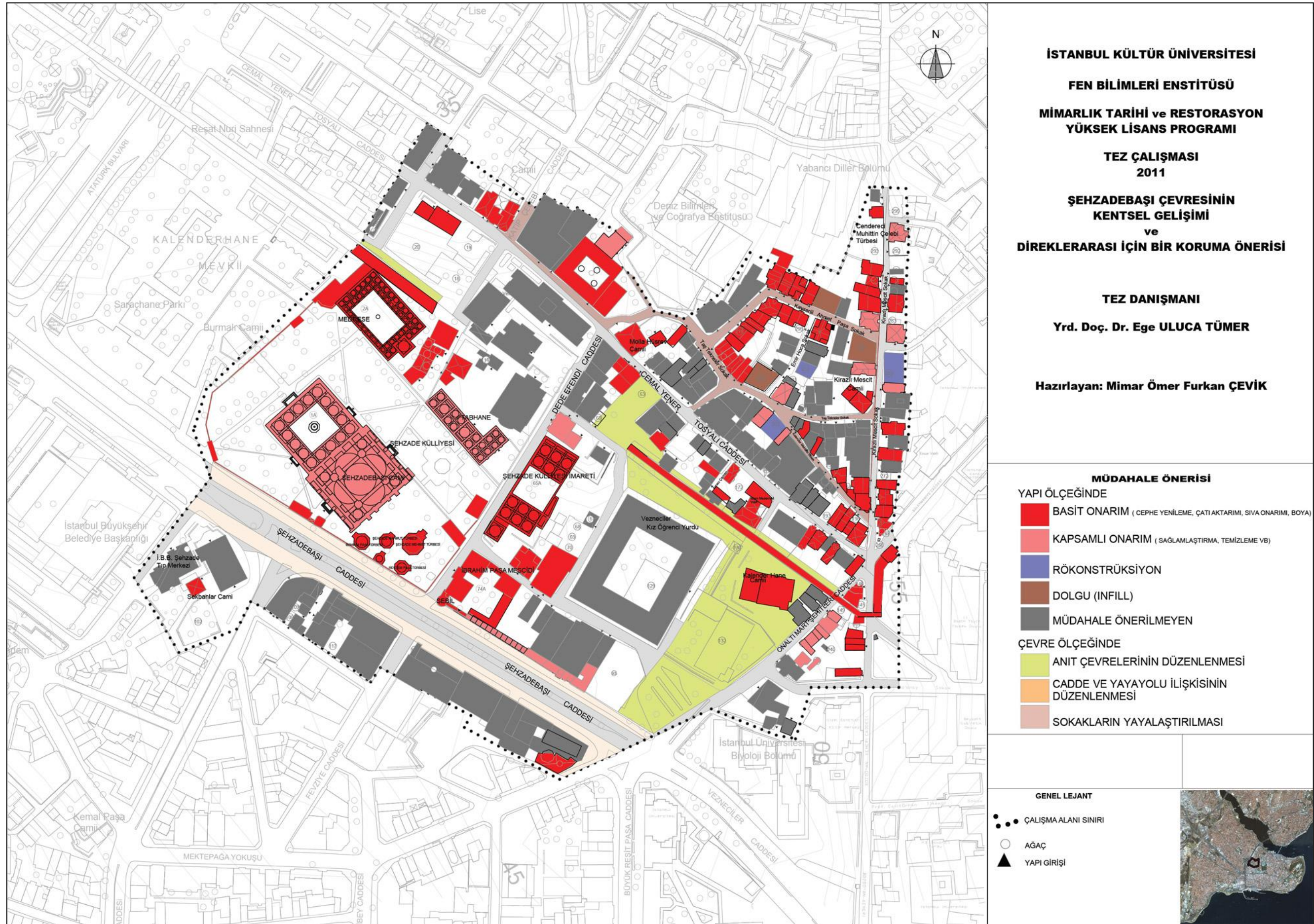

Şekil 6.5: Sentez Çalışması Potansiyeller Paftası

Analiz ve sentez çalışmaları sonucunda elde edilen veriler, müdahale önerilerinin geliştirilmesinde değerlendirilmiştir. Müdahale önerilerinde de yapılan çalışmalara bağlı kalınarak, bölgenin öncelikli olarak korunması ve geleceğe aktarımının sağlanması düşünülmüştür. Bu düşüncenin gerçekleşebilmesi için bölgede yapı ve çevre ölçeğinde müdahale önerileri geliştirilmiştir.

Önerilen bu müdahaleler, sivil mimarlık örneklerinde cephe yenileme, çatı aktarımı, sıva onarımı, boya işleri gibi basit onarımlardır. Yanlış kullanım ya da kullanılmama problemlerinin görüldüğü yapıların birçoğunda strüktürel problemler oluşmaktadır. Bu yapılar için başta sağlamlaştırma olmak üzere çeşitli kapsamlı ve basit müdahaleler önerilmiştir (Şekil 6.6). Yapı ölçeğinde müdahale önerilerinden bir diğeri de, rökonstrüksiyondur. Günümüzde çeşitli nedenlerle yok olmuş fakat anıt fişleri ve rökonstrüksiyon için yeterli verilerin bulunabildiği yapıların, gerçeğine uygun olarak kendi parselinde inşa edilmesi ile parsel orijinal işlevini kazanabilecek, hem de parsel üzerinde tanımsız işlevlerin önüne geçilebilecektir. İhtiyaç duyulan durumlarda, anıtsal yapılara da müdahaleler önerilmiştir (Şekil 6.6).

Çevre ölçeğinde değerlendirmeler sonucunda tespit edilen anıt çevrelerinin tanımsız ve düzensizliği, bu problemler ile ilgili müdahale gereksinimini doğurmuştur. Şehzade Mehmet Cami, kendi avlusu ve bahçe düzenlemesi ile müdahaleye gereksinim duymazken, diğer önemli anıtsal yapılar olan Bozdoğan Kemerli ve Kalenderhane Cami çevresi, yeni düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Şehzadebaşı Caddesi'nde yolun iki cephesinde de, cadde ile yaya yolu ilişkisinin yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili müdahalede, Direklerarası da incelenip cadde ve yaya yolu ilişkisine farklı bir bakış açısı getirilmiştir. Park alanı olarak kullanılan yol şeritleri araç ve yaya yollarının kullanımını açısından bazı problemlere neden olmaktadır. Trafiğin devam etmediği bu şeritlerin yaya yollarına katılması ile daha rahat bir yaya akışının sağlanması ve caddenin insan ölçeğine yaklaştırılması mümkün olacaktır. Bu bölgelerdeki sorunun, kaldırımların genişletilmesi önerisi ile çözülmesi mümkündür.

Şekil 6.6: Müdahale Önerisi

Analiz ve sentez çalışmaları doğrultusunda elde edilen müdahale önerilerinin mevcut çalışmaları etkileyerek ihtiyaç duyulan revizyonların yapılması ile koruma önerisi geliştirilmiştir. Koruma önerisi özellikle bölgedeki önemli problemlerin bulunduğu Direklerarası ve çevresinde yoğunlaşmaktadır (Şekil 6.8).

Çevre ölçeğinde koruma önerisine Direklerarası'nı inceleyerek başlamak gerekir. 1950'li yıllarda yol genişletme çalışmaları sonucu kaybolan doku, Direklerarası'nın bütünüleyici en önemli parçasıdır. Bu yıkımlar sonrası, Direklerarası'nda tarihsel kimlik ve sosyal yaşantıda ciddi değişiklikler olmuştur. Bölgede mevcut olan sosyal buluşma mekanları, yerini turizm ve ticaret işlevlerine bırakmıştır. Koruma önerisi ile ilgili çözüm arayışında özellikle 1935 Pervititch Planı, 1966 Hava Fotoğrafı ve günümüz halihazırındaki durumların incelenmesi, bu inceleme sonucu kaybolan değerlerin ortaya çıkarılması önemlidir. Bunun dışında güncel doku içerisinde analiz çalışmaları ile bağlantılı olarak, yollar ve yolların yaya kaldırımları ile ilişkisi irdelenmiş, gereksinim ve ihtiyaçlara göre düzenlemeler yapılmıştır.

Günümüzde Şehzadebaşı Caddesi'nin genişliği ve kullanım ihtiyacı doğrultusunda, caddenin iki yönünde de bir şeridin otopark olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu otopark, bölge trafiğinde belirli zamanlarda sorun oluşturmakta ve aynı zamanda yüksek olmayan mevcut tarihi dokunun silüetini etkilemektedir. Bu sorunun giderilmesi için araçların park etmesinin önlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bölgede Direklerarası'nın daha iyi hissedilmesi ve eğer günümüze kadar gelebilse nasıl bir doku olacağını hissettirmek için, caddenin iki aksında da geçmişte yer alan revaklar ile ilgili öneri çalışması yapılmıştır. Park etmeyi önleme ve revaklar ile ilgili yapılan çalışma doğrultusunda, yaya kaldırımları kullanıma daha uygun hale getirilerek genişletilmiştir.

Şekil 6.7: Direklerarası'nda Otopark Sorunu, 2011

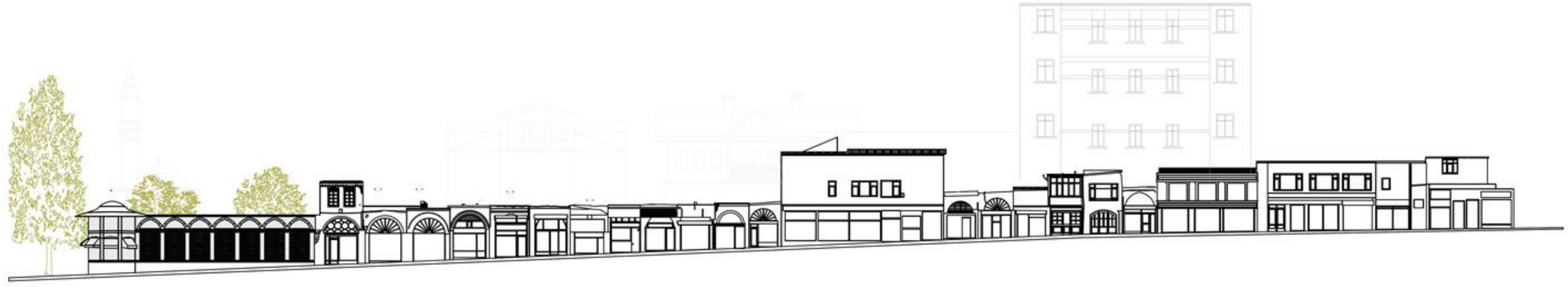
Direklerarası'nda yapıların revaklarının kaybolduğu akslar üzerinde, mevcut doku korunarak, iki aksta da yapılarla birleşmeyen ve yapıların önünde yer alan yaya kaldırımının kullanımı ile güncel taşıyıcı sistemlerle tasarlanmış bir geçiş sistemi ve sosyal ve kültürel etkinliklere açık mekanlar düzenlenmiştir. Bu sistem mevcutta bulunan yapı sistemlerinin önünü kesmeyecek ve mevcut yapıların sosyal ve kültürel kullanımı ile bütünleşecektir. Cadde boyunca yer alan yeşil alan ve ağaç aksları iyileştirilerek, silüetin görünümü düzenlenecektir (Şekil 6.11).

Direklerarası yapı ölçeğinde incelendiğinde, Şehzade Mehmet Cami aksında cephelerle ilgili problemler görülmektedir. Bu problemlerin cephe düzenlemesi, saçakların, reklam tabelalarının, klima motorlarının kaldırılması ile çözümlenmesi önerilmektedir.

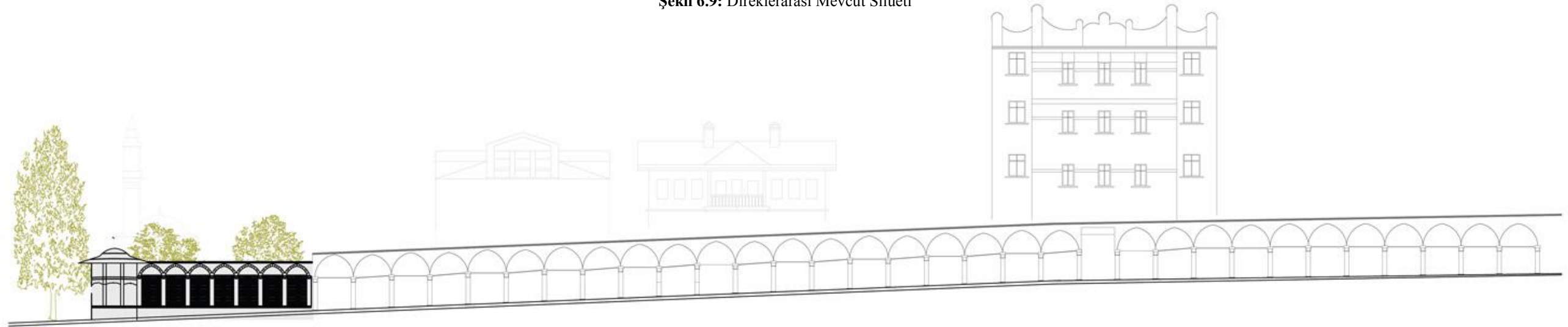

Şekil 6.8: Direklerarası Koruma Önerisi

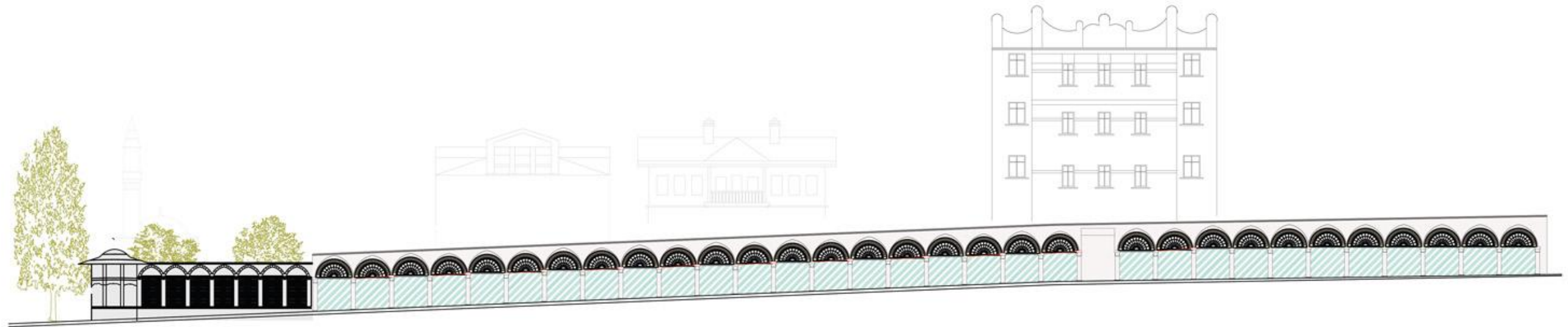
Şehzadebaşı Caddesi üzerinde, iki aks için yapılan öneri plan çalışmasından sonra, silüet ve cephe çalışmalarının da incelenmesi gerekmektedir.

Şekil 6.9: Direklerarası Mevcut Silüeti

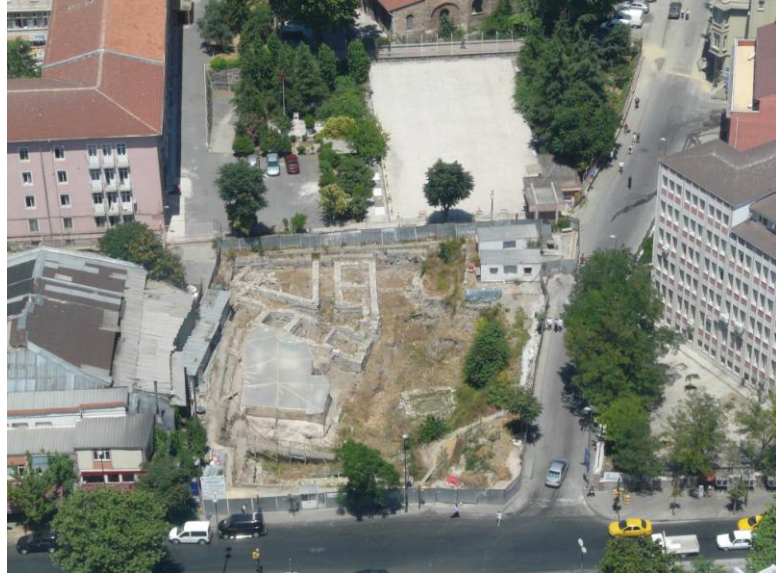

Şekil 6.10: Direklerarası Restitüsyon Çalışması

Şekil 6.11: Direklerarası Öneri Silüeti

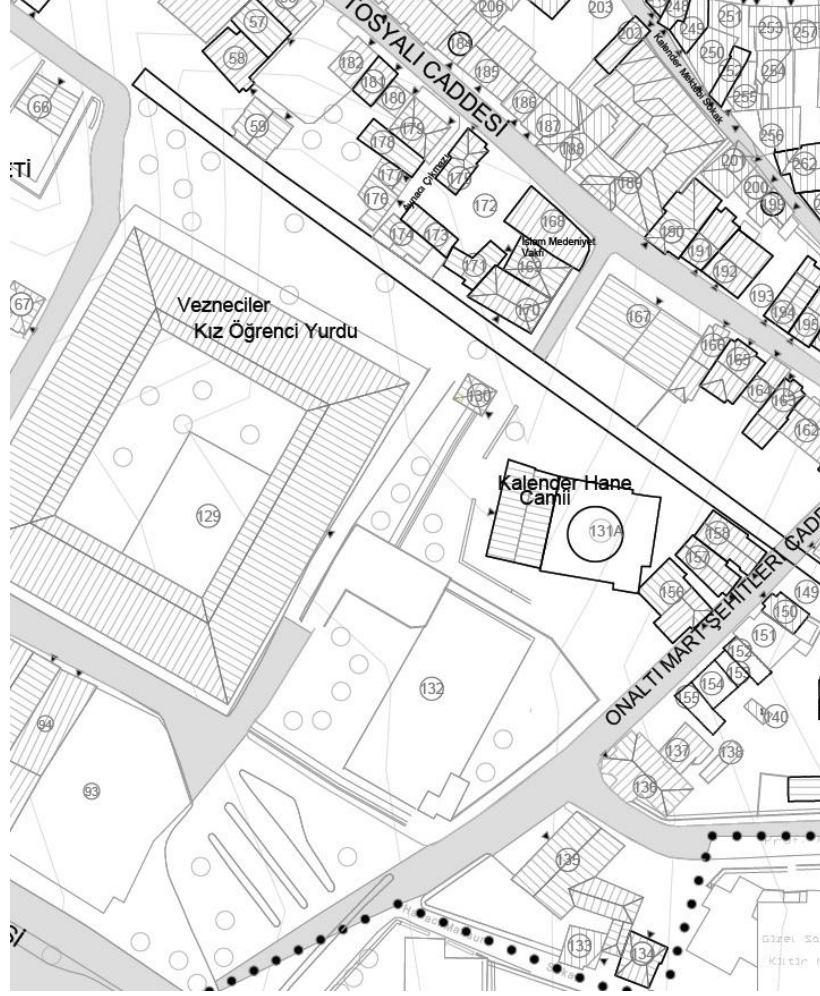
Şehzadebaşı Bölgesi'nde, alan değerlendirme ve koruma önerisi çalışmalarında Direklerarası ile doğrudan bağlantılı olan ve Şehzadebaşı Caddesi, 16 Mart Şehitleri Caddesi ve Bozdoğan Kemeru arasında kalan bölge ile ilgili öneri çalışması geliştirilmiştir. Alan, İstanbul Büyükşehir Belediyesi metro çalışmalarının yapıldığı bölge, Vezneciler Kız Yurdu'nun 16 Mart Şehitleri Caddesi yönündeki alanı, Kalenderhane Cami çevresi ve Bozdoğan Kemeru'nin çevresini kapsamaktadır (Şekil 6.13). Günümüzdeki parsel biçimlenişlerine bağlı olarak, bu biçimde kullanılan alan içerisinde ayrıca metro çalışmalarının yapıldığı bölgede eski dönemlere ait kalıntılar da bulunmuştur (Şekil 6.12).

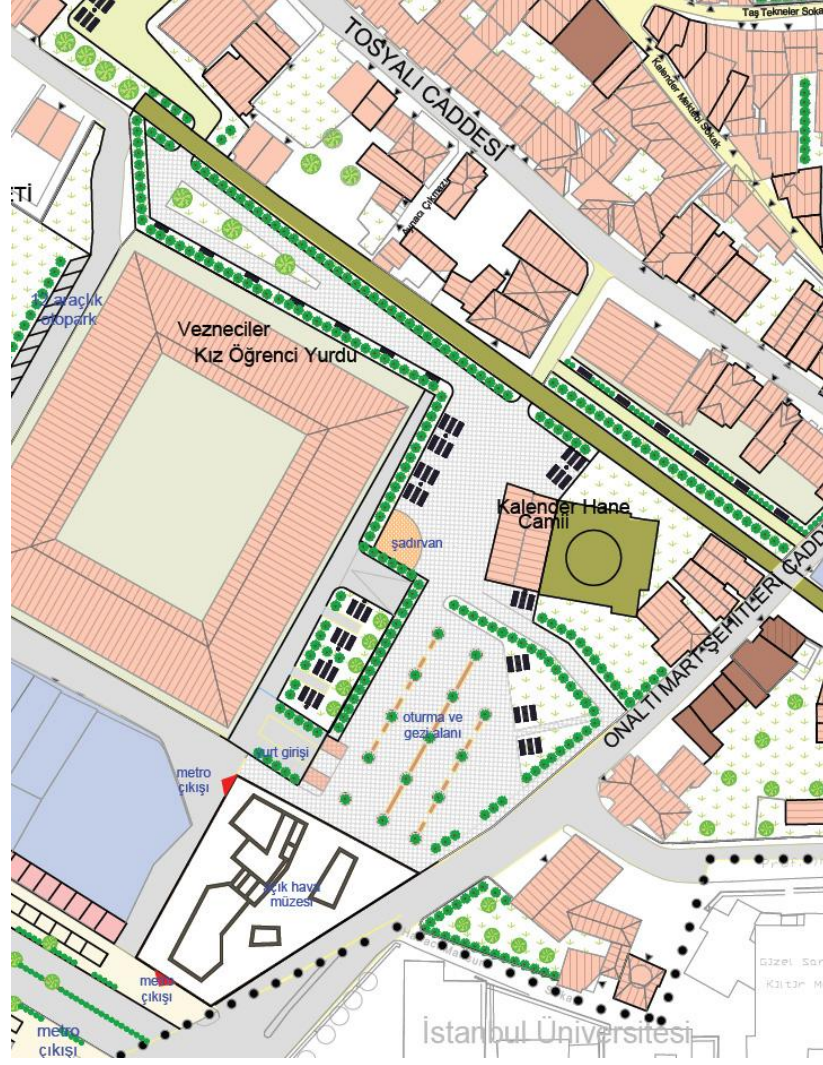
Şekil 6.12: Metro Çalışması, Vezneciler Kız Yurdu ve Kalenderhane Cami Hava Fotoğrafi (KUDEB, 2005)

Alanın değerlendirilmesine yönelik yapılan çalışma ve koruma önerisinde, alanı parçalı olarak değil bir bütün olarak düşünmek gerekmektedir. Alanın bu şekilde değerlendirilmesiyle, kentsel boşluğun, yeşil alanların, kültür ve turizm işlevlerinin bir arada yer almasını sağlamak amaçlanmıştır. Bu alan içerisinde metro çalışması yapılan bölgede açık hava müzesi öngörülmüştür. Bu müze ile bütünleşen Kalenderhane Cami çevresi ve Bozdoğan Kemeru çevresinde ise, anıtsal yapıların kendi kendilerini

sergilemesi ve korunmalarının sağlanması amacıyla, gezi yolları ve kentsel donatı elemanlarıyla birlikte alan yeniden tasarlanmıştır (Şekil 6.14).

Şekil 6.13: Kalenderhane Camii Çevresi Mevcut Durum

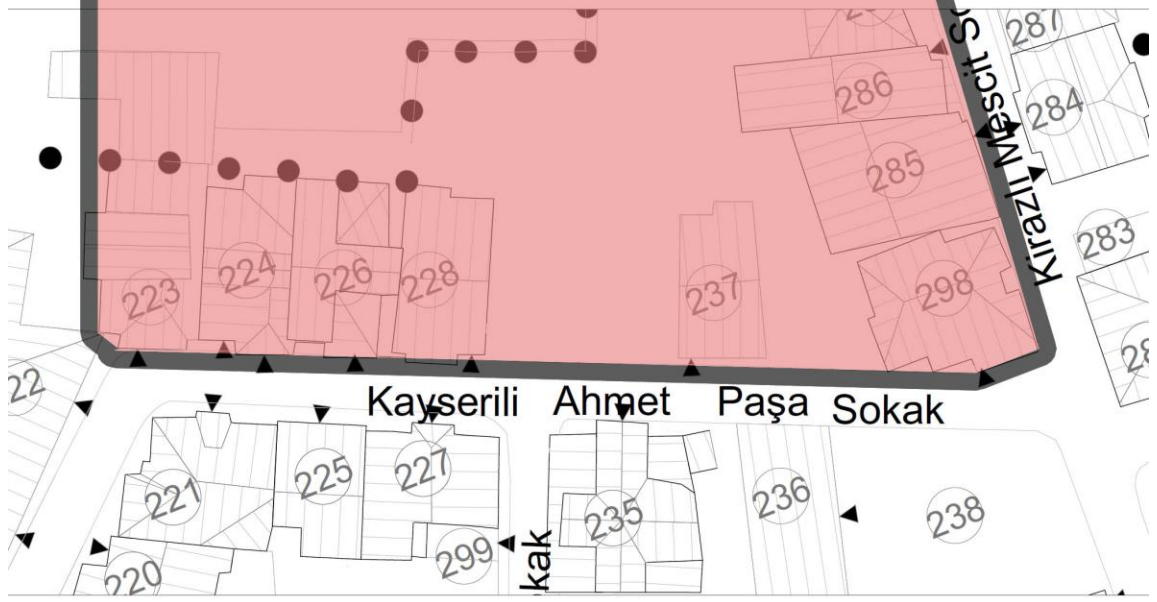

Şekil 6.14: Kalenderhane Cami Çevresi Öneri Çalışması

Bölgede KUDEB tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda, özellikle Kayserili Ahmet Paşa Sokağı'nın genel dokusu korunmuştur. Yapılan restorasyon çalışmaları sonucu yapılar yeniden kullanılabilir hale gelmiş ve büyük bir kısmı KUDEB'in idari binaları olarak işlevlendirilmiştir. Şehzadebaşı Bölgesi sınırları içerisinde yer alan sokak, tez çalışması kapsamında çevre ölçeğinde ve cepheler bazında incelenmiştir. Günümüzde mevcut olan silüet, KUDEB'in hazırlamış olduğu silüetler ve yapılar ile ilgili anıt fişleri ve eski fotoğraflar incelenerek, Kayserili Ahmet Paşa Sokağı için koruma önerisi geliştirilmiştir. Bu çalışma sokağın mevcut durumu ve geleceğe aktarımı konusunda bilgiler vermektedir (Şekil 6.15).

Şekil 6.15: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları

KAYSERİLİ AHMET PAŞA SOKAK KUDEB SİLÜET

KAYSERİLİ AHMET PAŞA SOKAK ÖNERİ SİLÜET

Şekil 6.16: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları

Şekil 6.17: Kayserili Ahmet Paşa Sokağı Cephe Çalışmaları

Çalışma alanının İstanbul ölçeğinden başlayarak, Tarihi Yarımada ve sonrasında tek yapı ölçeğine kadar incelenmiş olması ve aynı zamanda bölgenin tarihsel gelişiminden başlayarak fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik özellikleri hakkında analiz ve araştırmaların yapılması ile, bölge hakkında detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

Bölgenin Byzantion'dan günümüze kadar tarihsel, fiziki ve sosyal dokusunun incelenmesi sonucu, Şehzadebaşı Bölgesi'nin idari birimleri bünyesinde barındıran ve diğer idari, ticari ve ekonomik işlevler arasında bağlantıyı sağlayan özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Anıtsal yapıların bölge içinde yoğun şekilde yer almasını sağlamış olan bu durumum, yönetim şekline bağlı olarak kentsel doku açısından zaman

zaman olumsuzluklara da yol açtığı görülmüştür. Özellikle 1950’li yıllar itibariyle yol genişletme ve istimlak çalışmaları, tarihsel süreçte Şehzadebaşı Bölgesi’nin dokusunu değiştiren önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu çalışmalar ile Şehzadebaşı Caddesi’nin genişletilmesi, bölgenin ve İstanbul’un sosyal dokusunda önemli yere sahip Direklerarası’nın büyük bir kısmının yok olmasına sebep olmuştur.

Yol genişletme çalışmaları ve istimlaklar sonucu oluşan yeni yapı adaları, tez boyunca sık sık vurgulandığı gibi, bölgenin genel özelliklerinden farklı, çok katlı olarak inşa edilmiştir ve Tarihi Yarımada silüetini etkilemiştir. Galata ve Haliç yönünden Tarihi Yarımada silüeti genel olarak korunmuşsa da, Marmara Denizi ve Aksaray yönünde silüeti yüksek yapılar engellemiştir.

Tarihi, sosyal, kentsel ve fiziksel doku, söz edilen durumlar ile günümüze kadar süregelmiştir. Günümüzde de bölge içerisinde belirli sorunlar görülmektedir. Bu sorunlar içerisinde, anıtsal yapıların ve tescilli sivil mimarlık örneklerinin strüktürel problemlerinin oluşu, bir kısmında ise yapıların işlevlendirilmemesi, geleceğe aktarımı konusunda ciddi kuşkular doğurmaktadır. Anıt çevrelerinin düzensiz kullanılması ve anıtlara zarar verecek yapılaşmalar, gelecekte Bozdoğan Kemerli ve Kalenderhane Cami için ciddi sorunlar oluşturmaktadır.

Şehzadebaşı Caddesi için koruma önerisi, Direklerarası’nda yol ve yaya kaldırım bağlantısı incelenerek tasarlanmıştır. Caddede kaybolan dokunun, güncel taşıyıcı sistem ve malzemeler ile yeniden canlandırılması ve bu sistemin bölge özelliklerine uygun olarak işlevlendirilmesi ile çalışma alanının değerlendirilmesi ve geleceğe aktarımı düşünülmüştür. Bölge içerisinde strüktürel yönden problemlili yapılarla gerekli uygulamaların yapılması ve kullanılabilir duruma getirilmesi, sonrasında ise yapıların amacına uygun olarak işlevlendirilip kullanılmaya başlanması hedeflenmiştir. Kalenderhane Cami ve Bozdoğan Kemerli’nin çevreleriyle beraber düşünülerek restorasyon çalışmalarının yapılması ve çevrelerine yüklenen işlevler ile korunmanın sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Değişik şartlar altında ve farklı özelliklerle günümüze kadar gelen Şehzadebaşı Bölgesi’nin, anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örnekleriyle donanmış dokusu ve bu

dokunun güncel yapılar ile oluşturduğu çevre bölgenin genel özelliklerini göstermekte olup, tez çalışması ile bu bölgenin korunarak geleceğe aktarılması hedeflenmiştir.

7. KAYNAKÇA

Alus, S.M., 1995, İstanbul Kazan Ben Kepçe, İletişim Yayınları I.Baskı, İstanbul

Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi

Arel, A.,1975, Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul

Aşkın, İ.Y., 1995, Süleymaniye Bölgesi'nin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul

Atatürk Kitaplığı Fotoğraf Arşivi

Cansever, T., 2005, Mimar Sinan, Albaraka Türk Yayınları, İstanbul

Cezar, M. 1995, Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayını, İstanbul

Çavaş, R., Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt III., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Daver, A., 1943, Güzelleşen İstanbul, İstanbul Maarif Matbaası, İstanbul

Deniz, Ş., 1999, İstanbul Süleymaniye Bölgesindeki, Osmanlı Sivil Mimarlık Örneklerinin, Günümüzdeki Kullanım ve Güncel Durumlarının Araştırılması, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt III. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt II. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Ekicigil, R., Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt III., Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Eldem, S.H., İstanbul Anıları, İstanbul

Elgötz, H., İstanbul Şehrinin Umumi Planı, 1934, Belediye Basımevi

Eyice, S., 2006, Tarih Boyunca İstanbul, Etkileşim Yayınları, İstanbul

Fatih ve Dönemi, 2004, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayını, İstanbul

Finkel, C.F., 1999, İstanbul'u Sarsan Depremler, Türk Tarih Vakfı, İstanbul

Gökmen, M., 1991, Eski İstanbul Sinemaları, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul

Gyllius, P., İstanbul'un Tarihi Eserleri, Eren Yayınları

İstanbul Metropolitan Planlama Fotoğraf Arşivi

İstanbul Ansiklopedisi, 1966, Koçu Yayınları, İstanbul

İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi, 1983, cilt III., Tercüman Gazetesi Kültür Yayınları, İstanbul.

Kayra, C., 1990, İstanbul Mekanlar ve Zamanlar, İstanbul

Kayserilioğlu, R.S., Dersaadetten İstanbul'a Tramvay II., İ.E.T.T Genel Müdürlüğü İstanbul'u Geziyorum Gözlerim Açık

Kos, K., 1995, İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara

Kuban, D., 2004, İstanbul Bir Kent Tarihi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul

KUDEB Fotoğraf Arşivi

Kurtay, N., 2001, İstanbul'da 19. Yüzyıl Kentsel Yaşamına Koşut Olarak Değişen, Saray ve Konut Mimarlığı, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

Kültür A.Ş., IRCICA, 2008, Sultan II. Abdülhamid Arşivi İstanbul Fotoğrafları, Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul

Madran, E., 2002, Tanzimattan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınevi, Ankara

Mazak, F., 2010, 3. Uluslar arası tarihi yarımada sempozyumu tebliğler kitabı, Eski Bir Kültür Adası Olarak Direklerarası, İstanbul

Murat Kıyıcı Fotoğraf Arşivi

Okyay, İ., 1992, Kentsel Koruma ve Geliştirme Planlaması, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul

Öztin, F., 1999, 1894 Depremi, Türk Tarih Vakfı, İstanbul

Sabırlı, K., 1999, İstanbul’u Sarsan Depremler, Türk Tarih Vakfı, İstanbul

Şehsuvaroğlu, H.Y., Asırlar Boyunca İstanbul Eskimeyen İstanbul, Cumhuriyet Gazetesi Tarih İlavesi, İstanbul

Tarihi Yarımada Eminönü – Fatih, 2003, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Müdürlüğü, cilt I,II., İstanbul

Turan, Ş., 1963 Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara

Ünver, S., 1976, Yeniçeri Kışlaları, Türk Tarih Kurumu Yayını Belleten no 160, Ankara

Yerasimos, S., 2000, İstanbul İmparatorluklar Başkenti, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul

Wiener, W.M., 2001, İstanbul’un Tarihsel Topografyası, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul

İNTERNET KAYNAKLARI:

<http://www.ibb.gov.tr>

<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx>

<http://maps.google.com/>

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=11937>

<http://www.3dmekanlar.com/tr/sehzadebasi-camii.html>

<http://www.hayal-et.org/i.php/site/building/direkleraras>

<http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-23807/1950dengunumuze.html>

ÖZGEÇMİŞ

Ömer Furkan ÇEVİK, 1987 yılında İstanbul'da doğdu. Lisans öncesi eğitimde ilköğretimini Doktor Tefik Sağlam İlk Öğretim Okulu'nda, ortaöğretimini ise Güner Akın Lisesi'nde tamamladı. Lisans eğitimini 2008 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra, yine aynı yıl İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Halen özel bir inşaat şirketinde görev almaktadır.